

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Evžen Maleček

**Problematika migrace na Kubě od
2. poloviny 20. století do současnosti**

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: Evžen Maleček

Obor: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Gladišová

Bibliografický záznam

MALEČEK, Evžen. *Problematika migrace na Kubě od 2. poloviny 20. století do současnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. Počet stran 123. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lucie Gladišová.

Anotace

Úkolem práce *Problematika migrace na Kubě od 2. poloviny 20. století do současnosti* je především analýza vývoje Kuby z hlediska migrace, především v období od druhé poloviny minulého století do současnosti. Záměrem bylo popsat vývoj Kuby během vlády Fidela Castra a jeho podstatný vliv na přeměnu charakteru migrace na Kubě a na vztahy se zahraničím od jeho nástupu až po současnost. Práce je rozdělena na tři části. Úvod je věnován historicko-politickému vývoji migrace Kuby v návaznosti na současnou situaci a jeho vlivu na proměnu politických vztahů v posledních desetiletích. V druhé části je popsán vliv této migrace na jednotlivé státy a regiony, kdy zcela nejdůležitějším protihráčem jsou Spojené státy americké. Třetí část se zabývá aktuální situací během posledních několika let a budoucím možným vývojem z tohoto stavu vycházejícím a jeho vlivem na utváření vnitřních a především zahraničně-politických vztahů. Důležitým je především srovnání, jak na tuto emigraci reagují klíčoví partneři, kterými jsou zejména USA, Evropská unie a Latinská Amerika, a jak ji tato migrace ovlivňuje. Jsou zde také načrtnuty možné varianty změn kubánské migrace a její možný vývoj, který bude pro současnou Kubu zásadní.

Annotation

The purpose of the paper “The Matter of Cuban Migration” is to analyze the recent history of Cuba from the viewpoint of migration, in particular the period from 1950’s to the present. The thesis aims to describe the historical development of Cuba under the rule of Fidel Castro and to depict his impact on Cuban migration and Cuban foreign relations from the time of Castro’s accession to power to the present. The thesis consists of three sections. The introduction delineates the historical and political development of Cuban migration and its impact on the change of political relationships in recent decades. The second section describes the impact of Cuban migration on various countries and regions, in particular on the United States of America. The third section assesses the recent developments in Cuba and draws possible scenarios of future, especially with regard to the formation of domestic and foreign relations, focusing, above all, on the impact on key partners such as the USA, European Union and the Latin America. The thesis likewise offers several possible scenarios for Cuban migration and its possible development, which will be essential for the future of Cuba.

Klíčová slova: Kuba, Fidel Castro, Spojené státy, emigrace, Evropská unie, migrační trasy, uprchlíci

Key words: Cuba, Fidel Castro, United States of America, emigration, European Union, migration routes, refugees

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem závěrečnou magisterskou práci zpracoval samostatně na základě pramenů a literatury uvedené v seznamu.

2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, 19. května 2009

Evžen Maleček

.....

Poděkování

Děkuji především vedoucí své diplomové práce Mgr. Lucii Gladišové za rady a odbornou pomoc při její tvorbě.

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Projekt diplomové práce

**Problematika migrace na Kubě od
2. poloviny 20. století do současnosti**

Autor: Bc. Evžen Maleček

Obor: Politologie, navazující magisterské studium

Akademický rok: 2008/2009

Konzultant: Mgr. Lucie Gladišová

Nástin tématu:

Migrace je fenomén procházející celou historií lidstva. V dnešní době však jde o problém výrazně vystupující do popředí. Pokračující globalizace usnadňuje přesuny lidí na velké vzdálenosti a dává tak tomuto tématu novou dynamiku. Existuje řada oblastí a států, které jsou tímto zasaženy.

Kuba je jedním z míst, kde problém migrace probíhá v poměrně široké návaznosti na region Karibiku a Floridy a odtud na oblasti s ním historicky a geograficky související. Kuba byla během posledních sto let vždy tradičně sférou zájmu Spojených států. Byla však napojena i na Evropu díky silnému španělskému vlivu. Všechny tyto prvky hrají roli v její současné situaci.

Ve své práci bych se proto chtěl věnovat migraci na Kubě od druhé poloviny 20. století až po současnost a problémům s tím souvisejícím, a to jak oblasti americko-kubánských vztahů, tak i problematice migrace směrem k Latinské Americe, Evropě či České republice. Samozřejmě s přihlédnutím k historickým kořenům.

Chtěl bych se především zaměřit na zodpovězení těchto otázek:

- 1) Probíhá v daném regionu v oblasti migrace spolupráce na institucionální úrovni a pakliže ne, které skutečnosti brání této kooperaci?
- 2) Je migrace využívána současnou vládní elitou Kuby k řešení vnitřní politické situace v zemi a pokud ano, jak se toto projevuje ve vztahu k okolním zemím?
- 3) Jak je ovlivňována současná migrační politika Kuby emigranty, kteří se nacházejí především na území USA?
- 4) Jaký vývoj z hlediska migrační politiky lze do budoucna předpokládat a jak jej ovlivní možné „střídání stráží“ ve vedení Kuby?

Při práci bych chtěl využít utříděných empirických dat a jejich kritické analýzy se zaměřím postihnout celou šíři tématu migrace, především od poloviny 20. století až po současnost a její síly a mobility soustředěné do oblasti Kuby a okolního teritoria.

V úvodu bych chtěl začít vysvětlením migrace jako takové a postupně přejít k historickému vývoji na Kubě samotné.

V dalších kapitolách se budu zabývat již současnou situací a jejím dopadům na dění na ostrově, především vztahy se Spojenými státy, které tvoří podstatnou část tohoto problému. Jde o nejširší část tohoto tématu, která je dána již geografickou blízkostí a politickým ovlivňováním oběma směry.

Dále bych rád zpracoval migrační vazby na Latinskou Ameriku a také na Evropu, především na Španělsko, které je tradičním spojencem na evropském kontinentě.

V samostatné kapitole bych se chtěl zabývat také česko – kubánským řešením této problematiky. Tyto vztahy procházely mnoha změnami a i přes velkou geografickou vzdálenost byly nezvykle intenzivní.

Jednotlivé kapitoly doplním dostupnými statistickými údaji. Zvláštní pozornost budu věnovat politické stránce daného tématu, která je velmi důležitá k pochopení jednání jednotlivých aktérů.

V závěru bych se pak chtěl zabývat nejaktuálnějším vývojem a výhledem do budoucna, který je velmi komplikovaný díky nejasné situaci ve vedení kubánského státu. Při možné změně režimu může dojít k úplnému přehodnocení pohledu na migraci ze strany vládního aparátu a k naprosté proměně v této oblasti.

Problém migrace na Kubě je velmi zajímavý jak z hlediska celku, tak i směrem k jednotlivým zemím a České republice v souvislosti s aktivitami českých orgánů. Velmi zajímavý je i možný budoucí vývoj, který vzhledem k nestabilitě režimu umožňuje řadu dalších scénářů budoucího směřování. Myslím si, že takto zvolená práce je přínosem pro odbornou i laickou veřejnost i pro organizace zaměřené na tuto problematiku.

Navržená osnova práce:

Úvod

1) Výchozí situace

- Problematika migrace
- Historický nástin vývoje migrace na Kubě
- Postavení Kuby v regionu

2) Vývoj a současné trendy

- Migrace USA - Kuba
- Migrace Kuba – Latinská Amerika
- Migrace Kuba – Evropa s přihlédnutím ke zvláštním vztahům se Španělskem
- Migrace Kuba – Česká republika
- Migrace Kuba – zbytek světa
- Vývoj migrace na Kubě samotné a reakce na ni
- Celkový pohled

3) Aktuální stav a budoucí vývoj

- Momentální situace
- Budoucí vývoj i s ohledem na možné nové proměny plynoucí z nestálosti současné politické situace na Kubě

Závěr

Výběr z literatury, periodik a zdrojů

DOLGOFF, S. *Kubánská revoluce, kritický pohled*. 1. vyd. Praha: Anarchistická knihovna, 2002. 220 s.

CALVO OSPINA, H., DECLERQ, K. *Disidenti a mecenáši*. 1. vyd. Praha: OREGO, 2002. 191 s. ISBN 80-86117-64-2.

MARTÍNKOVÁ, L. *Cuba*. 1. vyd. Praha: Lenka Martínková, 2003. 56 s. ISBN 80-239-1113-9.

RIVERO, R. *Důkazy spojení*. 1. vyd. Praha: Fra, 2004. 170 s. ISBN 80-86603-23-7.

CHVÁLA, B., MUCHA, M., PLUDEK, A. *Pravda o Kubě*. 1. vyd. Praha: J. Weber, 1993. 31 s.

OPATRŇY, J. *Kuba*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 100 s. ISBN 80-7277-089-6.

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005): Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, Západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno.

HNÍZDO, B. (1995): *Mezinárodní perspektivy politických regionů*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha.

BAAR, V. (2001): *Národy na prahu 21. století, emancipace nebo nacionalismus?*. Tilia. Ostrava.

ZOLBERG, A. R., BENDA, P. M. (eds.) (2001): *Global Migrants Global Refugees*. Bergahn Books, New York.

International Organization for Migration (2003): *World migration 2003: managing migration challenges and response for people on the move*. International Organization for Migration, Geneva.

GLASSNER, M. I. (1996): *Political geography*. Wiley, New York.

MANNING, P. (2004): *Migration in world history*. Routledge, New York.

CASTLES, S. (1993): *The age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Guilford Press, New York.

SPENCER, S. (2003): *The politics of migration: managing opportunity, conflict and change*. Blackwell, Malden.

CORNELIUS, W. A., PHILIP, L. M., JAMES, F. H. (eds.) (1994): *Controlling Immigration: A Global Perspective*. Stanford University Press, Stanford.

PŠTROSS, T. Iniciativa české zahraniční politiky ke stavu lidských práv na Kubě (I). *Mezinárodní politika*, 2004, roč. 28, s. 26 – 29. č. 5, ISSN 0543-7962.

PŠTROSS, T. Iniciativa české zahraniční politiky ke stavu lidských práv na Kubě (II.). *Mezinárodní politika*, 2004, roč. 28, s. 18 – 20. č. 6, ISSN 0543-7962.

SARDINAS, O. J. P. Normální vztahy s utlačovatelským režimem?. *Mladá fronta Dnes*, 2004, roč. 15, č. 218, s. A/8. ISSN 1210-1168.

BUSCHOVÁ, K. Nejen Rusko se vrací na Kubu. *Hospodářské noviny*, 1995, roč. 39, č. 202, s. 31. ISSN 0862-9587.

ČLOVĚK V TÍSNI. Kuba: Přežívající experiment tropického socialismu. *Respekt*, 1998, roč. 9, č. 47, s. 9-11. ISSN 0862-6545.

EHL, M. Vztah Kuby k ČR diktuje ideologie. *Mladá fronta Dnes*, 2000, roč. 11, č. 94, s. 11. ISSN 1210-1168.

SKLENKA, M. Ostrov protikladů: Kuba. *Ekonom*, 1999, roč. 43, č. 25, s. 44-45. ISSN 1210-0714.

Internetové zdroje:

- <http://www.azyl.cz/>
- Organizace pro pomoc uprchlíkům
- <http://www.migraceonline.cz/>
- Vše o mezinárodní migraci
- <http://www.mvcr.cz/>
- Ministerstvo vnitra České republiky
- <http://www.unhcr.cz/>
- The UN Refugee Agency
- <http://www.amnesty.org/>
- organisation for human rights protection
- <http://www.cubaweb.cu/>
- Cuba en internet
- <http://www.cuba.cu/>
- Alternativa para conocer a Cuba
- <http://www.cubaminrex.cu/>
- Ministerio de Relaciones Exteriores de Cuba
- <http://www.cubagob.cu/>
- Gobierno de la República de Cuba
- <http://binanet.bnjm.cu/>
- Portal del Sistema Nacional de Bibliotecas Públicas de Cuba
- <http://www.iom.int/>
- The migration agency
- <http://www.migrationinformation.org/>
- Migration information source
- <http://www.census.gov/population/www/socdemo/migrate.html>
- U.S. Census Bureau – Geographical Mobility/Migration

Obsah

ÚVOD	15
CÍL PRÁCE	16
HYPOTÉZY	17
ZPRACOVÁNÍ TÉMATU V LITERATUŘE.....	17
METODOLOGIE.....	18
STRUKTURA TEXTU PRÁCE	19
1 PROBLEMATIKA MIGRACE JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNY	21
1.1 ROZČLENĚNÍ	21
1.2 VÝVOJ	24
2 HISTORICKÝ NÁSTIN.....	26
2.1 HISTORICKÉ UTVÁŘENÍ KUBY A VLIV MIGRACE.....	26
2.2 SAMOSTATNÁ KUBA A VLIV USA	30
2.3 REVOLUCE A ZÁKLADNÍ OBRAT.....	32
2.4 POSUN V KUBÁNSKÝCH VZTAZÍCH V LETECH 1962 - 1989.....	37
2.5 KUBA A KONEC STUDENÉ VÁLKY – POSTAVENÍ KUBY V REGIONU	40
3 GEOGRAFICKÉ, POPULAČNÍ A POLITICKÉ POSTAVENÍ KUBY V REGIONU	44
4 VÝVOJ KUBÁNSKÉ MIGRACE A SOUČASNÉ TRENDY	51
4.1 MIGRACE USA – KUBA	51
4.2 MIGRACE KUBA – LATINSKÁ AMERIKA	78
4.3 MIGRACE KUBA – EVROPA.....	81
4.4 MIGRACE KUBA – ČESKÁ REPUBLIKA	84
4.5 MIGRACE KUBA – ZBYTEK SVĚTA	86
4.6 VÝVOJ MIGRACE NA KUBĚ SAMOTNĚ	87
4.7 CELKOVÝ POHLED.....	89
5 AKTUÁLNÍ STAV A BUDOUCÍ VÝVOJ	93
5.1 MOMENTÁLNÍ SITUACE.....	93
5.2 BUDOUCÍ VÝVOJ	95
ZÁVĚR	99
HYPOTÉZY	102
PRAMENY A LITERATURA	108
PRAMENY.....	108
<i>Tištěné</i>	108
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	112
DOKUMENTY ORGANIZACÍ	112
INTERNETOVÉ PORTÁLY	113
LITERATURA.....	116
SEZNAM PŘÍLOH.....	121
PŘÍLOHY.....	122
PŘÍLOHA 1: GEOGRAFICKÁ MAPA.....	122
PŘÍLOHA 2: EMIGRACE V KARIBIKU A LATINSKÉ AMERICE	123

Úvod

Největším z Karibských ostrovů je Kuba. Tento ostrov měl vždy klíčové postavení v oblasti. Již během kolonizace Španělskem byl využíván jako důležitá základna. Toto postavení bylo později podpořeno i intenzivním pěstováním cukru a tabáku, za kterého se Kuba doslova stává „cukřenkou světa“.

Na významu nabývá i pro Spojené státy a jejich vliv je pro Kubu nakonec určující. Vzájemné stýkání a potýkání má silný geopolitický vliv na celou oblast.

Největším impulsem je však revoluce, která vynáší do popředí jejího vůdce Fidela Castra. Jeho pokus o vymanění Kuby z vlivu Spojených států se postupně přeměňuje ve tvorbu diktatury jediného vládcе. To má následný vliv na mezinárodně politické vztahy v celé oblasti. Castro je svým okolím a řadou rozvojových zemí vnímán jako bojovník se Spojenými státy a důsledky jeho diktatury jsou těmito zeměmi z části přehlíženy.

Ve snaze o politickou nezávislost se Fidel Castro postupně přiklonil k socialismu a vybral jej jako novou cestu pro celou Kubu. Toto spojení ovlivnilo celý další vývoj Kuby i jeho vztahy se světem.

Tento vývoje se projevil i na pohybu obyvatelstva a vztahů jednotlivých zemí v oblasti. Původně bezproblémová země s hlubokým napojením na Spojené státy se začala postupně migraci uzavírat.

Sama Kuba ani původně nebyla emigrační zemí. Jako nově objevený ostrov zde zpočátku docházelo k postupnému osidlování. Imigrace byla postupná a narůstající, souvisela především s rostoucím významem Kuby, jakožto přestupní stanice do ostatních částí Latinské Ameriky. Toto se nezměnilo ani po osvobození se Kuby od španělské nadvlády a počátku spolupráce především se svým severním sousedem. Naopak rozvoj cukrovarnictví a především cestovního ruchu se kladně projevil i na narůstajícím zájmu o tento ostrov.

K zásadnímu obratu dochází až po revolučních změnách souvisejících s nástupem Fidela Castra k moci. Z původně otevřeného ostrova se stává

v podstatě sovětský satelit, který se obává jakékoliv změny. Volný pohyb kolabuje a je nahrazen tvrdou restrikcí. Jediným možným pohybem je pak pouze emigrace uprchlíků pryč z ostrova. Ti se snaží v nárazových vlnách ostrov opustit.

V současné době se celý tento vývoj promítá do vzájemných vztahů mezi Kubou a Spojenými státy. Ty se stávají dominantním „příjemcem“ částí kubánského obyvatelstva. Tuto situaci využívá kubánská strana a zbavuje se tak i kriminálních žvlů nebo tyto osoby využívá k nepřímému vydírání Spojených států.

Odlišná je situace ve vztazích mezi Kubou a zeměmi Evropské unie. Ty se snaží o vstřícnější postoj. Ten je navíc komplikován unijní nejednotností, kdy zejména sever je „tvrdší“ ve vztahu ke Kubánské migraci. Naopak jih je vstřícnější a s těsnějšími vazbami, které z části vyplývají z historické tradice, což je případ především Španělska.

Podobná situace je i v zemích Latinské Ameriky. Jejich přístup je diferencovaný. Svou roli sehrává jak obdiv obyvatelstva ke státu, který se vzepřel Spojeným státům, tak politická situace v té které latinskoamerické zemi. Navíc spontánní pohyb obyvatel mezi těmito státy je mizivý.

V rámci celé Evropské unie je důležitý i náš hlas. Jsme vnímáni jako stát, který od doby „revoluce“ věnuje velkou pozornost situaci na Kubě. Bývalé Československo mělo velmi silné vazby na Kubu a tato situace přetrvávala až do devadesátých let minulého století. Náš zájem se v souvislosti s naší vlastní demokratizací přetvořil v pomoc pronásledované Kubánské emigraci, jejíž součástí se stalo i přijímání těchto uprchlíků.

Cíl práce

Tato práce si klade za cíl analyzovat vývoj migrace na Kubě, především z pohledu minulých padesáti let, ale i se záběrem do historie. Dále pomocí kritické analýzy zhodnotit tento jev, který se nevyhýbá žádnému státu, avšak na Kubě se díky historickým okolnostem rozvinul do velmi podstatného fenoménu. Nejde pouze o jeho zhodnocení, ale také o pokus nahlédnutí do

budoucnosti. Je však omezen nedostatkem dostupného materiálu pro toto zaměření, které není v České republice tolik frekventovaným tématem.

Toto téma jsem si zvolil především proto, že jsem problematiku Kuby zpracovával již v mé bakalářské práci a to mi umožňuje plynule navázat tímto, pro dnešní svět tak důležitým tématem.¹ Snažil jsem se prozkoumat minulou i přítomnou situaci a nahlédnout do budoucnosti, která je díky překotným změnám ve vedení Kubánského státu velkou neznámou.

Hypotézy

1. migrace je využívána kubánskou vládou k ovlivňování vnitřních politických poměrů v zemi
2. průběh kubánské migrace se velmi odvíjí od politiky americko-kubánských vztahů, na které mají přímý vliv kubánští imigranté nacházejícími se na území Spojených států

Zpracování tématu v literatuře

Když se zaměříme pouze na české prostředí, je situace opravdu velmi komplikovaná. Pokud pominu některé studentské pokusy, dá se říci, že této problematice nebyla věnována žádná pozornost. Existuje sice jistá literatura na téma „Kuba“, ta však není nijak obsáhlá a především se věnuje problematice historie a hlavnímu představiteli kubánské revoluce, Fidelu Castrovi. Zbylá část literatury se zabývá politickou situací na Kubě, migrací však nikdo. Vztah k této problematice mají pouze jednotlivé novinové články nebo je tato problematika okrajově zmíněna v knihách s odlišným (zejména historickým) zaměřením. Takovým příkladem je *Kuba* od Josefa Opatrného, *Kuba: Nové dějiny* od Richarda Gotta či *Setkání s Kubou* od Mariana Suchy.

Problematice se také věnuje společnost Člověk v tísni, která provozuje i odpovídající internetové stránky – Hotel Kuba, a také v anglickém jazyce:

---

¹ Část pasáží z této mé práce jsem použil i v diplomové práci.

Cubalog.eu. I zde jde především o politickou situaci a problematiku lidských práv a disentu.

Pokud se jedná o literaturu zahraniční, je situace o poznání lepší i když stále ne zcela jednoduchá. Této problematice je věnována pozornost zejména ve Spojených Státech a Španělsku. Problémem však zůstává malá dostupnost těchto materiálů v České republice, buď nejsou veřejně dostupné vůbec, nebo za nemalou finanční náhradu. Jde například o knihu *Immigrant America* Alejandra Portéře a Rubéna Rumbauta. Ve španělštině jsou dostupné knihy *Españoles hacia America* od Nicolase Sanchez-Albornoz, či dvě části souborného díla *Historia general de la emigración española a iberoamérica*.

Dalším příbuzným tématem je oblast migrace jako takové, ze které bylo možné částečně čerpat. Jde zejména o knihy, *Přistěhovalci a liberální stát* od Andrei Baršové a Pavla Barši, *Global Migrants, Global Refugees* od Aristida Zolberga a Petera Bendy, *The Politics of Migration* od Sarah Spenserové, *Migracion in world history* od Patricka Manninga, či *Migrant Integration Policy, Controlling Immigration a Age of migration* od kolektivů autorů.

Vhodným zdrojem jsou i informace ze státních úřadů a nestátních organizací. Jde zejména o: IOM, CEMI², Český a Kubánský statistický úřad, Ministerstvo vnitra ČR a Spojených států a jejich bezpečnostních agentur: U.S. Citizenship and Immigration Services, U.S. Department of Homeland Security či U.S. Immigration Support.

Metodologie

Jak z celkového textu vyplývá, v práci půjde o analýzu kubánské migrace a její vliv na vztahy jak se zeměmi, do kterých kubánská migrace směřuje, tak i její vliv na vnitřní chod země a jejích politických špiček. Bude využita především kritická analýza, která umožňuje „nahlédnout“ do problematiky minulé i současné kubánské migrace a zhodnotit ji tak v celé její šíři. Práce proto může přinést řadu cenných poznatků o zemi a problematice, která není u nás tolik frekventována.

---

² Centro de Estudios de Migraciones Internacionales de la Universidad de la Habana

Struktura textu práce

Práce se zabývá především vývojem migrace na Kubě, její proměnou pod vlivem Fidela Castra, současnými vztahy a možným vývojem po odchodu tohoto diktátora.

Je zde nezbytný historický kontext, který předznamenává budoucí směřování - vztah k ostatním zemím světa, především Spojeným státům, také k Evropské unii a samostatné České republice. Velmi důležitým je i možný budoucí vývoj vzhledem k právě probíhajícím změnám ve vedení tohoto ostrovního státu.

V první kapitole je nastíněn náhled na migraci jako takovou a její celkový postupný vývoj na Kubě, včetně jejího postoje k tomuto problému a postojů sousedních zemí, tedy především Spojených států.

Druhá kapitola se věnuje popisu vztahů jednotlivých oblastí ke kubánské migraci, kdy ve středu pozornosti je i situace na Kubě samotné.

V třetí kapitole je pak popsána současná situace a jak se její projevy mohou vyvíjet do budoucna.

Práce využívá monografické tituly a to jak české, tak zahraniční. Využívána jsou také periodika, i když v menší míře, a to hlavně z důvodu nedostatku vhodných titulů a internet.

Ve své práci jsem se pokusil zodpovědět tyto otázky:

Zda probíhá v daném regionu v oblasti migrace spolupráce na institucionální úrovni.

Zda je migrace využívána vládní elitou Kuby k řešení vnitřní politické situace v zemi a pokud ano, jak se toto projevuje ve vztahu k okolním zemím.

Zda je ovlivňována současná migrační politika Kuby emigranty, kteří se nacházejí především na území USA.

A jaký vývoj z hlediska migrační politiky lze do budoucna předpokládat a zda jej ovlivní možné „střídání stráží“ ve vedení Kuby?

Tato diplomová práce je omezena především na současné a nedávné politické souvislosti, a není proto možné postihnout všechny vztahy v celé

jejich šíři. Cílem je nastítnit především ty nejdůležitější, kdy předpokladem celé práce je nahlédnout do vývoje migrace tohoto ostrovního státu, jejích projevů a možností.

1 Problematika migrace jako vědní disciplíny

Migrace provází lidstvo již od samého počátku. Nevyhýbá se téměř žádné geografické oblasti. I proto je se zájmem sledována a studována.

Postupně se ukázala i nutnost ji poznat a umět se v této oblasti orientovat. Ovlivňuje celou společnost a stává se i centrem konfliktů. Z tohoto důvodu není možné tuto oblast opomíjet, a proto hlavně v poslední době opět získává na důležitosti.³

1.1 Rozčlenění

Je to problematika velmi široká a lze na ni nahlížet z řady hledisek a úhlů. V současnosti se vychází především z osmi základních teorií, které však představují pouze určitý návod.

Mezi ně patří:

1. Neoklasická ekonomie

Migrace je považována za důsledek nerovnováhy, která vychází z rozdílu mezi poptávkou a nabídkou v rámci pracovního trhu. Jednotlivé státy se liší ekonomickou výkonností a cenou pracovní síly. Proto se pracovníci z méně rozvinutých ekonomik přesunují do oblastí s možností vyššího výdělků – jde o tzv. push faktor. Na druhé straně pracuje také tzv. pull faktor, který motivuje pracovníky k odchodu ze své ekonomicky ne tak výkonné oblasti.

Tato teorie však nefunguje vždy za těchto podmínek. Např. v zemích EU není tento pohyb tak silný, jak by se dalo dle této teorie předpokládat. Migrace také velmi často probíhá v zemích relativně bohatých a naopak ne vždy probíhá v zemích chudých, což této teorii odporuje. Svého vrcholu dosáhla v 60. letech 20. století.

2. Nová ekonomie migrace

Snaha o diverzifikaci zdroje příjmů a minimalizaci rizika, kde migrace je důsledkem relativní chudoby.

---

³ S narůstající proměnlivostí po zániku bipolárního světa stoupá také množství emigrantů.

Jde o způsob, jakým se vyrovná relativně chudá rodina se zákonitostmi kapitalistické ekonomiky. Nedisponuje kapitálem a není chráněna proti úpadku. Část rodiny odchází do vyspělé ekonomiky a část zůstává v zemi původu. Objevuje se tak nový zdroj kapitálu (finanční zasluky zpět – remittances)⁴ a zároveň se snižují a rozměňují rizika. Jde tady především o úvěrové a nikoliv pracovní trhy. Z toho vyplývá možnost ovlivňovat migraci nejen prostřednictvím regulace pracovního trhu, ale také regulací trhů úvěrových.

Problémem u této teorie je její zaměření pouze na nabídkovou stranu migrace a také nemožnost vysvětlení migrace celých rodin.

3. Teorie segmentovaného pracovního trhu

Tato teorie se zabývá především stranou poptávkovou, kdy v přijímající zemi vzniká prostor, který není obsazován domácími pracovníky. Hlavním důvodem je nízká sociální prestiž daného pracovního segmentu. Jde o tzv. dead-end-jobs.⁵ Přicházející migranti jsou však ochotni využít této části pracovního trhu, protože své zařazení, sociální status a z toho plynoucí výhody porovnávají se situací v zemi svého původu. To jim umožňuje zastávat pracovní pozice, které nejsou atraktivní pro domácí pracovníky.

Tato teorie také objasňuje, jak je možné, že v řadě rozvinutých zemí je zaměstnáno mnoho přichozích migrantů, ale počet domácích nezaměstnaných se nesnižuje. Zároveň dané zabraňuje propadu částí domácí populace na samé dno sociálního žebříčku.

Aktivní byla především v 50. a 60. letech.

4. Teorie světového systému

Hlavní myšlenkou je, že migrace, především pracovní, je pouze částí systému světového trhu.

Proces globalizace zvýšil nabídku pracovních míst, zejména těch fyzicky náročných a špatně placených. Samozřejmostí je ale také pohyb velmi vzdělaných a vysoce náročných pracovních sil.

---

⁴ Z měst a rozvinutých oblastí se tak vrací části finančních prostředků do chudších a méně rozvinutých oblastí.

⁵ Sociální status těchto pracovních míst bývá tak nízký, že je často k dispozici i v dobách hospodářského propadu.

Hlavním motorem je zde především propastný rozdíl mezi rozvinutým jádrem a hospodářsky zaostávající periferií.

5. Teorie migračních systémů

V této teorii jde především o upozornění na dlouhodobé vazby v určitých regionech, na jejich ustálené dějinné vyžívání. I zde je dělení na jádro a periferii, tato teorie přímo z tohoto rozdělení vychází. Upozorňuje však na možnost již tradičního historického napojení mezi těmito částmi ekonomického systému. A nejde pouze o oblast dějinnou, ale také o ustálené propojení určitých sociálních a pracovních skupin, které jsou již dlouhodobě na sebe napojené. Tyto vazby jsou jak sociální, tak kulturní, politické i ekonomické.

6. Teorie migračních sítí a transnacionálního prostoru

Tato teorie rozpracovává propojení jednotlivých oblastí pomocí vzájemně propojených sítí, které migrantům poskytují permanentní pomoc, informace a spojení. Díky migraci vznikají propojené tzv. sítě. Tvoří se díky propojení osob migrujících a osob, které zůstávají v zemi původu. Vychází většinou z etnické, místní či příbuzenské propojenosti, která se stává trvalou.⁶ Zároveň umožňuje snazší zapojení migrantů v nové zemi a poskytuje jim informační oporu a zázemí.

Díky snazšímu spojení, které umožňuje globalizace, a díky novým technologiím, jak transportním tak informačním, jež usnadňují propojení jednotlivých sítí, dochází k vytváření trvalých spojení, tzv. uzlů, kterých migranti mohou permanentně využívat. Tato situace jim umožňuje zůstávat neustále jakoby v prostoru mimo jednotlivé země a využívat jak zemí ve kterých migranti pracují, tak i podmínek v zemích původu. Vznikají tzv. transmigranti. Tato situace neustále tyto sítě zpětně posiluje.

7. Teorie kumulativní přičinnosti a institucionalismus

V rámci migrace dochází k různým změnám v prostoru zakončení sítí a tyto změny potom zpětně posilují tyto sítě a vztahy. Dochází k nevratným situacím, které potom kumulují ono propojení („znehodnocení“ určitých pracovních míst

---

⁶ Tato situace je jedním z důvodů proč Spojené státy pořádají loterii o Zelenou kartu. Postupně se vytratila rozmanitost příchozích a imigrace se zužovala jen na určité, stále se opakující etnické a národnostní skupiny.

příchozími migranty, jež pak nejsou zpětně využitelné pro původní obyvatelstvo).

K témuž dochází i díky institucionalizaci těchto propojení a následných reakcí na ně (vytváření protiemigračních institucí a reakce černého trhu na ně).

8. Teorie klientelistické politiky a „antipopulistická norma“

Zde je migrace řešena především jako důsledek klientelistického vztahu zaměstnanecké lobby a vysokých státních úředníků. Dochází zde k působení proemigračních lobbystických skupin snažících se ovlivňovat státní orgány, které se zabývají kontrolou migrace.⁷ Také toto zpětně posiluje propojování migračních sítí. Tuto politiku usnadňuje jasně dokazatelná ziskovost využívající migranty, ovšem špatně dokazatelná následná nákladnost z toho plynoucí (přelidnění, nezaměstnanost, kulturní a rasové pnutí). To je posilováno i přijetím „antipopulistické normy“ liberálními vládami (Baršová, Barša 2005: 267-278).

1.2 Vývoj

Samotná migrace má za sebou již poměrně dlouhý vývoj, který započal především s rozvojem mezinárodního systému, který reagoval na vznik principu územní suverenity států. Ty začaly postupně naplňovat svoji roli ochránce občana a to dvěma směry. Vycházel z univerzálních a přirozených práv každého člověka, ale zároveň začal oddělovat své občany od příchozích na základě začínajícího nacionalismu. Došlo tak k nacionalizaci i demokratizaci zároveň, což byl základ liberálně-demokratického náhledu na celý problém migrace. Jeden z principů se vztahuje k ochraně kolektivní entity (práva všech lidí), druhý však k ochraně určitého národa. Stát tak musí ochraňovat jak příslušníky daného národa, tak individuální práva všech. Pokud jsou tyto dva náhledy v rovnováze, je náhled na migraci vyrovnaný a nedochází k rozsáhlým komplikacím. V případě, že převáží jeden z těchto dvou náhledů, mění se i politika státu – stává se univerzalistickou či

---

⁷ Takovým příkladem může být i Česká republika a náборы vietnamských pracovníků do továren na jejím území.

partikularistickou. V prvním případě se mění na libertarianismus a liberalismus, v případě druhém na komunitarismus a realismus.

Libertarianismus – základem je nedotknutelnost vlastnických práv jednotlivců a z toho vyplývající svoboda pohybu. Ta je součástí práva na sebevlastnění a proto je omezená pouze rovným právem ostatních lidí.

Liberalismus – předpokládá, že hodnota jednotlivých lidí je z morálního hlediska totožná, a proto se jednotlivci musí navzájem respektovat jakožto rovní jeden druhému. Proto je stát povinen zajistit veškerá občanská práva svým vlastním občanům, ale imigrantům pouze v případě výjimečné situace, kdy jsou ohrožena jejich základní lidská práva.⁸ I ve výjimečné situaci mají přednost občané vlastního státu a práva imigrantů jsou uspokojována až druhotně.

Komunitarismus – tuto formu naplňuje pouze život v rámci určitého (politického) společenství. Propojení v rámci tohoto společenství je daleko těsnější než propojení mezi společenstvími jako takovými. Z toho plyne nutnost pomoci v rámci společenství, ale lidé přicházející zvenku nemusejí být přijímáni a pomoc je jim poskytována pouze v případě rozsáhlé a neočekávané nouze.

Realismus – považuje za jedinou možnou volbu řád pomoci ustavení státu a jeho ochrany v zajištění vnější bezpečnosti. Velmi důležitou je možnost monopolizace násilí, prosazení práva a zajištění dostatečné vnější bezpečnosti. Jde o prosazení národního zájmu. Podle toho nazírá stát na migranty, vztah je kladný či záporný podle toho, zda jejich příjem je či není v národním zájmu státu (Baršová, Barša 2005: 21-25).

Všechny tyto teorie a pohledy utvářely migrační politiky. Procházely postupně jednotlivými obdobími především minulého století a reagovaly na měnící se realitu. Podle situace byly protěžovány jak systémy partikulární, tak i univerzalistické.

Po druhé světové válce se s narůstajícím zájmem o pracovní sílu, začaly prosazovat univerzalistické a liberální názory na migraci. Tato forma kulminovala během 50. a 60. let. V sedmdesátých letech se ale názor začal

---

⁸ Právě tato norma se však často dostává do konfliktu s obháječi lidských práv. Ti při své argumentaci používají také otázku rasismu.

obracet, když se ukázalo, že původně přechodní pracovníci chtějí ve svých nových vlastech zůstat natrvalo. Situaci ještě více komplikovalo následovné spojování rodin a uzavírání se těchto etnik do samostatných ghett.

Odlišný vztah k problému migrace měly i státy podle své tradice vzniku. Některé z nich byly čistě přistěhovalecké, jako např. USA, jiné na sebe pohlížely z čistě etnického hlediska, jako např. Německo. Mezi tím se nacházely státy preferující hledisko občanství. Těmi byla např. Francie a Velká Británie.

Postupně se jako jeden z důležitých konceptů etabluje multikulturalismus. Vycházel z možnosti spolupráce jednotlivých skupin v jednotném státě a jejich výhodné spolupráce a ovlivňování. Pod tímto dojmem byly příchozí skupiny migrantů ponechávány ve svém vlastním prostředí, tato situace vyústila v naprostou separaci jednotlivých etnických skupin a vytváření ghett. Tato teorie dosáhla vrcholu v devadesátých letech minulého století, ale postupně se jednotlivé státy začaly od ní odklánět. Nedocházelo k postupnému propojování, ale pouze k naprostému odcizení jednotlivých skupin.⁹

Ani tento koncept tedy nebyl zcela ideální. Výsledkem byla snaha o kompromisní řešení, která probíhá do současnosti. Je to pokus o propojení liberálního pohledu s pohledem národního státu. Tato tzv. třetí cesta je novou nadějnou možností vyváženého budoucího přístupu k migraci a snad možným řešením bez zbytečných konfliktů a nedorozumění.

2 Historický nástin

2.1 Historické utváření Kuby a vliv migrace

K osamostatnění Kuby a jejímu politickému životu jako takovému došlo až koncem devatenáctého století, avšak proces migrace začal již tři století

---

⁹ Výrazně se totiž lišila situace v zemích s malým počtem přistěhovalců a těch, kde toto číslo již dosáhlo vysoké hodnoty. Při malém počtu imigrantů spolupráce většinu fungovala, s jejich zvyšováním se však narůstaly i problémy. To je příklad severských zemí, např. Dánska, které dlouhodobě kritizovalo ostatní země za jejich restriktivní politiku. S nárůstem imigrantů koncem 20. století se ale kdysi tolerantní země velmi rychle nacionalizovala.

předtím než se začala blížit možnost samostatného života tohoto karibského ostrova. A to především díky dovozu levné pracovní síly z Afriky. To zvyšovalo podíl černošské populace na ostrově a měnilo etnickou tvář Kuby. Původní indiánské obyvatelstvo se začalo vytrácet a byla nahrazována nově příchozími.¹⁰ Na velký nárůst černých otroků často upozorňovaly místní úřady a obava z možného povstání pronásledovala bílé obyvatele Kuby ještě následující dvě staletí.

Španělé měli již od samého začátku kolonizace (přelom 15. a 16. století) problémy s rozšiřováním vlastního obyvatelstva v prostoru Kuby. To vyplývalo z nedostatečné atraktivnosti ostrova jako pouze přestupní stanice na cestě do Mexika a latinské Ameriky. Důležitost Kuby, jakožto důležitého obchodního bodu, začala postupně narůstat a královská rodina si uvědomila strategickou pozici tohoto ostrova pro další rozvoj námořního obchodu. S tím začal stoupat počet španělského obyvatelstva, který dostal výraznou „injekci“ především příchodem kolonistů z Jamajky v polovině 17. století.

S rostoucí důležitostí Kuby se zvyšovala i obranná funkce jednotlivých přístavů, které se zejména v počátcích musely bránit pirátským nájezdům. Tím se postupně zvyšoval i počet vojenských posádek a populace s tím spojené. Příjezd vojáků ze Španělska narůstal i díky útokům ostatních námořních velmocí snažících se o kolonizaci nového světa.¹¹

Opravdovým posunem ve vývoji ostrova však bylo povstání otroků na Saint-Dominique koncem osmnáctého století. Na Kubu dorazily desetitisíce francouzských migrantů, jedny z prvních „boat people“ blížící se moderní doby. Jejich přínos pro chod ostrova byl však podstatný. Ospalá Kuba dostala s migrací nových a obchodně i pracovně daleko zdatnějších obchodníků a plantážníků nový impuls k daleko většímu a rychlejšímu rozvoji. Tyto migrační vlny ještě na počátku devatenáctého století posílil příchod španělských osadníků z Hispanioly a Louisiany.

---

¹⁰ Za rychlým poklesem indiánské populace byly zejména zavlčené choroby a drastický vztah nových dobyvatelů k původnímu etniku.

¹¹ Fortifikace tak tvoří jedny z nejstarších památek na historii španělské kolonizace.

Okolo roku 1824 skončila většina bojů za samostatnost v Latinské Americe. Tyto boje se nedotkly přímo Kuby, přesto ji však silně ovlivnily.¹² Místní elita požadovala především možnost hájit své zájmy v *cortesech* – španělském parlamentu. Koloniální úřady odmítaly stížnosti řešit a naopak protestující vypovídaly ze země. Systém přesto fungoval díky stálému nárůstu obchodu bez stabilitu ohrožujících změn (Opatrný 2002: 36).

Jedním ze způsobů potlačování možnosti separace se stalo upozornění na nebezpečí možné černošské vzpoury. Vláda v Madridu argumentovala možností opakování se situace ze Saint-Domingue. Tento problém řešila i místní Kubánská elita. Jedním ze způsobů řešení se zdálo zvýšit bělošskou imigraci. Ta plnila hned dvojí funkci, a to jak samotné posilování prošpanělské loajality, tak i osidlování do té doby prázdných oblastí, ve kterých měli nově příchozí za úkol i měnit etnickou rovnováhu. V tomto období bylo k podpoře bělošské imigrace využíváno peněz, které plynuly z obchodu s otroky. Dovoz otroků tak „dotoval“ bělošské přistěhovalce, a to jak ze Španělska, tak i ze Severní Ameriky.

Začaly se objevovat úvahy o výhodnosti připojení Kuby k USA. Toto anexionistické hnutí se objevilo na Kubě, ale formovalo se i ve Spojených státech. Mělo dvě větve. Jedna se snažila propojit Kubu s jižanskou aristokratickou společností a otrockou prací, druhá se zaměřovala na přeměnu ekonomiky v moderní hospodářství závislé na námezdní práci. Proto se USA, i když váhavě, snažily ostrov koupit. Španělé však odmítali na tuto koupi přistoupit. Vnitřní kubánské politické kruhy tento americký zájem kritizovaly z důvodu možné ztráty kulturní identity a svébytnosti. Začal se objevovat pojem „*cubanidad*“ – kubánství. Tvůrcem tohoto názvu byl José Antonio Saco v té době v evropském exilu. Vymezoval se jím proti ostatním etnikům, např. Anglosasům či Španělům a Kubánce viděl jako samostatný národ. Avšak bez podílu afrického etnika (Chalupa 2002: 65).

V roce 1841 přesahoval počet kubánského obyvatelstva 1 000 000, kde mulaté tvořili menšinu v počtu okolo 150 000. Čistě bílého obyvatelstva bylo zhruba 400 000, to znamená asi stejně jako otroků. Těch bylo jen asi o 20 000

---

¹² Hlavním důvodem stability Kuby byla její centrální poloha chráněná silnou posádkou a vysoké procento španělských přistěhovalců loajálních k Madridu.

více. Neustálý strach z černošské revolty nutil v tomto období úřady k vysídlování svobodných černochů nekubánského původu.¹³

Prosazující se severoamerická imigrace v některých oblastech měnila kulturní prostředí, které již nepřipomínalo španělské území.

Nedostatek levné pracovní síly nutil kubánské hospodáře v polovině devatenáctého k dovozu čínských pracovních sil. Jejich počet dosáhl přes 100 000 a došlo ke jejich postupnému splynutí s původním obyvatelstvem.

V roce 1867 se objevila tajná organizace, jejímž záměrem byla nezávislost Kuby. Tuto organizace tvořili především členové elit. V jejím čele stál Carlos Manuel de Céspedes – roku 1868 vyhlásil „*Grito de Yara*“ – svolání z Yara. Tímto svoláním začala tzv. desetiletá válka. Byla to první válka za nezávislost. V té době (osmdesátá a devadesátá léta devatenáctého století) proběhla ještě „*Guerra Chiquita*“ – maličká válka a Druhá válka za nezávislost. První válka za nezávislost začala na východě Kuby. Situace byla vhodná, protože v té době probíhala v samotném Španělsku občanská válka, po svržení Isabely II. byl Manuel de Céspedes vyhlášen kubánským prezidentem, ale díky rozdílnostem stran na svůj úřad rezignoval. Španělům začaly přicházet posily a samotný de Céspedes byl zajat a popraven. Do čela protiguerrillových sil byl postaven generál Martínez Campos. Ani jedna strana nedokázala jasně zvítězit, a proto desátého února 1878 byl uzavřen Pakt ze Zanjónu. Kuba získala jistý stupeň samosprávy a válečné činy byly amnestovány. Nejznámější z partizánských velitelů Antonio Maceo však dohodu odmítl a odešel do emigrace (Opatrný 2002: 45-46).

Zásadní vliv na politické dění zejména v oblasti osamostatnění Kuby měl již tou dobou muž jménem José Martí. Stal se předním kritikem španělského kolonialismu na ostrově. Jediným jeho cílem byla úplná samostatnost Kuby, působil také v exilu ve Spojených státech. Roku 1892 založil Martí *Partido Revolucionario Cubano* – Kubánskou revoluční stranu. Hlavním zájmem této strany měla být podpora samostatné Kuby. Roku 1895 došlo k invazi, jíž se účastnili i Martí a Maceo. Samotný Martí měl za úkol především politickou část boje. Přesto se zúčastnil i ozbrojených srážek a

---

¹³ Tento strach z černošské revolty trval až do 20. století.

stejného roku při střetu se španělskými vojáky padl.¹⁴ Jeho smrt však neměla na následný boj za nezávislost téměř žádný negativní vliv (Chalupa 2002: 66).

Španělská vláda na danou situaci roku 1897 reagovala vyhlášením autonomie na Kubě. Toto gesto však již situaci příliš neovlivnilo. V USA se totiž v té době již zdvihalo masivní protišpanělské hnutí žádající samostatnost Kuby i přesto, že napojení na Španělsko bylo velmi silné a ještě podle sčítání osob z roku 1899 bylo mezi obyvatelstvem 129 000 osob narozených přímo ve Španělsku (Encyclopedia of the Nations 2008). Sedmnáctého února 1898 došlo k výbuchu amerického křižníku Maine před ústím havanské zátoky. Vláda USA zaslala do Madridu ultimátum. Jeho přijetím by nastal konec španělské nadvlády, a proto jej odmítli. Reakcí USA bylo vyhlášení války. Prvého května byla zničena španělská flotila na Filipínách a v červenci před Santiagem de Cuba.¹⁵ Koloniální armáda se tak ocitla na ostrově v naprosté izolaci. Madridské vládě nezbylo než začít vyjednávat. Dohoda o příměří byla podepsána v srpnu. Spojené státy okupovaly Filipíny, Portorico a Kubu. Desátého prosince byla podepsána mírová smlouva (Chalupa 2002: 67).

2.2 Samostatná Kuba a vliv USA

Spojené státy získaly Portorico a Kuba se stala formálně nezávislou. Dvacátého pátého února 1901 podal Orvill H. Platt v americkém senátu návrh rezoluce, která pokud by byla Kubánci přijata, ukončila by okupaci Kuby. Druhého března téhož roku tuto rezoluci podepsal prezident. Tento dokument se nazývá Plattův dodatek. Hlavní částí tohoto dodatku byl zákaz uzavírání dohod nebo smluv s cizími mocnostmi, které by omezovaly nezávislost Kuby, a zároveň zákaz poskytování území Kuby pro základnu cizího státu. Rovněž zakazoval přijetí půjčky ve výši, jež by přesahovala platební možnosti Kuby. Roku 1903 si USA pronajaly území Guantanamo a Bahía Honda pro výstavbu vojenských základen (Opatrný 2002: 57-58).

---

¹⁴ Šlo o naprosto zbytečnou smrt v bezvýznamné šarvátce. Předpokládá se, že hlavním důvodem pro angažování se v tomto střetu byla Martího ambice nebýt jen teoretikem nezávislosti, ale i zájem aktivně se zapojit do bojů za samostatnost.

¹⁵ Flotila Spojených států v průběhu 19. století vyrostla v silnou moderní sílu, která překvapila i samotnou Evropu.

Španělé nepřestali migrovat na Kubu ani po její ztrátě pro Španělskou korunu. Část z nich pokračovala dál do Mexika, Spojených států či jiných zemí Jižní a Střední Ameriky. Přesto jich zde v prvních třiceti letech dvacátého století zůstalo více než jeden milion. Velké množství jich přišlo z mizejících španělských kolonií, další dorazili z chudých oblastí Španělska, kde se jim nedařilo najít práci.¹⁶ Za tímto účelem byla budována centra pro příjem migrantů směřujících na Kubu. Jedním z nich byla i Tricornia.

Roku 1925 v čele nové vlády stanul stoupenec reform Ramon Grau San Martín. Jako velitel armády byl vybrán Fulgencio Batista. Plattův dodatek byl nakonec zrušen a nahrazen novou smlouvou, která zachovávala silný vliv Spojených států na Kubu v ekonomické oblasti (Opatrný 2002: 65).

Kuba se stávala jednou ze zábavních oblastí Američanů v karibské oblasti a to vyvolávalo jak pracovní migraci zejména ze Spojených států, tak migraci Kubánců související s vládou prezidenta Machady ve třicátých letech.

Stínovým vládcem Kuby se postupně stával Fulgencio Batista. V roce 1939 byl zvolen prezidentem a o rok později byla přijata nová ústava, která obsahovala veškerá občanská práva, přisuzovala všechna práva ženám a rušila rasovou diskriminaci.¹⁷ Batista byl také jeden z prvních prezidentů v Latinské Americe, který přizval ke spolupráci na vládě i komunisty (Chalupa 2002: 69).

I za jeho vlády docházelo k nepokojům a k migraci osob mimo stát související s jeho narůstajícími autoritářskými metodami. Ač zavedl pokrokovou ústavu, ne vždy se sám pokrokově projevoval a z této frustrace mu postupně mezi lidmi narůstala silná opozice.

Do voleb v roce 1944 již nekandidoval. Ve volbách roku 1952 byl předpokládaným favoritem Roberto Agramonte, o kterém bylo známo, že je silně levicového zaměření (Opatrný 2002: 68-69).

K volbám však již nedošlo a desátého března 1952 proběhl převrat, v jehož čele stál Fulgencio Batista. Sliboval především boj proti korupci a odmítal vládu více politických stran. Po převratu byla zrušena ústava z roku 1940 (Opatrný 2002: 70).

---

¹⁶ Velkou roli i zde hrála jazyková a kulturní příbuznost.

¹⁷ Šlo o jednu z nejprogresivnějších ústav té doby.

Jedním z mužů, který protestoval proti tomuto kroku, byl i student Fidel Castro, V lednu 1953 založil Hnutí mládeže století, které se odvolávalo na dědictví José Martího. V důsledku stále se neměnicího politického klimatu na ostrově se Castro rozhodl k ráznému kroku. Byla jím půlroční příprava, na jejímž konci provedl šestadvacátého července 1953 útok na kasárna Moncada. Do útoku se zapojilo zhruba sto spolubojovníků. Akce se nezdařila a zajatí povstalci byli odsouzeni (Chalupa 2002: 69).¹⁸

V roce 1955 byli Castro a jeho muži amnestováni a odcestovali do USA. Svoji skupinu nazvali Hnutí 26. července. V Mexiku se k nim připojila pozdější ikona revoluce Che Guevara. Cílem byla invaze na ostrov a následné vyprovokování partyzánské války. K invazi nakonec došlo v prosinci 1956 (Quirk 1999: 130-138).

2.3 Revoluce a základní obrat

Povstalcům se podařilo přežít v pohoří Sierra Maestra a začali aktivně operovat a obsazovat Kubu. I z těchto důvodů začal Batista uvažovat o jiném typu strategie, kde by prioritou bylo odříznutí povstalců od zdrojů zásob, a proto byl policejním velitelem oblasti jmenován Salas Cañizares, jenž zavedl brutální metody boje proti povstalcům. Celkovým vývojem procházel také Castrův názor na parlamentní demokracii, demokratické volby a ústavu. Stále častěji se zabýval sociálními otázkami a úvahami o vztahu parlamentní a přímé demokracie (Chalupa 2002: 70).

Na rok 1958 Batista naplánoval nové volby a novou ofenzívu proti povstalcům pod vedením velitele Cantilla. Ani jedno mu nepřineslo úspěch. S Castrem sympatizující právníci mezitím v horách vypracovávali nové zákony pro situaci po převratu (Společnost česko-kubánského přátelství 2000: 15).

Měnil se i pohled amerických politiků na situaci na Kubě. Bylo jim jasné, že Batistova autorita je otřesena a zvažovali se další varianty vývoje.

V předtuše blížícího se konce začal koncem roku 1958 přesun kubánské elity do USA. Přesně o půlnoci oznámil prezident svůj záměr odejít ze země a

---

¹⁸ Hlavním důvodem neúspěchu bylo naprosto diletantské naplánování celé operace.

v připravených letounech opustil Kubu. Nezamířil však do USA, ale do Španělska, protože chování svého bývalého spojence považoval za hanebné a zrádné (Quirk 1999: 226-234).¹⁹

Rozběhlo se systematické pátrání po stoupencích Batistova režimu obviněných z mučení a vražd příslušníků opozice. Kabinet zrušil platnost Batistových dekretů včetně výnosu o zastavení platnosti občanských svobod, rozpustil kongres, odvolal provinční guvernéry, starosty a členy městských zastupitelstev a zastavil činnost státních soudů, jež měly na svědomí většinu nešťastníků uvězněných a popravených za zločiny proti státu (Ospina, Declercq 2002: 11-12).

Probíhaly i procesy s lidmi obžalovanými na základě ne zcela jasných důkazů. Mezi uvězněnými se začali objevovat i lidé běžných občanských povolání.²⁰

Platila presumpce viny a obviněných začalo přibývat. Do problémů se dostávaly i novináři. Nová vláda se snažila očistit od „kontrarevolučních“ živlů (Opatrný 2002: 73).

Proběhla konfiskace majetku kolaborantů, kam patřila většina bývalé vládnoucí elity, byly zastaveny revoluční procesy s údajnými válečnými zločinci, přebudovávaly se základy právního řádu, byly vybírány nezaplacené daně, začala se měnit i struktura vlastnických vztahů k půdě. Vláda také zavedla nový daňový systém, omezila možnosti úniku kapitálu a přesměřovala převažující proud investic. Byla snížena cena nových automobilů a stanovena maximální cena benzínu. Došlo k snížení úroků z hypoték, začalo se regulovat nájemné a proběhla regulace cen farmaceutických výrobků.

V téže době z ostrova uprchl vrchní velitel letectva Díaz Lanz. Byl jedním z prvních exponentů nového režimu, který emigroval. Upozorňoval na nebezpečí nárůstu komunistických tendencí (Quirk 1999: 277-280).

---

¹⁹ Pád Batistova režimu překvapil svou rychlostí. V době svého odchodu také ovládal větší část Kubu a jeho ozbrojené síly byly stále mohutnější než síly povstalců. Předpokládá se především morální zhroucení.

²⁰ Jako po každé revoluci si lidé tímto způsobem začali vyřizovat své osobní účty.

Všechny tyto strasti doprovázející proměnu tohoto tropického ostrova v nový socialistický stát vyústily v narůstající migrační proud, zejména do Spojených států, které se staly nejbližší základnou pro možný azyl. Také i proto, že z předešlých období se na Floridě vytvořila malá kubánská základna vytvořená především pracovními emigranty.

V prvních dvou letech po revoluci opustilo Kubu asi 40 000 osob. Šlo především o bývalé stoupence Batistova režimu a movitější osoby mající hospodářský prospěch z jeho vlády.

Druhou a pozdější skupinu tvořili uprchlíci, kteří původně revoluci obhajovali, ale která postupně nabyla zcela odlišného směru od jejich představ. Jejich zájmem byla liberalizace a demokratizace, ke které ale nedocházelo. Naopak vývoj na ostrově začal směřovat opačným směrem a lidé nebyli ochotni čekat na nevyhnutelné. Jejich počet dosáhl 150 000. Všichni ale předpokládali brzký návrat.

Hlavním dopravním prostředkem se stala letadla a později i lodě, ty především ve spojitosti s americkým zastavením letů mezi Kubou a USA po ukončení raketové krize.

Postupně tedy jako dopravní prostředek převládla plavidla. Jejich použití bylo nebezpečné vzhledem k časté nevhodnosti plavidel a neznalosti posádek v námořní mořeplavbě.

Odchod emigrantů byl ale pro Castra výhodný, a proto mu příliš nebránil. Naopak hodlal jej využít pro své potřeby. Zbavování se možné opozice mu nikterak nevadilo. Rozhodl se proto povolit jednorázovou akci, umožňující emigraci ze země. V říjnu 1965 otevřel přístav Camarioca k legální emigraci.

Možností bylo shromáždit se v přístavu, odkud je mohli vyzvednout jejich příbuzní či známí na vlastních lodích. Neorganizovaná přepravní akce ohrožovala životy značného množství osob. Přeprava byla často provizorní a docházelo k častému potopení přepravních plavidel. Američanům tato situace způsobovala obtíže, a proto naléhali na kubánskou vládu, aby zastavila tento způsob přepravy. Castro nakonec souhlasil a volný průchod uzavřel 15. listopadu. Tímto způsobem se podařilo přepravit okolo 3 000 uprchlíků.

Došlo k americko-kubánským rozhovorům, které skončily dohodou o „letech svobody“, které umožňovaly přepravovat kubánské emigranty pravidelnou leteckou linkou. Ta byla oficiálně povolena rozhodnutím prezidenta Johnsona z 3. října a americký kongres na ni zpočátku vyčlenil 12 000 000 dolarů (Gott 2005: 269-270).

Castro se obával o stabilitu nového systému. Jedním z jeho opatření bylo zřízení tzv. Výborů na obranu revoluce.²¹ Měly působit v každé provincii, v každém okrese, městě i v jednotlivých ulicích. Byly i v jednotlivých vchodech a jejich úkolem bylo dohlížet na každého občana a odhalovat jeho případné styky s „kontrarevolucí“. Skládaly se ze sítě spolehlivých „udavačů“, kteří si všímali jakýchkoliv odlišností v životě lidí v jejich sousedství (Ospina, Declercq 2002: 13).

Díky všem těmto problémům, jež měly s novým kubánským režimem především Spojené státy, došlo v tomto období ke dvěma dalším politicko-vojenským střetům.

Prvním byl pokus o zvrácení politického procesu na Kubě s pomocí emigrantů. V lednu 1961 došlo k inauguraci nového amerického prezidenta. Stal se jím John Kennedy, ale už během posledních týdnů Eisenhowerovy vlády pracoval ve Washingtonu zvláštní výbor jmenovaný sborem náčelníků štábů, jehož úkolem bylo vypracovat studii pravděpodobné úspěšnosti plánu CIA na svržení kubánské revoluční vlády.

Ten byl nakonec proveden, ovšem natolik diletantským způsobem, že výsledkem byla naprostá katastrofa.²²

Do cílové oblasti dorazil expediční konvoj doprovázený americkými torpédoborci 17. dubna 1961. Vylodění se však nepovedlo, začátek byl vyzrazen a celá akce skončila fiaskem.

Represivní aparát na Kubě začal ve velkém zatýkat reálné i přepokládané odpůrce režimu. Byly obsazeny i kostely a zatčeno mnoho kněží. Castro vystoupil s prohlášením ke kubánskému lidu a dostalo se mu okamžité

---

²¹ Tyto Výbory jsou činné do dnešních dnů a jsou stále využívány. Především proti vnitřní opozici.

²² Velký vliv na tom měl nový prezident, který odmítl původní návrh a nechal ho jen v okleštěné verzi, která však nebyla životaschopná.

podpory od všech složek obyvatelstva, které bylo částečně pacifikováno režimem a částečně stále věřilo původní iluzi. Kubánci reagovali i na půdě OSN, kde Raúl Roa požádal Valné shromáždění, aby útok odsoudilo. Reagoval i Chruščov výhružným dopisem Kennedymu.

Invaze skončila porážkou, ze které zcela profitoval Fidel Castro. A to jak politicky, tak materiálně i ekonomicky. Castro zavrhl popravy a 18. dubna 1962 byli všichni odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody. Nezůstali však ve vězení dlouho. Postupně byli vyměněni za stroje a finance. Konečný text dohody byl podepsán na konci roku 1962 (Společnost česko-kubánského přátelství 2000: 16-17).

Druhým byl střet přímo se Sovětským svazem, kde však Kubánci hráli pouze zástupnou roli.

Náznaky a informace o nové a nebezpečné činnosti na ostrově se začaly objevovat v průběhu roku 1962. Mohl za to proud emigrantů z Kuby, který přivážel nové zprávy a mezi nimi i ty o nočních přesunech nákladních vozidel s neznámým nákladem a o nedostatku produkce cementáren na ostrově. To bylo zaviněno i sovětským spěchem ze strachu, aby nebyli odhaleni Američany.

14. října 1962 byly záběry ze špionážních letounů bez jakékoliv pochybnosti vyhodnoceny tak, že na ostrově jsou opravdu budovány odpalovací rampy pro balistické střely a 16. října už měl prezident Kennedy tuto informaci na svém stole. Prozatím však neinformoval tisk, chtěl se nejprve rozhodnout pro nejvhodnější variantu reakce na novou situaci (Quirk 1999: 467-471).

Rozhodnutí bylo prosté. Rakety nelze nechat na ostrově. Bylo nutné sovětský svaz donutit, aby své rakety stáhl. Problémem byl nejvhodnější postup.

Ve vztazích obou velmocí postupně začalo převládat stanovisko, že je nutné především jednat. Chruščov navrhl setkání obou prezidentů. 24. října proběhly americkou administrativou zprávy, že Sověti stahují své lodě jedoucí na Kubu. Američané recipročně začali propouštět nesovětské socialistické lodě. Chruščov začal nabízet stažení raket z Kuby výměnou za stažení amerických

raket z Turecka, to bylo více než žádal zpočátku. Mezitím bylo nad Kubou sestřeleno špionážní letadlo U-2.

Tajným dodatkem by pak bylo přislíbeno, že Američané také stáhnou své rakety z Turecka. Na tuto dohodu mohl Chruščov přistoupit. Po celou dobu ani jedna z velmocí nekonzultovala své kroky s Kubánci. Ti byli přesvědčeni, že Sověti neustoupí (Quirk 1999: 475-485).

28. října 1962 v devět hodin ráno odvysílala rozhlasová stanice Moskva zprávu, že Chruščov přistoupil na návrh amerického prezidenta.

Doprovodné sovětské komuniké oznamovalo, že zaváží-li se Spojené státy, že nezaútočí na Kubu a zajistí-li, aby podobný krok nečinil ani nikdo z jejich spojenců, Sovětský svaz bude připraven stáhnout z Kuby zbraně, „které Spojené státy považují za útočné“. Obě velmoci to vydávaly za své vítězství (Quirk 1999: 487-488).

Odlišná atmosféra panovala na Kubě. Castro, nezávisle na Sovětském svazu, vznesl svých vlastních pět požadavků. Byly jimi: ukončení hospodářské blokády ostrova, ukončení podvratných akcí, zastavení „pirátských útoků“, zastavení narušování kubánského vzdušného prostoru a výsostných vod a ukončení „okupace“ Guantánama. Reagoval podrážděně i na demontáž sovětských zařízení. Nemohl však proti tomu nic dělat.

Od tohoto okamžiku již nebyl vztah kubánského režimu k sovětskému systému nikdy tak vřelý jako v minulosti (Quirk 1999: 489-494).²³

2.4 Posun v kubánských vztazích v letech 1962 - 1989

V roce 1968 kubánská vláda zcela otevřeně podpořila okupaci Československa státy Varšavské smlouvy. Castro tímto přijal doktrínu omezené suverenity, podle níž zájmy zemí socialismu převyšovaly zájmy národní.

Kuba pokračovala v zavádění socialistického systému, kdy hlavním důvodem byla nedobrá situace v hospodářství, které bylo zdecimováno řadou nepovedených experimentů. Došlo k zavedení přidělového systému. To

---

²³ Castro si uvědomil, že i v tomto vztahu je hlavní zájem vedoucí mocnosti.

zaručovalo základní životní potřeby, vše ale probíhalo na bázi směny zboží za zboží a vylučovalo peněžní směnu. Docházelo k celkovému rozčarování z problematického hospodářského rozvoje a trpěla tím i pracovní morálka, která se následkem socialistických experimentů neustále zhoršovala. Sny o obrovském hospodářském rozvoji se hroutily. Jedním z velkých cílů byla přestavba hospodářství na bázi diverzifikace. Ta měla ukončit zaměření Kuby pouze na jedinou část výroby, v tomto případě na výrobu cukru. K tomu však již následkem dříve zmíněných experimentů nikdy nedošlo.

Naopak koncem 60. let byla prosazena koncepce všestranné podpory výroby cukru v co největším množství.²⁴ Ten měl být směňován především do zemí Rady vzájemné hospodářské pomoci, kde měl být směňován za jiné hospodářské komodity. Samozřejmostí byl velmi výhodný výkup ze strany Sovětského svazu.

Kuba se nadále snažila vyvážet svoji revoluci i přes všechny hospodářské těžkosti. Poskytovala všestrannou pomoc Vietnamu po celou dobu jeho boje. Kubánští vojáci a poradci bojovali nejen zde, ale po celou dobu 70. a 80. let také v různých zemích, jež spadaly pod zájmovou sféru socialistického vlivu. Jejím nejznámějším příkladem byla Angola, kde právě s pomocí kubánských jednotek a poradců byla udržena prosovětská vláda i přes značný tlak z jiných zemí a přes vojenskou pomoc ze strany Jihoafrické republiky (Společnost česko-kubánského přátelství 2000: 16).²⁵

Dalším jejich cílem byla podpora různých osvobozeneckých hnutí, především ve Střední Americe. Velký tým jejich poradců působil především v Nikaragui. Rostla i kritika režimu a objevil se disent dobře známý ze zemí východní a střední Evropy. Jeho role nebyla však tak rozsáhlá. Především proto, že si Castrův režim zachovával nemalou autoritu a to díky aureole odpůrce a bojovníka proti USA, v postavě Fidela Castra. Režim také občas povoloval odchod Kubánců do USA. Snižoval tak počet sympatizantů s disentem a i samotných jeho členů (Opatrný 2002: 79).

---

²⁴ Tomuto účelu bylo podřízováno vše. Na povinné brigády byli odváděni jak vojáci, tak studenti, inteligence i lidé z dalších sektorů kubánského hospodářství.

²⁵ Kubánská armáda disponovala potřebnou disciplínou a její vojáci „zapadali“ do prostředí.

Rozsáhlý exodus nastal především počátkem 80. let, kdy po obsazení peruánského velvyslanectví emigranty bylo umožněno velkému počtu Kubánců emigrovat. Castro se tak snažil ukázat, že není důvod ke krkolomné emigraci a že jeho stát nemá problémy s emigranty. Pro tyto účely byl žadatelům o odchod otevřen přístav Mariel. Ze země přechaly desetitisíce Kubánců (přes 120 000) (Gott 2005: 332). Tato situace Castrovi zároveň posloužila jako nátlaková páka na americkou administrativu. Využil také této možnosti a k silnému proudu emigrantů připojil i „obyvatele“ věznic a psychiatrických ústavů. Spojené státy vedly s Kubou o těchto „migrantech“ rozhovory, jejich cílem bylo vrátit alespoň část z nich zpět. Nakonec Kubánci akceptovali návrat 2746 z nich. Ti začali být v polovině 80. let repatriováni, avšak po několika měsících Kuba jejich přijímání pozastavila.

Zároveň v polovině tohoto desetiletí vláda umožnila v nevelké míře provozovat jistou formu drobného soukromého podnikání a prodeje zemědělských přebytků. Tato možnost však příliš dlouho netrvala a byla zrušena i pro podezření z možného ohrožení režimu (Ospina, Declercq 2002: 42).²⁶

Změny v Sovětském svazu po příchodu Gorbačova s sebou přinesly i nový pohled na hospodářskou spolupráci s Kubou. Noví manažeři již nepovažovali hospodářské vztahy s Kubou za příliš výhodné. Požadovali dokonce jisté změny kubánského systému. Tato varianta však nebyla pro Kubánský establishment myslitelná. Castro nehodlal na stávajícím systému nic měnit. Nemohl přiznat, že někde uvnitř je chyba. Bylo by to přiznání, že třicet let úsilí, boje a změn bylo zbytečných a zároveň, že i samy základy systému byly chybné. Ze všech stran byl na Kubance činěn nátlak ke změnám, k čemuž se přidali i prezident Mexika a španělský premiér (Quirk 1999: 893-894).

V tu dobu se objevily zvěsti o rostoucí opozici mezi vysokými důstojníky ozbrojených sil. Vládní složky okamžitě zareagovaly a jako odstrašující příklad použily vykonstruovaný proces s generálem Ochoou.²⁷

---

²⁶ Tato praxe se využívá až do dnešních dnů.

²⁷ Ochoova popularita se v té době začala nebezpečně přibližovat k té, kterou do té doby vládnul jen Fidel Castro.

Generál Arnaldo Ochoa Sánchez byl mnohonásobným laureátem řady vysokých režimních vyznamenání. Bojoval na řadě míst, všude tam, kde to režim vyžadoval. Nejznámější bylo jeho působení v Etiopii a Angole a také v Nikaragui.

V rozporu s těmito zásluhami vyšlo 14. června 1989 v kubánských novinách oznámení o jeho zatčení. Podle prvních zpráv byl obviněn především z korupce, ale i z pašování slonoviny, diamantů a tvrdého dřeva na Kubu a z pomoci při obchodování s kokainem v karibské oblasti. K tomu se přidalo i obvinění z praní špinavých peněz.

Kromě něj bylo obviněno mnoho dalších vysokých činitelů armády a ministerstva vnitra. Čtyři obvinění včetně Ochoy byli popraveni. Ostatní, včetně ministra vnitra José Abrantese, dostali mnohaleté tresty odnětí svobody.

Castro tímto způsobem zlikvidoval možné protivníky. Nebylo možné, aby Castro a režimní aparát o Ochoových činech nevěděl, nebylo možné, aby někdo používal ostrov jako překladiště kokainu a aby tyto informace nebyly Castrovi známy. Naopak transport drog představoval pro režim možný zdroj tvrdé měny (Opatrný 2002: 82-83).

2.5 Kuba a konec studené války – postavení Kuby v regionu

System RVHP se začal rozpadat, Kuba nyní byla nucena nakupovat za světové ceny a navíc jednat s mnoha partnery. Na základě těchto problémů vyhlásil Castrův režim zvláštní období v době míru. Továrny měly být zastaveny a tisíce lidí se měly přestěhovat na venkov, kde by traktory byly nahrazeny volskými potahy. Režim vědom si napjaté situace rozpoutal organizování rozsáhlých akcí proti disidentům. V Havaně organizované davy začaly napadat domy předních politických aktivistů (Quirk 1999: 899).

Byly nabízeny investiční příležitosti pro zahraniční společnosti, zejména španělské, v oblasti výstavby hotelů a rekreačních středisek.²⁸ Ta byla stavěna pro potřeby zahraničních turistů, šlo v podstatě o dolarový apartheid,

---

²⁸ Turistický průmysl se začal jevit jako vhodná náhrada za jiné krachující části národního hospodářství.

neboť Kubáncům nebylo povoleno držet dolary, kterými se v nově vzniklých obchodech platilo (Quirk 1999 : 900-905).

Zlepšení vztahů mezi Castrovou Kubou a USA nenastávalo i díky probíhajícím volbám, kdy George Bush ani Bill Clinton nemohli na svých předvolebních mítincích vyvolávat dojem slabosti vůči svému obvyklému nepříteli, a proto tento pravděpodobně vhodný moment hospodářského kolapsu nebyl využit.

Boris Jelcin již dávno zrušil veškeré hospodářské výhody a palivová situace byla naprosto katastrofální. Došlo k definitivnímu rušení dostavby kubánské jaderné elektrárny. Režim již neměl dostatek financí a bývalé sovětské republiky prodávaly svoji ropu raději na Západ.

Castro se pokusil reagovat výměnou řady předních členů vládního aparátu, ale stále spoléhal na svou starou gardu. Emigrace z ostrova nabývala čím dál větších rozměrů, nepomáhalo ani vyzdvihování revolučních hrdinů: Guevary, Cienfuegos a Martího či prosazování hesla „socialismus nebo smrt!“ (Quirk 1999: 907-908).²⁹

K nárůstu nespokojenosti došlo především v roce 1994. Tyto nepokoje vycházely z neutěšené hospodářské situace, která měla původ jak v rozpadu socialistického bloku a s tím související ztrátou ekonomické podpory, tak i v nevhodných opatřeních provázejících snahu o udržení jak funkčního hospodářství, tak i daného politického modelu.

V srpnu došlo v oblasti Malecón k několika demonstracím i násilným akcím spojeným s pokusy o únos plavidla. Kubánské vládě, zejména Castrovi, se podařilo situaci uklidnit, ale všem bylo jasné, že je nutno podniknout kroky k zastavení nepokojů.

Proto Kubánci uvolnili migrační kontroly a nekladli uprchlíkům přílišný odpor. Na pobřeží se shromažďovali emigranté a připravovali se k opuštění ostrova. Tisíce nespokojenců s Castrovým režimem i prostí lidé prchali opět z ekonomických důvodů. Američané se je snažili zachytávat a umísťovat především na vojenské základně Guantanamo.

---

²⁹ Toto heslo postupně nahradilo původní: „vlast nebo smrt“.

Podle očekávání začala americká strana brzy vyjednávat o podmínkách ukončení tohoto exodu. Po vzájemné domluvě se americká strana zavázala poskytovat každoročně 20 000 víz pro kubánské emigranty, zatímco kubánská strana upustila od volného a neregulovaného „vypouštění“ emigrantů.

Na tyto dohody posléze navázala pozdější americko-kubánská smlouva z roku 1995, která povolovala udělit azyl jen těm kubánským emigrantům, kteří dosáhli pevniny (Gott 2005: 371). Migranti zadrženi na moři byli vráceni zpět na Kubu.³⁰

Tento kurz se již neměnil a kubánská strana začala postupně migrace využívat jako nátlakového prostředku vůči Spojeným státům, který byl o to vhodnější, protože představoval nemilitární variantu nátlaku. Ten již nebyl vhodný, vzhledem k malé podpoře Ruska.³¹

Vysoká migrace tak pokračovala, sice bez výrazných hektických krizí, zato však se stále vysokými počty. Jenom mezi lety 2005 a 2007 dosáhlo Amerického teritoria okolo 70 000 Kubánců, což je dvojnásobek množství uprchlíků za krize v roce 1994.

Legální i nelegální migrace v posledních deseti letech překračovala počty migrantů, jak z exodu „Balsero“ – okolo 40 000, tak i z otevření přístavu Mariel – okolo 125 000 uprchlíků. Od roku 2000 toto číslo přesahuje 190 000 osob. Od roku 2005 tento počet představuje 38 000 migrantů za rok a odpovědné americké úřady předpokládají, že do konce roku 2009 dosáhne toto číslo celkově 267 000 osob (Misceláneos de Cuba 2007).

Ač jsou tyto hodnoty vysoké, není migrace do Spojených států jedinou možností. Pokračuje i migrace do zemí Evropské unie a Latinské Ameriky. Příležitostně Kuba hostí i imigranty z dalších zemí ve spolupráci s OSN na dočasnou dobu, což byl i příklad 1 500 Hait'anů v polovině devadesátých let (Encyclopedia of the Nations 2008).

Dá se říci, že historický vývoj migrace na Kubě prošel několika zvraty. Původně přistěhovalecká země se začala obávat svého černošského obyvatelstva. To však nikdy nedosáhlo takového počtu jako na ostatních

---

³⁰ Takzvaná úprava „mokrý noha – suchá noha“.

³¹ Kubánský režim se už nemohl spolehnout na jeho odstrašující jadernou sílu.

karibských ostrovech, a to zejména díky jeho postavení jakožto administrativního a obchodního střediska kolonií.

Na přelomu 19. a 20 století se země začala osamostatňovat a s tím nadále stoupala její hospodářská úroveň. Kuba se tak stávala přistěhovaleckou zemí a tou zůstala až do revoluce vedené Fidelem Castrem.

Zde došlo k zásadní přeměně, kdy se zpočátku nejistý režim změnil v silně represivní, který pak svým chováním zapříčinil takřka půlstoletí trvající útěk vlastního obyvatelstva, a to všech kategorií. Tato situace trvá přes dílčí změny dodnes.

3 Geografické, populační a politické postavení Kuby v regionu

Kuba je největším ostrovem souostroví Velké Antily. Jeho celková délka je okolo 1200 kilometrů. Ostrov je poměrně úzký, jeho maximální šířka nedosahuje ani 200 kilometrů. Je obklopen velkým množstvím malých ostrůvků. Jedinou výjimkou je Isla de la Juventud.³² Jde o jediný velký ostrov v držení Kuby. Vlastní Kuba má rozlohu 110 860 km².

Je rozdělena na 15 územněsprávních celků, které tvoří jedno municipio especial – Isla de la Juventud a 14 provincias. Jsou to: Pinar del Río, La Habana, Ciudad de La Habana, Matanzas, Cienfuegos, Villa Clara, Sancti Spiritus, Diego de Ávila, Camaguey, Las Tunas, Granma, Holguín, Santiago de Cuba a Guantánamo.

Etnicky je obyvatelstvo rozděleno na bělochy – cca 65%, mulaty – cca 25% a černochoy – cca 10%.³³

Hlavním městem je Havana, která je zároveň důležitým dopravním uzlem a také historickým centrem. Její centrum je vyhlášeno za památku UNESCO. Je však po padesáti letech bez jakékoliv údržby v dezolátním stavu.³⁴

Dalšími velkými městy s populací vyšší než 200 000 obyvatel jsou: Santiago de Cuba, Camaguey, Cinfuegos, Holguín a Guantánamo, jehož provincie je známa přítomností vojenské základny Spojených Států.

Na Kubě žije v současné době přes 11 000 000 obyvatel. Nejde však o stabilní hladinu populace, ta díky politickým proměnám na ostrově prošla a prochází intenzívními změnami.

V roce 1960 žilo na Kubě sedm miliónů obyvatel, ale o třináct let později to již bylo o dva milióny víc a v roce 1996 dokonce jedenáct miliónů. Průměrná délka života je 76 let.

---

³² Jde o nový název, prosazený revoluční vládou. Původní název je „Isla de los Piños“.

³³ Percentuální rozložení jednotlivých etnických skupin se značně navzájem liší. Toto vychází z databáze CIA - World Factbook.

³⁴ Do původní zástavby nepřicházejí investice a domy jsou využívány často několika rodinami najednou, aniž by však byli jejich vlastníky.

Tento rychlý růst populace nepřicházel sám od sebe, ale byl reakcí na změny, které souvisely s kubánskou revolucí a se změnou politického režimu v této zemi. Po Castrově revoluci došlo k rozsáhlé demografické explozi, která souvisela se zaváděním změn do zdravotnictví, systému sociální podpory obyvatelstva, rozšíření školní výuky pro všechny skupiny obyvatelstva apod. Nemalou roli hrálo i pozitivní očekávání obyvatelstva od nové vládní reprezentace.³⁵

Tyto pozitivní změny, které měly velký vliv na mladou populaci, postupně upadaly se zhoršující se hospodářskou, sociální a politickou realitou. Měnily se i důvody stále vysokého populačního růstu. Nemožnost svobodného pohybu, vyjádření svých politických názorů, problémy s ubytovací kapacitou, to vše hrálo roli ve zvýšené populační aktivitě především mladší populace. Realizace uvnitř rodiny byla jedinou svobodnou platformou, kde nebyl pocíťován všeobecný tlak státu. Součástí tohoto chování byla i neustálá vysoká porodnost obyvatelstva.

To se začalo opět měnit po krachu socialistické soustavy a přechodu na hospodářství bez přímé podpory Sovětského svazu. Porodnost začala klesat, což kubánská vláda vydává za znak rozvinuté společnosti, ta se v současnosti dostala na 1,6 dítěte na 1 ženu. Je pravdou, že všeobecné zdravotní pokrytí je na vyšší úrovni než ve zbytku Latinské Ameriky. Kojenecká úmrtnost je v Latinské Americe průměrně 23 promile, zatímco na Kubě pouze 5 promile. Vyšší je i věk dožití obyvatelstva (Wichs 2008). Všeobecná hospodářská situace obyčejného člověka je však na velmi nízké úrovni. To je jeden z hlavních důvodů, proč se porodnost v posledních 10 letech neustále snižuje.

Mladí lidé a především mladé ženy nemají dostatek prostředků k plnohodnotnému vychovávání dítěte. Nedisponují dostatkem financí na zakoupení jídla, potraviny je možno nakupovat v obchodech pouze na lístky v přidělovém systému. Ani ten není imunní vůči pohybu cen na světových trzích, a tak s narůstajícím celosvětovým zdražováním potravin se komplikuje i kubánské přidělové hospodářství. Reformy slibující zemědělcům půdu, kterou

---

³⁵ Došlo k masivnímu přesunu venkovského obyvatelstva do měst.

stát nevyužívá, se zatím minuly účinkem a 75% jí nadále leží ladem. To vše je způsobeno především slabou vůlí stranického aparátu.

K dispozici není ani dostatek bytů, ve kterých by mladé rodiny mohly začít žít a vychovávat svoje děti. Soukromá výstavba je takřka nemožná a nově postavených státních bytů je zoufalý nedostatek. Padesát let neopravovaný bytový fond je před úplným kolapsem.³⁶

Hospodářské problémy rodin nezjednodušuje ani komplikovaný monetární systém, ve kterém platí čtyři měny zároveň. Hlavním oficiálním platidlem je kubánské peso, to však nemá žádnou hodnotu. Jako směnná náhrada se používá konvertibilní peso, které je oficiálně směňováno v poměru 24:1. Další z používaných měn je americký dolar, ten se však oficiálně nesmí od roku 2004 používat. Přesto je neustále v oběhu a poměr ke kubánskému pesu je 21:1. Posledním platidlem je v současnosti Euro, které má tento dolar nahradit, a proto jím lze platit v určitých vybraných obchodech, které jsou zřízeny především pro cizince (Svoboda 2004b).³⁷

Naopak kubánské hospodářství se relativně vzpamatovává z hospodářského kolapsu začátku 90. let. Před rokem 1998 již průměrný roční přírůstek hospodářství činil 19,3 %. Lví podíl na tomto oživení měla především zahraniční turistika, v roce 1997 přijelo na ostrov 1,17 mil. cizinců, což bylo o 166 tis. více, než v roce 1996 a pro rok 1998 se počítalo s nárůstem na 1,43 mil. turistů. Nastal i rozmach v průmyslu, těžbě i stavebnictví, a to zejména poté, co Kuba vytvořila podmínky pro zahraniční investory (Hála 1998: 22-23).

Jednou z největších překážek rozvoje Kuby je stále nedostatek zahraničního kapitálu. Postoj vůči němu se začal proměňovat až v polovině 90. let, čemuž napomáhaly aktivity ve třech bezcelních zónách. Do roku 1998 se na ostrově akreditovalo na 260 zahraničních firem. Ty kubánská vláda povzbuzovala i zřizováním průmyslových parků, povolením otevírání realitních kanceláří a také umožňovala nákup pozemků, zejména pro potřeby

---

³⁶ Na vině je především záporný vztah režimu k soukromému vlastnictví. Lidé tak velmi často žijí v nemovitostech vlastněných státem a na opravu bytového fondu pak nejsou vynakládány téměř žádné prostředky.

³⁷ Jde o pokus kubánskému státu vymanit se co nejvíce z hospodářských vazeb na USA a „potrestat“ tak svého protivníka.

cestovního ruchu. Jasně to dokumentovalo schopnost Kuby přenést se přes již zdánlivě neodvratné hospodářské katastrofy (Němec 1998: 25).

Obrovským úspěchem se z diplomatického hlediska ukázala návštěva papeže Jana Pavla II. Ten na Kubě byl na své historicky první návštěvě a vybídl Castrův režim k větší otevřenosti vůči zahraničí, zdržel se však otevřené kritiky.³⁸

Vše vyvrcholilo mší ve městě Santa Clara, na které se sešlo sto tisíc věřících. Bylo to největší náboženské shromáždění v dějinách Kuby od roku 1512. V témže roce navštívil Kubu také španělský král Juan Carlos, který výrazně přispěl k zlepšení španělsko-kubánských vztahů napjatých díky Aznarově vládě (ČTK 1998: 8).

Zvyšuje se stálý příliv peněz z turistického ruchu: roku 2000 přijelo 1 773 986 zahraničních turistů a hrubý příjem byl 948 miliónů dolarů, v roce 2001 to již bylo 1 774 541 turistů a příjem vzrostl na 1 846 miliónů dolarů, v roce 2002 přijelo 1 683 716 návštěvníků (pokles byl způsoben zářijovými útoky teroristů na New York) a příjem dosáhl rekordní dvě miliardy dolarů (Svoboda 2003: 62-63).

Jednou z důležitých opor režimu je zdravotnictví, jehož úroveň je v porovnání s dalšími zeměmi Latinské Ameriky vysoká a rozprostřená mezi široké obyvatelstvo.³⁹ Je využívána jako důkaz vysoké sociální vyspělosti kubánského státu i jako forma ovlivňování zahraničí. Za tímto účelem jsou do ciziny vysíláni kubánští lékaři, v roce 2003 jich bylo do oblastí Latinské Ameriky, Afriky, Asie i zbytku světa vysláno na 15 000. Venezuele jimi platí za dodávky ropy.

Dalším ze zdůrazňovaných úspěchů je kubánské školství. Zde se opravdu podařilo dosáhnout rozšíření základního vzdělání mezi všechny vrstvy obyvatelstva. V současnosti je počet lidí, kteří jsou čtenářsky gramotní okolo 95%.

Toto vše tvoří z Kuby zemi nacházející se na rozhraní geografických i politických vlivů. Střetává se zde její blízkost ke Spojeným státům s jejím

---

³⁸ Což bylo zklamáním pro vládu Spojených států, která doufala v radikálnější postoj.

³⁹ Celková domácí úroveň pro obecné obyvatelstvo však není na vysoké úrovni, a to jak z nedostatku vysoce kvalifikovaného personálu, tak z důvodu absence potřebného vybavení.

rozdílným politickým vývojem. Stává se vzorem pro ostatní země Latinské Ameriky jak pro její politický tak ekonomický vývoj, tak pro její vzdorování velkému severnímu sousedovi.⁴⁰

Ne vždy je však přijímána s nekritickým nadšením. Komplikují se její vztahy zejména se sousedním Mexikem, které po změnách v nejvyšších parlamentních funkcích po posledních volbách již není ochotno tolerovat využívání své země pro přechod kubánský emigrantů.

Naopak vyloženě kladný vztah má k autoritativním režimům ve Venezuele, Bolívii a Nikaragui. Jejich vedoucí představitelé se inspiroují kubánským režimem a kromě ideologie se snaží spolupracovat i hospodářsky. Tato spolupráce je těsná především v případě Venezuely.

K zemím Evropské unie má Kuba také komplikovaný vztah. Snaží se je využívat jako jisté protiváhy proti Spojeným státům. Tento vztah kolísá podle měnící se míry represí probíhajících na Kubě. Evropská unie, a hlavně Španělsko i státy jižní Evropy, by rády spolupracovaly hospodářsky, zejména v oblasti cestovního ruchu. S těmi se střetávají především severské státy, pro které je velmi důležitá také situace politická, od které se odvíjí následné migrační vlny. Mezi tyto země se počítá i Česká republika, která je velmi aktivní v otázce kubánské politické opozice i jejích emigrantů.

Ze zemí asijské oblasti se snaží Kuba rozvíjet spolupráci zejména s Čínou, a to především v hospodářské oblasti. Hospodářská spolupráce s rozvinutým čínským průmyslem, jehož představitelé nekladou důraz na demokratické principy, je prospěšným pro obě strany.⁴¹

K africkému kontinentu pak Kubu vážou dlouhodobé vztahy, především z dob před pádem komunismu ve světě, kdy se Kuba podílela na hospodářské a také vojenské spolupráci s tímto světadílem.

Nejkontroverznější vztah má však Kuba ke svému nejbližšímu severnímu sousedovi, kterým jsou Spojené státy. Již od dob revoluce jsou vztahy napjaté. Tato animozita se postupně stupňovala jak Kuba přecházela do

---

⁴⁰ V zemích Latinské Ameriky je silně zakořeněna potřeba vymezení se vůči svému severnímu sousedovi. Z té pak těžší i nedemokratické režimy v oblasti.

⁴¹ Do jaké míry představuje Čína inspiraci i v politické oblasti není dosud zcela jasné. Směřování kubánského režimu po výměně na vedoucím postu není zatím dobře čitelné.

socialistického tábora. Pokus o rozmístění raket na jejím území byl vyvrcholením této vzájemné nevraživosti. Z důvodu zcela rozdílných politických systémů se otevřela cesta pro rozsáhlou migraci především směrem do Spojených států. Postupně se vytvářející komunita kubánských imigrantů, především u pobřeží na jihu Spojených států, přispívala k negativnímu postoji americké administrativy směrem ke Kubě. Tito přistěhovalci postupem času získali nemalý vliv na administrativu ve Washingtonu, především u Republikánské strany. To přispělo k přetrvávajícímu obchodnímu embargu i k dalším restriktivním opatřením. Kdysi silný turistický ruch téměř ustal a přerušeny byly i ostatní běžné mezistátní kontakty.

Problematiku migrace zneužívá také kubánské vedení, především jako nátlakovou páku při komplikovaných jednáních. Zároveň se s její pomocí zbavuje své vlastní vnitřní opozice, která by jinak mohla působit na domácí půdě proti existujícímu režimu.⁴²

Samotná vnitřní migrace není příliš rozsáhlá především z důvodů nemožnosti svobodného pohybu uvnitř státu. Soustředí se tak hlavně na pracovní migraci či přesuny v souvislosti s rodinnými vazbami.

Kuba je tak jakýmsi „černým koněm“ oblasti. Snaží se o samostatnou politiku jak v ekonomické, tak v zahraniční sféře. Je inspirací pro řadu států Latinské Ameriky, a jakožto hlavní odpůrce Spojených států je zajímavá i pro řadu mimoamerických režimů.

Je silně emigračním státem i díky pevně autoritativnímu režimu, který neumožňuje samostatné vyjádření svobodných osob a ty pak musí volit cestu emigrace do jiných částí kontinentu, především do Spojených států. Jen malá část odchází do jiných oblastí světa. Ne vždy jde o důvody politické, nemalou část s migrujících tvoří i ekonomičtí uprchlíci z důvodu velmi neutěšené hospodářské situace na ostrově.

Protikladem této nucené migrace je oficiální migrace pracovní, která je využívána k politickým účelům režimu, kdy jsou vysíláni pracovníci, především lékaři, do zemí se sympatizujícím politickým vedením. K těmto

---

⁴² Za „normální“ situace by narůstalo množství obyvatel nespokojených s chodem státu. Takto je však jejich počet průběžně snižován a tím je i ovlivněna síla domácího disentu.

účelům jsou paradoxně využíváni i emigranti směřující do Spojených států jako jakási forma účinné „páky“ na politiku Washingtonu.

Zároveň se pokouší o vstřícnou politiku k ostatním „západním“ zemím, se kterými se snaží spolupracovat v ekonomické oblasti, především v cestovním ruchu. Cílem je nejen získávání nedostatkové zahraniční „tvrdé“ měny, ale jde také o jejich ovlivnění v politické oblasti, kde by poté tyto státy zmírnily své výhrady vůči nedemokratickým postupům kubánského vedení.⁴³

---

⁴³ Jde především o země Evropské Unie.

4 Vývoj kubánské migrace a současné trendy

4.1 Migrace USA – Kuba

Spojené státy představují nejbližšího souseda Kuby a dlouho také byly jejím historickým soupeřem. Vzájemné ovlivňování probíhalo již od vzniku Spojených států a už v té době se začíná objevovat vzájemná migrace.

Ta souvisela i se zájmem Spojených států o tento ostrovní stát, v té době ještě patřící Španělsku. Ten projevovaly již od roku 1776. K větší změně došlo roku 1821, kdy se Florida stala součástí Spojených států amerických. Zájem vycházel i z geografického umístění Kuby, kdy jeho získání by umožnilo kontrolu nad rozsáhlou částí Mexického zálivu. Zároveň by znemožnil její využití ze strany evropských států, což se projevilo i v tzv. Monroeově doktríně (Gott 2005: 86).

Zpočátku dominovala především nucená migrace vázaná na přepravu otroků. Ta byla sice v souvislosti s anglicko-španělskou smlouvou z roku 1817 zakázána, málo se však na ní dbalo. Obchod s otroky probíhal na amerických lodích, jež nebyly součástí smlouvy.

Neexistoval však jen tento druh obchodu, Kuba postupně navazovala velmi intenzivní hospodářské vztahy se Spojenými státy. S rostoucím obchodováním pak rostl i pohyb obchodníků a osídlování. Severoameričtí usedlíci byli zaznamenáni na východě od Havany již ve 30. letech devatenáctého století.

Sami Kubánci se již více přibližovali Spojeným státům než Evropě. Exulanté již neodcházel do Evropy, ale mířili především do Spojených států.

Američané se dokonce pokoušeli v polovině devatenáctého století Kubu od Španělska odkoupit, to se ale nikdy nepovedlo a k vojenské akci oficiální vlády nedošlo.⁴⁴ Tuto chybu se pokusilo „napravit“ několik nezávislých výprav, které chtěly zkombinovat výsadek s vnitřním povstáním, ani ty ale neměly úspěch.

---

⁴⁴ Politika Spojených států v tomto nikdy nebyla jednotná, a proto nikdy zcela nepřevážil jeden zájem.

Další epocha pracovní migrace se rozproudila po definitivním zrušení obchodu s otroky ze strany Španělska, kdy bylo nutno nahradit náhle chybějící pracovní síly. Byli dopravováni dělníci z Latinské Ameriky, Číny, španělských Filipín, Hongkongu či Indočíny (Gott 2005: 100).

Další migrační vlnu rozproudily opakující se války za nezávislost v roce 1868 (Grito de Yara). Jenom v počátcích těchto střetů uprchlo na 100 000 emigrantů do Spojených států (Gott 2005: 111). Postupně se vytvořily exilové organizace v New Yorku, Filadelfii i Key Westu. Ty poté pomáhaly zajišťovat dodávky mužů, zbraní a munice povstalcům a přijímat exulanty z Kuby. Jejich vlna se zvedla znovu koncem devatenáctého století během války za nezávislost.

Po americkém vítězství v roce 1898 začali na ostrov proudit noví osadníci ze Spojených států a začali se na Kubě usazovat. Byli dováženi i černí dělníci z Haiti a Jamajky, ale tato migrace byla brzy zastavena a byl povolen pouze příliv bílého obyvatelstva, zejména ze Severního Španělska.

Vliv Spojených států po vítězné válce vzrůstal i vzhledem k migraci kubánského obyvatelstva do Severní Ameriky během předešlých konfliktů. Nyní se tito emigranti vraceli. Tato migrace probíhala již po několik generací v celém širokém spektru Kubánské společnosti a všichni tito lidé se bez problémů pohybovali mezi pevninou a ostrovem.⁴⁵ Tak bylo udržováno neustálé spojení mezi komunitami v obou zemích. Navíc v prvních letech republiky většina občanů zastávajících důležité úřady byla původně imigrantem ve Spojených státech. Vliv severního souseda na chod ostrova proto nebyl vnímán příliš negativně. V roce 1905 získalo právo na vlastnictví pozemků více než 13 000 Severoameričanů (Gott 2005: 152).

Další migrační vlna do Spojených států se zvedla především v 30. letech v souvislosti s vládou Gerarda Machady, k čemuž přispěla i celosvětová hospodářská krize. To vše se pak opakovalo během Batistovy vlády.

K výrazné změně v migračních proudech ale došlo s nástupem Fidela Castra k moci. První velká vlna proběhla okamžitě po vítězství revoluce v roce 1959. Šlo především o vysoké prominenty bývalého režimu společně s jejich

---

⁴⁵ Rozhodovala geografická blízkost i hospodářské a rodinné vazby.

rodinnými příslušníky. Šlo o lidi nějak spojené s bývalou vládou, či o obchodníky, kteří měli ze spolupráce s bývalou vládou prospěch. Po revoluci představovali snadný cíl pro nového vládcu ostrova a bylo jim jasné, že musí Kubu opustit. V prvních dvou letech po revoluci to představovalo více než 40 000 lidí (Gott 2005: 268). Emigrace do Spojených států pak plynule pokračovala i když již během těchto prvních let se začaly objevovat první komplikace, které postupně narůstaly. Kdo chtěl opustit zemi, musel zakoupit letenku, získat povolení k vycestování od kubánské vlády a poté vstupní vízum na území Spojených států od vlády americké. Získání kubánského výjezdního povolení nebylo jednoduché a představovalo značné byrokratické martyrium. Nutností bylo také ověření řádného zaplacení daní z příjmu a vlastnictví.

Za těchto podmínek emigrovali lidé, kteří nebyli přímými exponenty režimu a s revolucí i zpočátku sympatizovali. Brzy ale přestali souhlasit s radikalizací revoluce. Šlo především o Kubánce z liberálních vrstev, kteří sami byli i aktivními či pasivními účastníky Castrovy revoluce. Nesouhlasili ale s následním příklonem revoluce k socialismu a komunismu. Šlo především o lidi bohatší, ze středních vrstev, či o věřící katolíky. V prvních letech nového režimu odcházeli tito lidé do exilu i s tím, že se v brzké době opět vrátí. V roce 1961 šlo cca o 80 000 lidí a v roce 1962 zhruba o 70 000 lidí. V těchto vlnách bylo odesláno i 14 000 dětí vzdušnou linkou na Floridu, které se později začalo říkat Operace Pedro Pan (Gott 2005: 268).⁴⁶ I to byl důsledek úvahy o brzkém konci revoluce. Zároveň se tím ale oslabovala možná opozice, která tak přicházela o finanční i intelektuální zázemí.

Emigrační proud začal výrazně oslabovat po raketové krizi mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, která proběhla na území Kuby v roce 1962, kdy byly na tři roky zastaveny lety mezi Kubou a Spojenými státy. Jedinou možností se tak stávaly pouze námořní transporty.

Nová vláda se snažila proud migrace do Spojených států nějakým způsobem korigovat či využívat pro svůj prospěch. Proto v roce 1965 vyhlásila novou politiku, podle které volba zůstat na ostrově či odejít je zcela dobrovolná a kdokoliv chce zemi opustit, může tak učinit zcela dobrovolně. Byl vybrán

---

⁴⁶ Šlo o název podle oblíbené dětské knihy „Petr Pan“, ve které hlavní hrdina má schopnost létat.

přístav Camarioca, který se nachází v blízkosti světoznámého turistického letoviska Varadero.⁴⁷ Jednou z podmínek bylo zanechání veškerého majetku emigrantů na ostrově. I přesto se v přístavu takřka okamžitě shromáždilo několik tisíc lidí. Vláda umožnila, aby si pro své rodinné příslušníky a známé dojeli Kubánci nyní žijící ve Spojených státech.

Připlouvaly stovky různých typů plavidel, často téměř nezpůsobilých pro námořní plavbu. Část z nich se také na této plavbě potopila, což přidělovalo vrásky na čele americké pobřežní stráž. I díky tomu se problému ve velké míře věnovala média. Krize tak získávala na publicitě a nutila vládu Spojených států jednat. Administrativa Washingtonu se rozhodla pro jednání s Kubánci. Kubánská administrativa nakonec souhlasila. Rozhodla se, že volný pohyb zastaví k 15. listopadu. Přestože časové okno bylo zhruba jeden měsíc, podařilo se z přístavu emigrovat cca 3000 Kubánců, ale ještě asi 2000 jich na Kubě zůstalo. Ti však byli převezeni později, po uzavření dohody mezi Kubou a Spojenými státy. Proto Američané navrhli, že by mohla být zřízená pravidelná letecká doprava mezi Kubou a Miami. Na to kubánská vláda přistoupila, jednání probíhala zprostředkovaně přes švýcarské velvyslanectví.

Spojené státy proto 3. října 1965 přijaly nový zákon o přistěhovalectví, který umožňoval organizovanou migraci do Spojených států. Tento zákon byl podepsán prezidentem Johnsonem. Součástí bylo i prohlášení o kubánsko-americkém narovnání, to zaručovalo každému Kubánci automatický pobyt, i pokud přistál bez dokladů na americké půdě.⁴⁸ Johnson požádal americký Kongres o 12 000 000 dolarů, které měly být použity v souvislosti s očekávanou migrační vlnou. Přednostně měla být pomoc poskytnuta těm, kteří měli již z předešlých migračních vln ve Spojených státech příbuzné. Těch se předpokládalo až na 20 000. Větší pozornost měla být věnována také politickým vězňům, jejich číslo ale nebylo přesně známo, předpokládal se počet až k 30 000.

Tento způsob emigrace do Spojených států byl nazván „lety svobody“. Odlétaly z letiště na Varaderu a to vždy dvakrát denně po pět dnů v týdnu. Lety

---

⁴⁷ Jde o výletní letovisko s velkým počtem písčitých pláží, které se dají použít pro nalodování.

⁴⁸ Což jasně zvýhodňovalo kubánské migranty, kteří tím získali nemalou výhodu proti ostatním uprchlíkům, zejména ze zemí Latinské Ameriky.

trvaly až do roku 1971, kdy byly zrušeny prezidentem Nixonem. Náklady na jednotlivé lety byly hrazeny vládou ve Washingtonu, ta také poskytovala počáteční příspěvek pro emigranty ve výši 100 dolarů. Celkem proběhlo na 3 000 letů a do Spojených států tak emigrovalo na 260 000 lidí. Celkové náklady dosáhly výše 50 miliónů dolarů (Gott 2005: 269-270).

Ani po zrušení letů tlak neustával. Kubánci se snažili opouštět ostrov všemi druhy dostupné dopravy a koncem osmdesátých let celková kubánská emigrace dosahovala jednoho milionu obyvatel, což bylo takřka 10% celkového počtu populace na ostrově.

Nešlo o jednolitou skupinu a ani její složení nebylo stálé, ale proměňovalo se v čase s měnícími se podmínkami, jak tranzitními, tak populačními. První migrační vlny tvořila Kubánská elita, tu pak postupně v sedmdesátých letech nahradili emigranté z nižších společenských pater společnosti. Zatímco přijetí prvních skupin exulantů bylo snadné, postupem času se akceptace dalších stávalo obtížnější a ve větší míře se objevovala hrozba nezaměstnanosti či diskriminace a docházelo k propadu na společenském žebříčku.⁴⁹ Celkově však tato migrace představovala přínos především pro oblast Floridy, kde náhle přibývalo množství vzdělaných a v řadě případů i zámožných exulantů. V polovině osmdesátých let zde prosperovalo na 700 milionářů kubánského původu, kteří tvořili podstatnou součást americké střední třídy v oblasti. Toto množství souhrnně disponovalo sumou v hodnotě okolo jedné miliardy dolarů. Tito emigranti působili ve všech skupinách místní americké společnosti, část jako soukromí podnikatelé, jiní se stali lékaři či právníky (Gott 2005: 270).

Opačná, i když ne zcela, byla situace na Kubě, odkud tito migranté pocházeli. Odešla řada zkušených a vzdělaných pracovníků, velká část elity národa, mnoho z nich mělo technické vzdělání, později odcházela i svobodná povolání. Tito lidé potom scházeli v lékařských, právnických či technických oborech, v administrativě i jiných povoláních. Bylo nutné nechat znovu

---

⁴⁹ Pozdější emigranti již nedisponovali takovou finanční základnou a při jejich větším počtu se také snižovala pravděpodobnost příbuzenského vztahu s uprchlíky již dříve v oblasti usazenými.

vystudovat chybějící profese, na tomto všem se zpočátku projevovaly problémy způsobené rozsáhlou migrací.

Ta však měla i svoji druhou stránku, která činila tuto migraci pro kubánský režim výhodnou. Tím že odcházeli především vzdělaní a movití lidé, snižoval se počet možných budoucích protivládních aktivistů a opozice tak přicházela o značnou část svých sympatizantů. I v tomto je často spatřován důvod, proč v počátečních letech po revoluci nedocházelo k větším povstáním a proč byl režim už zpočátku tak stabilní. Jejich odchodem také kubánský režim v pozdějších letech získával snadný přístup ke kapitálu. Emigranté byli nuceni na ostrově zanechávat svoje domy, auty, živnosti i finance. To umožňovalo režimu tyto statky rozdělovat mezi potřebné a aspoň zpočátku tak zachovávat zdání funkčnosti. V současnosti v těchto domech často sídlí státní instituce či je získali vysocí straníční funkcionáři. Navíc odchodem bohatších vrstev se zároveň snížila poptávka po luxusním a kvalitnějším zboží, kterou by režim nebyl schopen uspokojit. I to pomáhalo režimu v jeho legitimizaci a zvyšovalo jeho stabilitu.

V roce 1979, za administrativy Jimmyho Cartera došlo k dohodě mezi Kubou a Spojenými státy, která povolila návštěvy amerických občanů na Kubě (Gott 2005: 331). Šlo o to umožnit kubánským exulantům návrat na ostrov a navštěvování rodinných příslušníků. Nebránilo se ani znovusjednocování rodin.⁵⁰ Bývalí emigranté s sebou na ostrov přiváželi finance a dárky pro své rodinné příslušníky. Ty představovaly nový a důležitý zdroj příjmů pro kubánskou vládu. Objem příjmů postupně narůstal a kubánský režim se jej již nechtěl vzdát. Vznikaly specializované prodejny, kde si bývalí emigranté mohli kupovat dárky a zboží. To vše mělo vliv na příliv tolik potřebné „tvrdé měny“.

Pro Kubánský režim však příliv nového, na kubánské poměry luxusního zboží, znamenal také možnou rozbušku k nepokojům, kdy představoval novou zkušenost pro řadu mladých Kubánců. Hospodářská situace na ostrově byla neutěšená a náhlý příliv nového a nepoznaného zapůsobil jako mohutné lákadlo. Začala se zvedat další emigrační vlna.

---

⁵⁰ Především ve smyslu odchodu rodinných příslušníků do Spojených států.

Její začátek proběhl v dubnu roku 1980. Skupině emigrantů se podařilo proniknout na pozemek peruánského velvyslanectví, kde požádali o azyl a bylo jim vyhověno. Za několik dní bylo na pozemku ambasády na 10 000 emigrantů. Po několika jednáních jim bylo umožněno letecky opustit Kubu a odcestovat do Limy. Pak se pokoušeli o přechod do Spojených států. Zde se vyskytly komplikace související s kvótou stanovenou prezidentem Carterem, která byla stanovena na 3 500 osob. Lety pak byly zastaveny, ale byla povolena emigrace vodní cestou. S tou souhlasila i americká strana. V průběhu dubna se tak rozběhla další z kubánských emigračních vln. Hlavním centrem se stal přístav Mariel, kam přijížděla plavidla ze Spojených států a odkud odplouvali emigranti přes nepříliš rozlehlý průliv. Kubánců byly tisíce, proto se sestavovaly pořadníky a bylo využíváno služeb speciálních kanceláří. Kubánský režim bohužel využil situace a do této velké skupiny lidí vypustil také odsouzené kriminálníky a pacienty psychiatrických zařízení. Lodí vozících emigranty neustále přibývalo. 24. dubna jich bylo 94, den poté 349 a 26. dubna již na 958 (Gott 2005: 332-333).

Situace se stala pro Spojené státy neúnosnou i v souvislosti s nadcházejícími volbami. Došlo k novým jednáním a exodus byl v říjnu zastaven. I tak se ukázal důležitou zbraní Kubu proti Spojeným státům, která ale měla svá negativa vycházející z obrovské publicity, které se problému dostalo. Migrace v tak obrovském počtu ukazovala, že se revoluci nedaří tak, jak bylo prezentováno vládou v Havaně. Novináři zjišťovali, že Kuba zdaleka není tím rájem, za který byla velmi často vydávána (Gott 2005: 334).

V roce 1991 se komunita Kubánců žijících v Miami nacházela ve stavu euforie a očekávala brzký pád režimu. Stoupající počty ostrovanů se pokoušely překonat úzký pás moře a stanout na vysněné zemi. Do půli roku 1990 jej překonalo 57 Kubánců, pak 196 a poté následovalo již 1173 osob. Kolik dalších zahynulo při tomto dobrodružství na moři, není známo. V roce 1991 uprchlo po moři 2203 osob, o rok později 2548 a v roce 1993 to již bylo na 3656 Kubánských „balseros“,⁵¹ kteří již nestáli o pobyt v ostrovním „ráji“. Bylo zřejmé, že projekt kubánského režimu nazývaný „speciální období“ se

---

⁵¹ Název je odvozen od dopravních prostředků používaných pro přepravu přes nepříliš širokou úžinu mezi Spojenými státy a Kubou.

míjí účinkem (Gott 2005: 370). Zároveň byli kubánští emigranti nejvytrvalejšími odpůrci ostrovního režimu a vlivnými hybateli politiky USA. Jejich hlavním lídrem byla Kubánsko-americká národní nadace se sídlem v Miami. Podporu získávala především od emigrantů, kteří stále věřili v návrat na Kubu. Provozovala také rozsáhlou síť rozhlasových stanic vysílajících ve španělštině. Členy této nadace byli mnozí úspěšní podnikatelé kubánského původu, jejichž přítelem byl i syn amerického prezidenta Jeb Bush, který byl partnerem Armanda Codina, ředitele nadace (Valentini 1991: 20-21).

Tento nesmiřitelný postoj vůči představitelům kubánského režimu se promítal i do oficiální americké politiky. Především zde byl tlak na pokračování embarga, který býval velmi často vyslyšen. Jasným příkladem, jak silně bylo embargo vůči Kubě prosazováno, byla i reakce americké vlády na žádost společnosti American Telephone and Telegraph, která dostala souhlas k výměně nevyhovujícího podmořského telefonního kabelu do Havany již v roce 1988 a přesto nesměla použít nový kabel, ale pouze z provozu vyřazený, vyzdvižený ze severního Atlantiku. Navíc úřední rozhodnutí, povolující kabel připojit, v roce 1991 stále nedostala. Možnost telefonního spojení do Havany tak bylo prakticky nemožná (Valentini 1991: 20-21).

Pod silným vlivem kubánské lobby pracovala i řada členů Kongresu USA. Jedním z příkladů byl návrh senátora Floridy Connie Macka na zákaz vývozu zboží na Kubu, které obsahovalo americké součástky a díly. Dalším příkladem byla snaha člena Sněmovny reprezentantů za stát New Jersey Roberta Toricelliho o vypracování černé listiny lodí, které se zastavovaly v kubánských přístavech. Otázka, zda izolace Kuby je tím nejvhodnějším řešením, byla stále diskutována. Řada amerických politiků poukazovala na zkušenosti ze střední Evropy, kde i omezené kontakty se Západem sehrály významnou roli při svržení totalitních režimů.

Přesto v roce 1992 prezident Bush podepsal Toricelliho zákon, jenž zakazoval americkým společnostem ve třetích zemích obchod s Kubou a vstup do amerických přístavů pro lodě, které transportovaly na Kubu pasažéry či zboží (Valentini 1991: 20-21). Ten předložil roku 1992 Robert Toricelli, což

byl demokrat z New Jersey. Tento stát byl znám svou početnou diasporou kubánských imigrantů.

V první části tohoto zákona šlo o zpřísnění stávajících ekonomických sankcí. Šlo o: zakázání obchodu s Kubou pro dceřinné společnosti amerických korporací a o zákaz nakládání či vykládání lidí v amerických přístavech po dobu šesti měsíců pro zahraniční lodě vplouvající do kubánských přístavů.

Druhá část se zabývala demokracií. Zde by prezident Spojených států mohl zrušit sankce jen v případě, že by došlo ke konání svobodných a spravedlivých voleb pod mezinárodní kontrolou na ostrově. Zároveň by kubánská vláda měla poskytnout své opozici čas potřebný pro zorganizování její volební kampaně a umožnit jí přístup do sdělovacích prostředků. Stejně tak by měla projevovat respekt k občanským svobodám a lidským právům a měla by svoji zemi směřovat směrem k tržní ekonomice.

Vztahy s USA se zhoršovaly a snahou Havany bylo přimět Američany k ústupkům.⁵² Jednou z možností se jevil i nátlak pomocí emigrantů. Nešlo však pouze o politický kalkul, ale také o snahu řešit problémy vycházející z roviny ekonomické, kdy neúspěšná ekonomická politika radikalizovala široké vrstvy obyvatelstva. Docházelo k nepokojům a výrazům nespokojenosti z kubánského „speciálního období“. Kubánská vláda se proto během roku 1994 rozhodla neregulovat odchod jejich občanů do USA. Pátého srpna se srotil rozhořčený dav na bulváru Malekon, jednom z kdysi nejhezčích míst v Havaně, nyní již v značně dezolátním stavu. Začal útočit jak na policii, tak na luxusní hotel obývaný především turisty. Oficiální místa okamžitě zareagovala zmobilizováním vlastní protidemonstrace a na do dané oblasti se dostavil i sám Fidel Castro.⁵³ Problém se tak momentálně podařilo vyřešit a možný výbuch nespokojenosti zažehnat. Potvrzením pak byla rozsáhlá účast obyvatel na pohřbu policisty zabitého při jednom z pokusů o únos lodi, se kterou by pak únosci mohli emigrovat do Spojených států. Důvodem byl pokus o únos přístavní lodi na Floridu, který se nezdařil, když jim v tom policie s pomocí

---

⁵² Havana se tak snažila vymanit z dvojího sevření: zhroucené hospodářství a účinné obchodní sankce.

⁵³ Jeho osobní charisma a řečnické umění byly stále na velmi vysoké úrovni a jeho aureola vůdce revoluce nebyla mezi lidmi nikdy zásadně zpochybněna.

přístavních dělníků zabránila (Gott 2005: 369-370). Nešlo o první takový pokus, při předešlém byl zabit onen policista. Kubánská vláda se rozhodla přetlakový ventil uvolnit a přikázala svým pobřežním hlídkám, aby nezasahovali proti emigrujícím Kubáncům. To bylo zdůvodněno také tím, že americký vládní úřad v Havaně vydával pouze omezené množství víz pro Kubánce, kteří chtěli ostrov opustit, avšak emigrantům, kteří na svých provizorních plavidlech dosáhli amerických pobřežních vod, byla tato víza vydávána automaticky. Havana pak mohla tvrdit, že Washington tímto přístupem jen provokuje kubánské občany k další a další nelegální migraci, která má potom i tragické následky. Tím obrovsky narostl proud uprchlíků směřujících na Floridu. Americký prezident Bill Clinton pochopil politickou komplikovanost situace a chtěl této další emigrační vlně s předstihem čelit. Rozhodl o umístění zachycených kubánských migrantů na americké vojenské základně Guantánamo, která již sloužila k podobnému účelu pro umístění Haitských uprchlíků, kteří se snažili také dostat do Spojených států. Kolem ostrova byl zřízen námořní kordon a na podzim již bylo internováno na základně Guantánamo⁵⁴ na 21 000 migrantů. Washington reagoval rychle a vstup na své území povoloval jen těm Kubáncům, kteří měli víza. Spojené Státy začaly jednat a díky vzájemným kontaktům nakonec došlo k řešení. USA podle dohody podepsané v New Yorku souhlasily, že přijmou přinejmenším 20 tis. kubánských uprchlíků ročně. Cílem těchto nařízení bylo zklidnění situace, část opatření musela provést také Havana. Dohoda to byla problematická, protože Washington měl de facto dávat přednost Kubáncům před potenciálními imigranty z jiných zemí. Navíc měli být preferováni ti Kubánci, kteří měli své rodinné příslušníky již v USA. Tento postup se jevil diskriminačně především ke skupině 30 tis. kubánských utečenců, kteří se tou dobou nacházeli na americké základně Guantanamo a v dalších táborech v Panamě či Karibiku. Kubánští migrantů zůstali na Guantánamu do příštího roku a poté obdrželi povolení k odjezdu do Spojených států. Kuba pro změnu přijala závazek, že bude odrazovat své občany od ilegálních útěků. Dle vyjádření tehdejšího ministra zahraničí Warrena Christophera se měly diplomatické kroky

---

⁵⁴ I přes nepřátelské vztahy Kuba nikdy vážně neprojevila snahu o silové řešení setrvání této vojenské základny na svém území.

Američanů odvíjet v závislosti na reakci Havany. Prezident Clinton však několikrát uvedl, že pokud Fidel Castro neumožní demokratické volby s účastí opozice a nezmění svou vnitřní politiku, nebude možné očekávat ani změnu postoje Washingtonu k embargu. Bill Clinton se tím přiklonil k politice svých předchůdců, k takové, jakou praktikoval i George Bush.⁵⁵ Fidel Castro pro ně pořád byl představitelem velmi nebezpečného režimu a tento pohled byl stále podporován i početnou lobby Kubáno-Američanů. Změnit tento tradiční postoj bylo riskantní i pro demokratického prezidenta Clintona.

V květnu 1995 byla uzavřena americko-kubánská smlouva, podle níž budou ti z kubánských emigrantů, kteří budou zadrženi ještě na volném moři před přistáním na pevné půdě, vráceni zpět na ostrov a nebude jim vydáno vízum k pobytu ve Spojených státech amerických. Vznikla tak politika „mokrá noha - suchá noha“ a Spojené státy doporučily svým občanům neposkytovat migrujícím Kubáncům žádnou zvláštní pomoc. Zároveň americký prezident zamýšlel přijmout řadu opatření na posílení stávajícího ekonomického embarga. Ta nakonec nepřijal. Jediné, které akceptoval, byla zvýšená podpora vysílání rozhlasové stanice Rádio Martí, šlo o stanici vysílající přímo na Kubu, kde měla pravdivě a svobodně informovat kubánské občany o dění na ostrově a zároveň podporovat místní opozici. Dalším návrhem bylo ukončení vydávání cestovních povolení rodinným příslušníkům i akademickým pracovníkům a zákaz zasílání finančních příspěvků rodin ve Spojených státech na Kubu jako pomoc jejich rodinným příslušníkům a známým. V té době šlo o částku okolo 500 milionů dolarů ročně (Gott 2005: 371-372).

Administrativa začala v roce 1996 pod Clintonovým vedením zvažovat změnu kurzu, tyto úvahy ale neměly dlouhého trvání, protože byly přerušeny útokem kubánských vojenských letounů na neozbrojené dopravní civilní letouny emigrantské organizace Bratři na záchranu (*Hermanos al Rescate*) (Dudek 1994: 6).

Tato organizace byla založena v roce 1991 v Miami a jejím cílem byla záchrana Kubánců plavících se na otevřeném moři. Jejím zakladatelem byl

---

⁵⁵ Bill Clinton se svými zahraničněpolitickými kroky příliš nelišil od svých republikánských předchůdců, uměl je však daleko lépe „prodat“ celosvětové veřejnosti.

José Basulto a organizace používala letouny cessna⁵⁶, s jejichž pomocí pátrala po emigrantech na otevřeném moři. Kromě pomoci jejich letouny svrhly i letáky s proticastrovským obsahem nad Havanou. Kubánci považovali tyto lety za propagandisticky velmi nepříjemné a přijali odvetná opatření v podobě varování, že tyto lety již nebudou nadále tolerovány a že proti jejich letounům může kubánská vláda zasáhnout i silou. Proti neozbrojeným malým dopravním letounům byly nasazeny těžké stíhací proudové letouny, které dva zmíněné jednomotorové letouny v rozlehlé oblasti nad vodními plochami sestřelily. Zahynuli přitom čtyři lidé a Kuba poté odmítala převzít za tuto akci jakoukoliv odpovědnost.⁵⁷

Bílý dům v reakci na sestřel obou letounů nařídil přerušit všechny charterové lety na ostrov, požádal Kongres o odškodnění rodin obětí, finančně posílil stanici Radio Martí a ztížil cesty kubánských představitelů do USA. To všechno již byly reakce na změnu směru v politice prezidenta Clintona po krizovém zasedání Rady národní bezpečnosti. Prezident Clinton, který krok za krokem uvolňoval ekonomické a politické sevření kubánského režimu, což se projevovalo například povolením vysílání sondážních misí představitelů severoamerických firem na Kubu a otevřením kanceláří amerických sdělovacích prostředků v Havaně, byl po agresivním činu přinucen ke změně v přístupu. Začal dokonce s republikány v Kongresu vyjednávat o přijetí zákona „*Cuba libertad*“ (Klvaňa 1996: 15).

Návrh tohoto zákona přijala již rok předtím Sněmovna reprezentantů, nepodařilo se jej však přijmout v Senátu. Samotný zákon inicioval senátor Jesse Helms a jeho kolega Dan Burton. Helms-Burtonův zákon umožňoval Američanům podávat žaloby na firmy, které na Kubě podnikaly s jejich majetkem, konfiskovaným po Castrově převratu. Ředitelům a majitelům oněch firem neměly být udělována vstupní víza. Clinton si na Kongresu vymohl jediný ústupek: možnost pozastavit platnost této klauzule na šest měsíců

---

⁵⁶ Jde o malý jednomotorový vrtulový letoun, většinou schopný pojmout cca 4 osoby včetně pilota.

⁵⁷ Tato akce zároveň paradoxně představovala labuť píseň této organizace, protože po zavedení pravidla „mokrý noha – suchá noha“ se jejich hlavní náplň, čili upozorňování na plavící se emigranty u pobřeží, stala pro kubánskou diasporu nepotřebnou.

v zájmu národní bezpečnosti. Proti tvrdému postoji USA nepomohla ani návštěva Fidela Castra ve Spojených státech rok předtím.

Změnou bylo i to, že kubánská otázka byla vyňata z rukou prezidenta a přenesena do pravomoci Kongresu, čímž zmizel jednoduchý způsob možných dalších změn do budoucna, zejména pokud by byla snaha o zmírnění ekonomických či politických sankcí.

Tento zákon byl často kritizován, především zeměmi EU. Ty podaly formální žalobu na Spojené státy u Světové obchodní organizace. Výsledkem tohoto tlaku byla v roce 1997 dohoda EU s USA, že až do konce Clintonova funkčního období nebudou uplatňovány dva nejspornější články zmíněného zákona. Ten si zajistil dodatek, který mu povoloval nepřihlížet k Hlavě III či ji naopak uvést v platnost v šestiměsíčních intervalech a EU naopak vzala zpátky svou stížnost na Washington u WTO. Také souhlasila, že přijme tvrdší linii proti Kubě v otázce lidských práv a v návrhu Společného stanoviska ke Kubě se Evropská unie zavázala, že zvýší podporu demokratických reforem a zvýšenou měrou bude nahlížet na postoj Kuby k lidským právům⁵⁸ a že jakákoliv ekonomická pomoc bude pevně vázána na vztah vlády v Havaně k těmto stanoviskům a na jejich dodržování.

Nicméně i protikubánská rétorika samotného Washingtonu doznávala určitých změn, především od nástupu Madeleine Albrightové⁵⁹ do křesla ministryně zahraničí. Ta prohlásila, že zájmem Spojených států je rozmrazení vztahů s Kubou. Obvinila sice Castra s potlačování lidských práv na ostrově, zároveň však prohlásila, že USA si přejí nastolit jinou politiku a jsou k tomu připraveny, jakmile Kuba podnikne kladné kroky. Castro si připsal i další vítězství, když při hlasování v Komisi pro lidská práva OSN v Ženevě neprošla americká rezoluce odsuzující porušování lidských práv. Pro ni se vyslovilo pouze šestnáct zemí včetně České republiky. V lednu 1999 ohlásil prezident Clinton uvolnění 36 let trvajících embargo vůči Kubě, zostřeného v roce 1996 Helms-Burtonovým zákonem. Byla to reakce i na návštěvu papeže na Kubě,

---

⁵⁸ Toto téma se později stalo velkým zájmem České republiky, která se stala velkým obhájcem svobodné Kuby.

⁵⁹ Původem česká rodačka a dcera významného diplomata Josefa Korbela.

kteřá otevřela kostely. Uvolnění embarga pak mělo mít vliv na politiku a ekonomiku.

Nové Clintonovy návrhy umožňovaly každému obyvateli USA zaslat na Kubu až 1200 dolarů ročně, prodávat potraviny a zemědělské potřeby včetně strojů, otevřít přímé poštovní spojení a rozšířit přímé letecké spojení, které bylo od sestřelů v roce 1996 omezeno. Rozšířila se i možnost sportovní spolupráce. Nadějí se v roce 1999 stal i návrh zákona amerických kongresmanů a senátorů *The Cuban Food and Medicine security act*, jenž předpokládal uvolnění vývozu amerických potravinářských výrobků a léků na Kubu. Vše zdramatizovaly blížící se prezidentské volby v USA, kdy bylo jasné, že „kubánská karta“ bude hrát opět velmi důležitou roli i když zemřel jeden z vůdců exilové opozice v USA Jorge Mas Canosa (Sklenka 1999: 44-45).

Tu nakonec představovala diplomatická bitva, která se rozehrála mezi kubánskými disidenty na Floridě, americkými soudy a ostrovní vládou. 23. listopadu 1999 se na cestě k americkým břehům potopila loď s uprchlíky, na které zahynulo 12 Kubánců snažících se emigrovat z ostrova. Přeživším společně s dvěmi dalšími byl kubánský chlapec Elián Rodríguez, kterého zachránila americká pobřežní stráž. Jeho matka se také utopila, otec však zůstal na Kubě a požadoval chlapce zpátky. Jeho příbuzní, u kterých chlapec mezitím získal azyl, jej odmítali vydat. Federální vláda ve Washingtonu se však ve sporu přiklonila na stranu chlapcova otce a nařídila Eliána vydat. Nastalo šestiměsíční přetahování, které nakonec skončilo zásahem Nejvyššího soudu Spojených států. Chlapcův otec si jej mohl odvézt s sebou zpět na Kubu. Akce vyvolala silné pochyby. Množily se úvahy, nakolik je politika ovlivněna politickou nutností a nakolik do ní zasahuje vliv organizací emigrantů z Kubu.⁶⁰ Jejich vliv byl na jihu Spojených států u pobřeží tradičně velmi silný a s dobrým napojením na místní volené zástupce. Také se ukázala rozpolcenost těchto exulantských organizací, které se nemohly shodnout na tom, které z obou řešení je to politicky vhodnější. Elián pak byl využit jako ikona

---

⁶⁰ Celé operaci, při které došlo k odebrání Eliána příbuzným se dostalo obrovského prostoru v tisku.

revoluce⁶¹ ostrovním režimem v divoké kampani proti „imperialistickým“ Spojeným státům (Gott 2005: 386).

I přesto v roce 2000 americký senát návrh zákona schválil. Představovalo to prolomení téměř čtyřicetiletého embarga na hospodářské styky s Havanou. Podle pozorovatelů měl zákon jen symbolický význam, protože zakazoval americké federální vládě a americkým bankám vývoz finančně podporovat, což bylo Kubánci silně kritizováno a podle zvyků režimu docházelo i k organizovaným demonstracím. Největší se zúčastnilo na 800 tisíc Kubánců. Kubánský vůdce možnost nákupu potravin a léků ze Spojených států prohlásil za neproveditelnou a opět vyzval USA k úplnému zrušení embarga.

Změny ve vztazích byly očekávány spíše po zvolení republikánského prezidenta George Busche mladšího⁶². Už proto, že jeho provázání s kubánským exilem na Floridě bylo větší než u jeho předchůdců, a to i proto, že i s jejich pomocí vyhrál tolik diskutované volby na Floridě. Také jediným Hispánцем v jeho kabinetu a členem jeho volebního štábu na Floridě byl Mel Martínez, jinak emigrant z Kuby, kterému se v patnácti letech podařilo z ostrova uniknout. K některým změnám ve vztahu k emigraci došlo i na Kubě již dříve, ale ty se odvíjely především od ekonomických hledisek. Například již v roce 1995 Castro velmi váhavě povolil soukromé zemědělské trhy a došlo i k zlepšování vztahů se zahraničím, což bylo nutné i z důvodů propadu, který režim donutil upustit od povinné a garantované zaměstnanosti a přinutil je propouštět. Uklidnění v zahraničně-politických vztazích chtěli na Kubě využít a uspořádali pod vedením ministra zahraničí Robaina konferenci s 350 kubánskými emigranty z celého světa. Záměrem bylo umožnit jejich cestování na Kubu a využít jejich finanční zdroje. Projevovalo se to i v drobnostech, kdy se začal vytrácet obvyklý název pro exulanty „*Gusanos*“ (červi). Nešlo ani tak o lásku k emigrantům, jako spíše o řešení stále přetrvávajících hospodářských problémů (Pospíšil 1995: 7).

Jako již po několikáté se slibně rozvíjející vztahy slibující uklidnění proměnily nečekaným zásahem stále nevyzpytatelného kubánského režimu.

---

⁶¹ Dodnes je zvláště sledovanou figurou režimu.

⁶² Předpokládalo se, že jakožto republikán se bude snažit ostřeji vymezit vůči svému demokratickému předchůdci.

V průběhu útoku na Irák zahájila kubánská vláda rozsáhlé zatýkání členů projektu Varela⁶³ (Gott 2005: 390) a jejich sympatizantů. Postupně bylo zatknuto na 75 disidentů, kteří byli v následných procesech odsouzeni k mnohaletým žalářům až do výše 28 let, které v souhrnném množství dosahovaly téměř 1500 let. Castro tak proti sobě postavil členy vlád jednotlivých zemí, kteří byli doposud ochotní se s ním dohodnout. Od Kubánského režimu se odvraceli i zbytky jeho levicových intelektuálních příznivců, jako např. Portugalec José Saramago či Kolumbijec Gabriel García Márquez (Pošusta 2003: A/8).

V té samé době proběhla nová vlna unášení letadel, ve kterých se emigranté snažili opustit ostrov. Kubánci žádali navrácení těchto, z jejich pohledu únosců, zpět na Kubu. To však vláda ve Washingtonu odmítala a proto ostrovní úřady sáhly k zostřeným opatřením. Hodlaly využít první příležitosti, která se jim vhodně naskytne. Tou se nakonec stal únos trajektu, který byl využit jako transportní loď k přepravě migrantů do spojených států. Vzhledem k nedostatku paliva však byla loď dostižena, tři únosci souzeni a poté i odsouzeni k trestu smrti. Ten nebyl pozměněn a všichni byli nakonec popraveni.

Došlo k rozsáhlým protestům, nejen v USA, ale především v zemích Evropské unie, která se do té doby přímým protikubánským akcím spíše vyhýbala. Zároveň se snažila být jakousi protiváhou Spojených států ve svém jednání. To ale již po této režimní akci nebylo možné a i Evropská unie musela zaujmout silně kritický postoj s nezbytnými sankcemi. Opoziční kubánští politici začali nyní podnikat cesty nejen do USA, ale i do Evropy.

Neustálé třenice s USA se režim rozhodl „potrestat“ útokem na americký dolar v květnu roku 2004. Vláda v Havaně se rozhodla pro platbu pouze v jiných měnách než jen americkým dolarem a využila k tomu především evropské Euro. To vyvolalo paniku po celém ostrově a začalo skupování všech myslitelných výrobků.⁶⁴ Většina domácností totiž vlastnila

---

⁶³ Pravděpodobně předpokládala snížený zájem zpravodajských stanic o dění na Kubě během útoku na Irák.

⁶⁴ Většina kubánské populace měla své zásoby financí především v dolarech, které do té doby fungovaly na ostrově jako spolehlivá směnná hodnota.

právě dolary, které získávala zčásti z turistiky, ale především jako remitence v zásilkách z USA od svých rodinných příslušníků, kteří ostrov již dříve opustili. Odhadovaný každoroční objem dolarů zaslaných na Kubu se blížil jedné miliardě dolarů a ta také tvořila značnou část každoročních příjmů režimu. V té samé době začalo také docházet k pozvolné výměně starých kádrů za nové, proto aby režim přešel možným výbuchům nespokojenosti vzdělaných kádrů. Šlo tedy v hlavní míře o klidný chod režimu (Rybář 2004: A/14).

V čele vedení státu tak již nebyli pouze revolucionáři, kteří provedli změnu režimu na Kubě. Nastupovali nové mladé kádry vysokoškolsky vzdělaných studentů z celého ostrova. Jedním z důvodů bylo i udržení těchto kádrů a pokus zabránit jejich emigraci z ostrova či jejich obratu proti režimu a posílení vnitřní opozice. Většina členů vlády tak byla mladší čtyřiceti let. Kubánská vláda se tímto způsobem bránila proti vzniku možných odpůrců prosazujících demokratické reformy či specialistů, kteří by přicházeli s příliš radikálními ekonomickými reformami. Zároveň může vláda poukazovat na svůj rovnostářský původ i snížený celkový věkový průměr vlády, která neupřednostňuje pouze bývalé zasloužilé revolucionáře, ale dává příležitost všem perspektivním mladým lidem ze všech provincií ostrova, čímž jenom potvrzuje svůj socialistický a rovnostářský charakter tolik odlišný od „zkorumpovaného“ politického a ekonomického života Spojených států.

Na postoji kubánského státu k vlastním emigrantům se toho v novém tisíciletí mnoho nezměnilo a také postoj Spojených států se nezměnil. Lidé dál utíkají do země svobody, ať již z politických či ekonomických důvodů. Snaží se využít své rozsáhlé diaspory a ta se snaží ovlivňovat americký politický systém ku prospěchu svému i svých migrujících příbuzných. I na ně v poslední době v rámci protiteroristického boje doléhají stále se zpřísnující pravidla pro pohyb osob, která zapříčiňují vyšší komplikovanost transferu pro všechny další kubánské migranty. Jedním z příkladů je uzavírání se jedné z možných tras vedoucích přes Mexiko⁶⁵ v souvislosti s nově zvolenými představiteli mexického státu. Kubánci pak využívají všech dostupných metod k opuštění

---

⁶⁵ Stále oblíbenější způsob emigrace z Kuby. Odpadá tak nebezpečí být chycen na otevřeném moři.

ostrova, jakou je například i loterie o Zelenou kartu, která každoročně vybírá šťastlivce, kteří pak budou moci legálně žít ve Spojených státech.

Nepomáhá ani výměna na nejvyšších postech kubánské legislativy, kdy Raúl Castro zachovává stejný kurs jako jeho bratr.

Helms-Burtonův zákon a jeho nejdůležitější části

Požaduje mezinárodní sankce proti Kubánské vládě a projednává podporu pro vládu prozatímní, jež bude důležitou pro směřování k demokraticky zvolené vládě. V hlavě jedna jde o upevnění mezinárodních sankcí proti kubánské vládě a v hlavě dvě o pomoc pro svobodnou a nezávislou Kubu. V paragrafu 205 jsou rozepsány požadavky a faktory pro určení přechodné vlády, kdy je za přechodnou vládu považována taková, která legalizuje veškerou politickou aktivitu, propustí všechny politické vězně a umožní vyšetřování v kubánských věznicích mezinárodními organizacemi pro lidská práva. Dále je nutné rozpustit Oddělení státní bezpečnosti kubánského ministerstva vnitra, včetně Výborů na obranu revoluce a Brigád rychlé protiakce. Musí přijmout závazek na uspořádání svobodných a spravedlivých voleb, ze kterých vznikne nová vláda. Ta bude zvolena během 18 měsíců od vzniku přechodné vlády. Ve volbách bude pluralita stran se zajištěným vysílacím časem v médiích. Volby proběhnou pod kontrolou mezinárodních pozorovatelů, jako jsou Organizace spojených národů nebo Organizace amerických států. Radio Martí i Televize Martí nebude rušena. Tato vláda také bude postupovat směrem k vytváření nezávislého soudnictví spojeného s respektováním mezinárodně uznávaných lidských práv a svobod z ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv a umožní vytváření nezávislých odborů podle konvencí Mezinárodní organizace práce i jiných sdružení. Na vládě nebudou zúčastněni ani Fidel ani Raúl Castro a veškerá moc bude urychleně předána do rukou místním občanům.

Pro stanovení legitimacy přechodné vlády bude také bráno v potaz v jaké míře se tato vláda nachází ve stavu přechodu k zastupitelské demokracii a zda jsou její kroky směřovány k zajištění práv na svobodu vyjadřování a svobodu tisku spojených s možností provozování soukromých médií a

telekomunikačních společností. Nebude zpochybňováno právo na soukromé vlastnictví.

Bude také vráceno občanství osobám narozeným na Kubě, které se budou chtít vrátit zpět. Nebudou kladeny překážky pro návrat majetku občanům Spojených států nebo v případě nemožnosti navrácení bude vyplácena odpovídající náhrada, a to na majetky zabavené kubánskou vládou od prvního ledna 1959.⁶⁶ Spolu s umožněním monitoringu stavu dodržování lidských práv budou navraceni lidé, kteří spáchali trestný čin na území Spojených států a jsou proto hledáni ministerstvem spravedlnosti Spojených států.

Součástí je i paragraf 206, který rozšiřuje požadavky již předtím formulované v paragrafu 205 na demokraticky zvolenou vládu a který navíc požaduje, aby vláda pocházela ze svobodných a spravedlivých voleb pod dozorem mezinárodně uznávaných pozorovatelů, kdy v těchto volbách bude zajištěn dostatek času k jejich řádnému uspořádání a kdy všichni kandidáti budou mít bezproblémový přístup do médií. Dále tato vláda má respektovat základní občanské svobody a lidská práva, tržní ekonomiku, zajistit pravidelné, spravedlivé a svobodné volby i rozvoj nezávislého soudnictví a umožnit navrácení majetku zabaveného revolucí či vydat kompenzaci v odpovídající hodnotě.

V hlavě tři je pak zmíněna ochrana vlastnických práv občanů Spojených států. Paragraf 301 potom shrnuje závěry, které kladou důraz na právo vlastnění a užívání majetku, kdy jakékoliv vyvlastňování v průběhu revoluce je vnímáno jako protiprávní akt. Dále také viní Fidela Castra z pošlapávání základních lidských práv a z konfiskací majetku, jak amerického tak vlastních občanů, kdy je nutno aby vlastnická práva byla respektována, protože zatím je s tímto majetkem obchodováno či jinak nakládáno bez svobodného rozhodnutí původních vlastníků a tyto majetky jsou nabízeny k obchodování, což získává současné nedemokratické vládě příjem investic a je tak v konfliktu se zahraniční politickou Spojených států. Ta se snaží o vyřešení tohoto problému a upozorňuje vlády ostatních států, že obchodování s tímto majetkem způsobí

---

⁶⁶ Cílem byl návrat majetku do rukou původních vlastníků, které o něj připravila nová revoluční vláda. Velké množství z nich totiž představovali občané Spojených států.

následné komplikace ve vztahu ke spojeným státům, kdy současný mezinárodní soud není sto zcela ochránit tyto americké statky a americká vláda si proto vyhrazuje právo řešit tento problém soudně na území Spojených států (Gott 2005: 405-409).

Loterie o Zelenou kartu

Zelená karta je název pro přistěhovalecké vízum do Spojených států. Její držitel má většinu práv jako občan Spojených států. Umožňuje mu svobodně žít, studovat a pracovat ve Spojených státech.⁶⁷ Možností získat ji je několik, např. svatbou či nějakou formou významné činnosti. Pro emigranty nejnadhějším způsobem jejího nabytí je účast v Loterii o Zelenou kartu.

O organizování loterie rozhodl americký kongres v roce 1990. Hlavním důvodem byla snaha o rozšíření možnosti přistěhování pro obyvatele ze zemí, ze kterých je migrace do Spojených států nízká a tímto způsobem umožňovat větší různorodost v zastoupení jednotlivých etnik a národností.⁶⁸ Víza jsou rozdělena podle regionů, ani jedna země ale nedostane více jak 3500 z nich. Z tohoto množství jsou však vyloučeny země, které mají vysoký počet přistěhovalců do Spojených států, ty se pak proto této loterie nemohou zúčastnit.

Do loterie se lze přihlásit přes registrační místa v USA či dané zemi. Žadatel musí pocházet ze země, ze které v posledních pěti letech přicestovalo do Spojených států méně než 50 000 lidí. Dále musí mít minimálně středoškolské vzdělání s maturitou či dvouletou praxi v oboru. Znalost jazyka není nutná, stejně tak není nijak omezena věková hranice.

Losování je zcela náhodné a výherce je vybrán počítačem z přihlášek, které přišly z celého světa. Toto losování probíhá přímo ve Spojených státech. Je vždy losován jednotlivce, ale možnost vystěhovat se má i manžel/manželka a děti. Práci a ubytování si musí najít sám a po pěti letech může zažádat o občanství Spojených států. Pokud by se nacházel déle než rok mimo území USA, ztratila by jeho zelená karta platnost.

---

⁶⁷ Na začátku však nejde o plnohodnotné občanství.

⁶⁸ Dříve se na sebe napojovaly především rodiny a jednotlivá etnika, takže skladba přicházejících byla značně jednotvárná.

Přihlášky jsou podávány výhradně elektronickou cestou a v současné době je tento způsob získání Zelené karty na Kubě velmi populární. Umožňuje legální migraci z ostrova bez rizika vrácení či zadržení kubánskými úřady. Je to také nejbezpečnější cesta bez nutnosti dramatického překonávání mořských vod na nestabilním podomácku sestaveném plavidle (Green-card 2008).

Hermanos al Rescate - Bratři v záchraně je organizace založená v roce 1991 za účelem monitoringu vodních ploch v čele s José Basultem. Založena byla kubánskými emigranty. Tato skupina sama sebe popisuje jakožto humanitární organizaci, jejíž cílem je pomoci emigrantům prochajícím na nevhodných plavidlech přes mořskou plochu z Kuby a zároveň vystupovat na podporu kubánského lidu prostřednictvím využívání aktivní nenásilí. Naproti tomu Kubánská vláda tuto organizaci viní z terorismu, kterého se dopouští ilegálními lety nad kubánským vzdušným prostorem. Narušení kubánského vzdušného prostoru však Bratři v záchraně považují za legitimní formu odporu proti vládě. V roce 1996 tak byly sestřeleny dva její letouny, kdy při tomto incidentu zahynuli čtyři lidé. Této organizaci se připisuje záchrana tisíců Kubánců, kteří utíkali před diktátorským režimem ze země.

V roce 1995 došlo k radikální změně ve způsobu jejich aktivit. Po změnách v americké imigrační politice již nebylo rozumné vyhledávat uprchlíky na otevřené hladině, protože ti byli poté vraceni zpět na Kubu. Organizace je velmi závislá na finančních prostředcích od rozmanitých dárců a její příjmy od roku 1995 rapidně klesají. Rozdíl je snadno viditelný, finanční částka sebraná za rok 1995 je 320.455 dolarů, což je zřejmý pokles proti roku 1994, kdy tato organizace disponovala částkou 1,5 milionu dolarů. Proto organizace přesunula své aktivity k jiným formám nenásilného boje proti vládě v Havaně. Organizace například začala organizovat lety nad kubánským územím za účelem shozu letáků.

Sestřelení letounů organizace Hermanos al Rescate

Oba letouny byly sestřeleny 24 února 1996. Sestřel provedly proudové vojenské letouny MiG-23 a MiG-29.⁶⁹ V letounech zahynuli piloti Carlos Costa, Armando Alejandro Jr., Mario de la Peña, a Pablo Morales, třetímu letounu, který se v prostoru také nacházel, se podařilo ulétnout. Při této operaci byly použity neozbrojené letouny Cessna 337, dvojmotorové civilní lehké stroje známé pro svou spolehlivost a jednoduchost. Šlo o typ podobný typu O-2A Super Skymaster, který byl před lety používán letectvem Spojených států, avšak všechny letouny vlastněné a používané organizací Bratři k záchraně byly civilní letouny typu Cessna 337 Skymasters. Přesto Kubánci tvrdili, že nápisy USAF byly stále jasně viditelné na trupech letounů. Nicméně záznam z rádiového přenosu mezi kubánskými vojenskými letouny ukázal, že letouny byly identifikovány jakožto civilní a patřící organizaci Bratři k záchraně ještě předtím než byly sestřeleny kubánským letectvem.

Tento incident byl podrobně zkoumán v rámci Mezinárodní organizace pro civilní letectví (ICAO). Zpráva dospěla k závěru, že úřady na Kubě oznámily úřadům Spojených států, že letouny organizace Hermanos al Rescate vícekrát porušovaly kubánský vzdušný prostor a to od května 1994. Nejméně v jednom případě, a to 13. července 1995, letoun vypouštěl letáky nad oblastí hlavního města Kuby - Havanou. Pan Basulto byl varován prostřednictvím zástupce úřadu FAA o možnosti sestřelení jeho letounů. Ten takovéto varování odmítl a celou věc prezentoval jako postoj vůči nedemokratickému režimu. Podle kubánských úřadů, vstoupily dva letouny do kubánského vzdušného prostoru a ve dnech 9. a 13. ledna 1996 shazovaly letáky nad kubánským územím. Podle pilota jednoho z letadel bylo na půl milionu letáků vypuštěno 13. ledna a vítr je snesl nad kubánské území do oblasti Havany. Tuto verzi událostí popsal Juan Pablo Roque, bývalý pilot organizace, který se na Kubu vrátil den před sestřely a který byl později obviněn z odpovědnosti za spolupráci při přípravě sestřelu, kdy se jako kubánský špion vmísil mezi piloty organizace Bratři pro záchranu. Původně vystupoval jako emigrant a ex-pilot,

---

⁶⁹ Jde o letouny sovětské provenience dodané režimu ještě před pádem východního bloku a vyzbrojené řízenými střelami vzduch-vzduch.

ale po celou dobu pracoval pro kubánský režim. Osobně potvrdil, že narušil vzdušný prostor Kuby 9. ledna 1996.

Dne 24. února 1996 letěly letouny organizace na další pátrací a záchrannou misi. Podle zprávy Mezinárodní organizace pro civilní letectví kubánské vzdušné síly sestřelily první letoun ve chvíli, kdy se skupina nacházela severně od hranice 12 mílového kubánského vzdušného prostoru. Poté vlétl letoun pilotovaný Basultem do kubánského vzdušného prostoru na dobu kratší než 45 vteřin. V té době již Kubánci útočili na druhé letadlo a to bylo následně sestřeleno asi deset kilometrů dál na sever. Třetí letoun s Basultem na palubě měl být rovněž sestřelen. Dva kubánské letouny MiG-23 byly vyslány, aby ho pronásledovaly při jeho útěku na sever. Pilot si situaci uvědomoval a snažil se uniknout, přesto byl pronásledován. Toto stíhání bylo přerušeno, když si kubánské úřady uvědomily, že riziko střetu s vojenskými letouny Spojených států je velmi blízko. Podle americké armády byla skutečnost, že žádný vojenský letoun Spojených států typu F-15 nebyl poslán do této oblasti, pouhou komunikační chybou.

Není zcela jasné, zda všechny letouny podílející se na operaci byly či nebyly v oblasti kubánského vzdušného prostoru. Přinejmenším jedno však do něj vstoupilo. Komplikovaně se stanovovala místa obou sestřelů. V blízkosti se nacházel rybářský člun Spojených států Tri-LINER - zhruba ve vzdálenosti 18 až 20 km od 12 - mílového kubánského pásma. To je 4 až 6 km od místa, jež udal americký radar a zhruba 30 až 32 km od míst, které udala kubánská vláda a kde, jak tvrdila, došlo k sestřelu.

Podle dalších informací byly letouny sestřeleny blízko onoho rybářského kutru. Jedno dokonce přímo nad ním. V blízkosti se nacházela i turistická loď jménem Majesty of the Seas, ze které byly sestřely také pozorovány. Obě plavidla disponovala navigačním systémem GPS, takže není pravděpodobné, že by byla v kubánských vodách. Informace byly získány od členů posádek a jejich kapitánů a proto jsou považovány za věrohodné.

Na tento útok reagovala také Rada bezpečnosti Organizace spojených národů, která tento akt ve své rezoluci číslo 1067 z roku 1996 odsoudila a

zároveň vydala prohlášení, ve kterém naléhala, aby nebyly sestřelovány civilní dopravní letouny.

Reakce Spojených států již byla popsána, šlo především o přijetí Helms-Burtonova zákona, ale také o odsouzení tzv. Kubánské pětky za špionáž. Jde o skupinu pěti kubánských agentů, kteří operovali na americkém území ve prospěch Kuby.⁷⁰ Incident také odsoudili představitelé kubánských opozičních spolků ve Spojených státech.

Kuba se bránila a naopak reagovala protiodsouzením a obranou, která vycházela z předchozího varování této organizace a také z argumentace, že letouny již dlouho narušovaly kubánský vzdušný prostor a navíc jejich identifikace, jakožto civilních letounů, byla sporná.

Zajímavou a spornou postavou celého incidentu byl bývalý kubánský vojenský pilot Juan Pablo Roque, který den před osudnými sestřely defektoval zpět na Kubu. Ve Spojených státech předstíral, že je uprchlíkem z Kuby, aby se poté přidal k organizaci Bratři v záchraně. Ve skutečnosti však pracoval pro kubánskou vládu a ve skupině fungoval jakožto kubánský agent. Pravděpodobně pomáhal při přípravě sestřelení letadel a po svém útěku zpět na Kubu vystupoval proti této skupině. Byl využit v následné protiemigrantské kampani a členy organizace Bratři v záchraně obviňoval z pokusu pašovat na Kubu zbraně (Hermanos 2008).⁷¹

Případ Elián

Elián se svou matkou a dvanácti dalšími lidmi vyplul z oblasti Matanzas na malém člunu směrem ke Spojeným státům v listopadu 1999. Během plavby se porouchal motor plavidla a vlivem špatného počasí se potopilo. Kromě chlapce Eliána a dalších dvou mužů tuto nehodu nikdo nepřežil. Mezi utonulými byla i chlapcova matka a její přítel. Elián byl imigračním úřadem předán do opatrování jeho příbuzným usazeným v Miami. Jedním z nich byl Lázaro Gonzáles. V té době Eliána již postrádal jeho otec Juan Miguel Gonzáles. Ten také požádal o jeho navrácení na Kubu, protože

---

⁷⁰ Kuba to samozřejmě popírá a celou pětku vydává za hrdiny, kteří byli podvodně odsouzeni nepřátelským režimem.

⁷¹ Jde o obvyklý způsob, kterým se kubánské vedení snaží zdiskreditovat disidentské skupiny.

chlapec ostrov opustil bez jeho vědomí. Příbuzní však jakýkoliv návrat odmítli. O případ se začala zajímat média a ten se tak okamžitě zpolitizoval. V kauze se začaly angažovat Kubánské úřady a do USA dorazili prarodiče Eliána, aby žádali o jeho vydání. Také se setkali s americkou ministryní spravedlnosti Janet Reno. V březnu 2000 zamítly federální úřady žádost o azyl pro chlapce a naopak místní úřady v Miami odmítly spolupráci s federální vládou na vydání chlapce otci na Kubu. Politiky také zajímaly reakce veřejnosti, ta se klonila na stranu Eliášova otce a souhlasila s vydáním. Ale v dubnu téhož roku odvolací federální soud v Atlantě rozhodl, že Elián zůstane ve Spojených státech dokud neproběhne květnové odvolání příbuzných Eliána ohledně udělení azylu. To se nezdařilo a ministryně spravedlnosti přikázala navrátit chlapce zpět otci nejpozději 13. dubna. Příbuzní odmítli a proti se postavila i místní kubánská komunita.⁷² Nakonec bylo nutné použít sílu a Elián byl násilím odebrán jeho příbuzným 22. dubna proběhla akce, při níž byl chlapec za účasti velkého množství federálních agentů vyveden z domu, kde se ukrýval (Joch 2000: 20). Následovaly rozsáhlé demonstrace, které zasáhly velkou část Malé Havany.

Chlapec byl předán otci, který byl za ním přepraven na leteckou základnu Andrews. Následovaly další pokusy o změnu situace, avšak postupně převažovalo stanovisko, že primárními jsou nároky nejbližších příbuzných, což byl v tomto případě jeho otec a 11. června téhož roku federální odvolací soud definitivně přisoudil chlapce jeho otci. To o měsíc později potvrdil i nejvyšší soud a chlapec s otcem se 28. června vrátili na Kubu.

Chlapcův příběh byl okamžitě využit místním režimem k propagaci sebe samého a Elián se stal jedním z jeho symbolů. Pečlivě je o něj pečováno a pro své potřeby jej využíval i Fidel Castro. Paradoxně ke stejnému účelu je využíván Eliánův odkaz i v Miami. Zde má však ještě další rozměr. Nespokojenost ex-kubánské emigrantské komunity se pravděpodobně promítla i do volebního klání Al Gore versus G. Bush mladší. Je jedním z možných důvodů ztráty volebního obvodu Florida a následně celkové ztráty prezidentského křesla pro demokraty.

---

⁷² Tradičně silná v této oblasti.

Dohoda z roku 1995 – mokrá noha – suchá noha

Tato dohoda představuje výsledek masivního přílivu Kubánců na Floridu a do Spojených států. Neustálý příliv běženců především do oblasti Floridy komplikoval rozvoj oblasti a kladl vysoké nároky na celou politickou i hospodářskou strukturu tohoto území. V souvislosti s tímto přílivem běženců z Kuby, který tvořil za rok 1994 asi 35 000 duší, se americká vláda rozhodla ke kroku, který měl snížit počet běženců. Bylo rozhodnuto, že emigranté snažící se dosáhnout půdy Spojených států budou rozděleni na dvě skupiny. První skupině, které se podaří dosáhnout pevniny Spojených států, budou vydána víza. Druhou skupinu budou tvořit ti, kterým se pevniny nepodaří dosáhnout a budou zachyceni ještě na moři. Ti potom víza neobdrží a budou vráceni zpět na Kubu. Tuto situaci upravuje US – Cuba Immigration Accord, který byl sepsán jakožto dodatek zákona z roku 1966 – Cuban Adjustment Act, který zároveň říká, že po jednom roce mohou imigranti z Kuby požádat o změnu právního postavení a tím získat právo na imigrační vízum a následně na právo trvalého pobytu a poté na přímé získání občanství ve Spojených státech (Department of State 2008).

Šlo o reakci na divoký příjezd části emigrantů. Někteří se snažili dosáhnout Spojených států přes Mexiko, kam přijížděli a poté ilegálně přecházeli přes mexicko-kubánskou hranici. Jiní využívali loterie o zelené karty či další legální způsoby. Někteří unášeli letadla a lodě, ale naprosto největší množství Kubánců se snažilo uprchnout na chatrných plavidlech amatérské výroby, která nebyla schopna rozumného přeplutí úžiny mezi USA a Kubou. Zde byl onen hlavní důvod pro toto opatření, jehož hlavním záměrem byla snaha o ochranu zdraví a životů emigrantů vydávajících se na zcela nevhodných plavidlech za vidinou nového lepšího života.

V dnešní době proto u pobřeží Floridy patroluje množství plavidel Americké pobřežní stráže, která se snaží zmíněné lodě zachytávat a jejich posádky vracet zpět na Kubu. I přes tato opatření se v roce 2008 podařilo dosáhnout amerického pobřeží okolo 16 000 emigrantů.

Jedním z důvodů takto vysokého počtu úspěšných migrantů, i přes zpřísnění podmínek legálního vstupu do Spojených států, je rychle se

rozmáhající ilegální převážení emigrantů s pomocí výkonných rychlých člunů. Jde o rychlé lodě s velmi výkonnými motory, které jsou schopné se účinně vyhýbat lodím Americké pobřežní strážce, jejich rychlost často přesahuje 100 mil v hodině. Z důvodu vysoké rychlosti a nenápadnosti uvezou jen malý počet pasažérů. Přesto v případě nenadálých problémů se posádky neostýchají zbavovat svého nákladu a emigranty vhadují do moře. Jde o velmi výdělečných obchod, cena za jednoho převezeného emigranta je mezi 6000 až 10000 amerických dolarů. Za rok 2007 bylo zadrženo na 150 těchto plavidel a také řada „převozníků“ a jejich spolupracovníků (The Christian Science Monitor 2006).

Větší nákladnost převozu zvyšuje rizikovost a prohlubuje kriminalizaci původně značně dobrovolného „podniku“. Zvyšují se náklady na dohled a také na provoz stále větší flotily lodí pobřežní strážce. Je kritizován i způsob kontroly, kdy zaměstnanci imigračního úřadu kontrolují rodiny možných emigrantů a tím se dostávají na velmi horkou půdu z hlediska legálnosti takovýchto akcí. Na jejich bedra se snáší kritika za jejich postup, který je často „ostřejší“ než pracovníků protinarkotického úřadu. Navíc je zpochybňována i presumpce nevin, kdy úředníci kontrolují členy rodiny a sledují je do Floridských přístavů (U.S. Immigration Support 2008).

Zpochybňováno je i nakládání se státní politikou suchá noha – mokrá noha, především na řadě sporných operací. V roce 2006 byla zachycena skupina 15 prchajících Kubánců, kteří se snažili proniknout do Spojených států. Podařilo se jim dosáhnout Florida Keys a v jedné jeho části se vylodili na opuštěném mostě, kde byli také následně zadrženi. Přestože zcela evidentně dosáhli pobřeží, byli nakonec navráceni na Kubu. Vyjádření amerických úřadů bylo více než sporné, kdy odpovědná místa argumentovala tím, že uprchlíci se nacházeli na mostě, a proto nedosáhli pevniny. Také proto, že onen most již není připojen k žádnému z ostrovů. Tím se úřadům opět podařilo rozdmíchat vášně mezi rozsáhlou diasporou Kubánců žijících ve Spojených státech a především v komunitě která obývá oblast Miami a Floridy. Projevila se tak opět míra, s jakou tato politika zasahuje do vnitřního chodu americké politiky, kdy Florida je jedním s klíčových států v případě amerických prezidentských

voleb. Místní komunita Kubánců pak má velký vliv na celostátní politiku a na volbu zastupitelů, včetně senátora za oblast Floridy a jejich hlasy se pak přiklánějí na stranu republikánů či demokratů podle toho jaké kroky podnikají při kontrole prchajících kubánských občanů. Toto rozhodování má potom nečekaně velký vliv na celoamerickou politiku.

Dá se říci, že vztah ke Spojeným státům byl vždy určující v oblasti kubánské migrace. Zprvopočátku sloužily zejména jako základna pro kubánskou opozici, kde se mohla zkonsolidovat a opět vrátit na Kubu.⁷³

S nástupem Fidela Castra se však původní pozice Spojených států změnila. Zůstávala sice stále zázemím pro kubánskou opozici, ale s postupujícím časem, tak jak se revoluce odmítala zhroutit, se měnila ve stálé bydliště.⁷⁴

To mělo řadu následků. Jedním z nich byl neustálý vzájemný tlak obou sousedících států. Spojené státy se snažily zamezovat rychle narůstajícím migračním proudům, naopak Kuba se jich snažila využívat ve svůj prospěch a zbavovat se tak vlastní politické opozice. Ta se pak přesouvala do Spojených států, kde vytvářela vlastní zpětný protitlak na kubánský režim. Tato konstalace se nemění a je otázkou zda dojde k podstatnějším změnám pod vedením Baracka Obamy a Raúla Castra.

4.2 Migrace Kuba – Latinská Amerika

Emigrace představuje podstatnou součást pohybu obyvatelstva Kuby. Hlavním cílem je odchod za lepšími životními podmínkami, ať už ekonomickými či politickými. Ten se promítá především do pohybu kubánského obyvatelstva směrem na sever - ke svému největšímu a ekonomicky i politicky nejperspektivnějšímu sousedovi, kterým jsou Spojené státy. Není však jediným státem v oblasti, do kterého směřují proudy kubánských utečenců z Kuby. Odcházejí také do dalších částí Latinské Ameriky, a to z mnoha důvodů.

---

⁷³ V 19. století byly především základnou pro bojovníky proti španělské koloniální moci.

⁷⁴ První příchozí ještě předpokládali rychlý návrat do vlasti, i proto odcházeli jen někteří rodinní příslušníci, postupně se však tento předpoklad ukázal mylným.

Jedním z důležitých států je pro emigrující Kubánce Mexiko. Jde o poměrně velkého souseda s podobným historickým vývojem. Po kubánské revoluci se Mexiko postupně stávalo důležitou součástí migračního proudu směrem k severu. Část nově přichozích v Mexiku zůstávala, ale většina pokračovala dál. Přestože by se mohlo zdát, že byl tento stát pro kubánské emigranty nezajímavý, není to zcela pravda. Ač je od Kuby vzdálen více než Spojené státy a jeho hospodářská situace byla proti jeho severnímu sousedovi vždy výrazně horší, nabízí vhodnou a jednodušší trasu pro emigranty do oblastí bohatšího severu i prostor pro exilovou činnost. Mexiko bylo již i v minulých staletích využíváno pro plánování možných operací proti v té době existujícím státním strukturám na Kubě. Toho také využili Kubánci nespokojení s Kubánským režimem v druhé polovině dvacátého století. Takovým příkladem je vylodění ozbrojené skupiny Organización Auténtica v oblasti Oriente v roce 1957 či zdárně provedené vylodění Fidela Castra s jeho spolubojovníky na Kubě o rok dříve (Gott 2005: 200,206). Po revoluci se částečně proměnily důvody pro využívání Mexika jakožto místa pro plánování revoluce. Castrův režim byl stabilní a už žádnému z jeho odpůrců se nedařilo proti němu uspět. Mezitím se ale zhoršovala průchodnost mezi Kubou a Spojenými státy, cesta se komplikovala a narůstala kontrola z obou stran. To dávalo prostor pro hledání nové alternativní trasy, kterou se nakonec stala trasa směřující přes Mexiko. Místní úřady se ukázaly jakožto dostatečně benevolentní a režim mezi Kubou a Mexikem nebyl tak přísný. Po překonání Mexického zálivu a průchodu Mexikem stála před emigrujícím Kubánцем již jen chabě chráněná bariéra mezi oběma státy. Tímto způsobem začalo do Spojených států emigrovat stále více Kubánců.

Po 11. září se však situace začala měnit.⁷⁵ Propustnost bariéry se stala nebezpečnou, především z důvodu možného průniku teroristů. Hranice začala být postupně lépe chráněna, nasazovalo se vyšší množství mužů k její ostraze a v místě původního nepříliš kvalitního plotu začala vznikat varianta ochranné zdi.⁷⁶ Mexické úřady navíc zachytily asi jenom desetinu imigrantů a těm potom

---

⁷⁵ Obavy související s tak rozsáhlým teroristickým útokem umožnily přijmout řadu restriktivních opatření, často jdoucí až za limit nezbytně nutný pro efektivní ochranu obyvatel.

⁷⁶ Do té doby byla ochrana hranice Spojených států velmi nedostatečná.

vydávali povolení k přechodu do druhého státu. I to je jeden z důvodů, proč se přesunula většina emigrantů na tuto trasu, kdy přes Mexiko prošlo v roce 2007 na 11 000 lidí, zatímco běženců překonávajících přímou cestu k Miami bylo desetkrát méně. K výraznému posunu došlo po posledních mexických volbách, kdy nová administrativa odmítla zavedený způsob transferu Kubánců přes své území a naopak je začala vydávat zpět. V srpnu 2008 byla proto uzavřena dohoda mezi Kubou a Mexikem, která umožňuje vydávání nelegálních migrantů po jejich zachycení zpět na Kubu (ČT24 2008).

Další zemí Latinské Ameriky, do které odcházejí Kubánští občané, je Venezuela. Zde však nejde o politickou migraci, ale naopak je přímo řízena kubánským režimem. Dalo by se říci, že jde pracovní migraci, kdy do Venezuely odcházejí vzdělaní kubánští pracovníci, především lékaři. To je však součástí dohody Fidela Castra s venezuelským vůdcem Chávezem, který za to poskytuje na základě vzájemných sympatií levnější ropu. To se snaží kubánská vláda alespoň symbolicky vyvažovat „dovozem“ právě těchto vzdělaných kádrů za účelem pomoci svému politickému partnerovi.

V opačné situaci se naopak Kuba jeví s ohledem na imigraci nemalého množství Haitřanů na ostrov. Mezi roky 1988 a 2003 imigrovalo na Kubu téměř 20 000 Haitřanů, kteří prchali ze své země z důvodu komplikovaných přírodních podmínek. Ta samá situace se opakovala v letech 2004 a 2005 v souvislosti s již tak nedobrou situací na Haiti a s úderem hurikánů na ostrov.⁷⁷ Z těchto důvodů byla v roce 2002 uzavřena vzájemná dohoda mezi Haiti, Kubou a organizací IOM, jejíž cílem je koordinace vzájemných postupů navrácení těch uprchlíků, kteří o to projeví zájem zpět na Haiti a při zdravotní a potravinové pomoci (IOM 2008). Kuba však při pomoci Haitřským migrantům nespolupracuje pouze s touto organizací, ale také samozřejmě s UNHCR, která pomáhala zvládat situaci 1 500 Haitřanů na Kubě v období 1991 až 1994 (Encyclopedia of the Nations 2008). Se spojenými národy spolupracuje Kuba také nadále při řešení dalších podobných nouzových situací.

Emigrace v regionu neprobíhá jen do těchto nejbližších oblastí, ale rozprostírá se i do širšího okolí. Kromě tradičního důvodu, kterým je usazení a

---

⁷⁷ Součástí problému je i komplikovaná politická situace v zemi.

nalezení lepších podmínek jde také často o snahu vyžít danou zemi jako tranzitní. Takovými příklady jsou kromě Mexika například Kajmanské ostrovy, či Honduras (Díaz 2007: 11). Dalšími zeměmi kubánské migrace jsou v Latinské Americe především Dominikánská republika, Kostarika, Kolumbie, Nikaragua, Chile, Argentina, Ekvádor, Panama a Brazílie. Podle údajů k roku 2005 se v oblasti Karibiku nachází na 5 700 kubánských migrantů, v oblasti Střední Ameriky to je přes 21 000 osob a v oblasti Jižní Ameriky toto číslo přesahuje 23 700 osob (Díaz 2007: 9). Je tak patrné, že Latinská Amerika představuje důležité místo destinace kubánských emigrantů.

Z původně vzorové země Latinské Ameriky se Kuba změnila ve zbídačenou zemi bez perspektivy. Úprk obyvatelstva je zřejmý i do latinskoamerických zemí, i když ty jsou často využívány jen jako přestupní stanice na cestě do USA.

Pracovní migrace je zcela v režii politického vedení země a je řízena pouze za účelem vylepšení obrazu režimu. Pro velkou část latinskoamerické populace představuje Kuba vzor odporu a samostatnosti proti svému severnímu sousedovi. Ve skutečnosti je to však rozpadající se stín původní republiky, ze kterého prchají zoufalí lidé.

4.3 Migrace Kuba – Evropa

Evropa je dlouhodobým společníkem Kuby a výměna obyvatel byla přirozenou součástí tohoto vztahu. Ten však procházel mnoha proměnami. V průběhu dvacátého století byla Kuba země se standardními hospodářskými vztahy, které byly zajišťovány i příchodem vzdělaných pracovníků z Evropy. Případně zde hledali azyl před problémy, ke kterým docházelo v nacionalismem zmítané Evropě. K radiální změně dochází v souvislosti s rokem 1959, kdy ustává do té doby funkční hospodářská spolupráce a s tím spojený transfer pracovní síly. Kontakty zůstávají nezpřetrhány pouze se socialistickou částí Evropy, zde však nešlo o svobodný tok, ale o řízeně vytvořené trasy, jejichž cílem byla pomoc socialistické Kubě. Docházelo tak

k přesunům pracovní síly za účelem zvýšení její kvalifikace ve vyspělejších zemích socialistického bloku.⁷⁸

Naopak do zemí Západní Evropy začal směřovat proud uprchlíků, kteří se snažili uniknout před represáliemi nového režimu. Na rozdíl od Spojených států však tento proud nebyl nikdy tak silný, ani tak rozsáhlý, aby výraznou měrou ovlivňoval vzájemné vztahy. Ty se Evropa snažila udržovat ve vyvážené formě bez zbytečných extrémů. Koncem devadesátých let dvacátého století však byla nyní již spojená Evropa nucena reagovat na zhoršující se situaci politické opozice a výrazně přehodnotit své vztahy s Kubou. Jedním z nositelů této změny byly také nové státy Evropské Unie, především Česká republika a Polsko, které se velmi kriticky stavěly k jednání kubánského establishmentu se svojí vnitřní opozicí. Z toho vyplýval i postoj k vlastním emigrantům. Tyto výrazně „proticastrovské“ státy se pak také staly dalšími z možných příjemců kubánské politické migrace. Evropa se tak v současnosti stává trvalým příjemcem kubánské emigrace. Následně se snaží rozumnou měrou nátlaku působit na kubánskou vládu a prosadit změny vedoucí k úpravě vzájemných vztahů i interních problémů Kuby, které by umožnily zlepšit postavení uprchlíků a případně i snižovat jejich počet.

I přes nový přístup bývalých socialistických států jsou hlavními příjemci kubánských uprchlíků především země bývalé Západní Evropy a to především Španělsko⁷⁹, dále pak Německá spolková republika, Itálie a Francie, čili velmi často jde také o románské jižní státy Evropy. Hlavním důvodem je opět kromě demokratické vlády rovněž příbuznost jazyka a kultury. Z této skupiny překvapivě vystupuje ještě Rusko, zde ale jde především o pozůstatek někdejších politicko-hospodářských vazeb, které byly také podporovány řízenou pracovní migrací. Oblíbenými se staly také neutrální země jako Švédsko a Švýcarsko (Díaz 2007: 9).

V rámci Evropské Unie je tedy velkým příjemcem kubánské migrace Španělsko, u kterého představuje vazba na Kubu přirozený vývoj vycházející z dlouhodobého vzájemného ovlivňování a z rozsáhlé jazykové a kulturní příbuznosti, která tyto vazby jen posiluje.

---

⁷⁸ Bývalé Československo bylo jednou z oblíbených destinací.

⁷⁹ Stálý patron latinskoamerických zemí.

V období první poloviny dvacátého století byla Kuba dokonce velkým příjemce španělské imigrace, kdy jen mezi lety 1908 a 1912 dorazilo na Kubu téměř 140 000 španělských imigrantů (Sánchez-Albornoz 1988: 273). Zároveň počátkem dvacátého století tvořili Španělé 8,2% celkové populace (Sánchez-Albornoz 1988: 276). Vzájemná propojenost zůstávala i nadále a pro španělské emigranty byla Kuba stále zajímavá. Přesto se procentuální zastoupení španělské imigrace neustále snižovalo. V letech 1902 – 1906 tvořili Španělé 84% z celkového počtu příchozích, téměř 125 000 migrantů. V letech 1917 – 1921 to bylo ještě přes 50%, tedy skoro 42 000 lidí, ale mezi lety 1927 – 1931 již jejich počet dosahoval jen těsně přes 30%, což je jen lehce přes 28 000 migrantů. Snižující se trend nezměnila ani 1. světová válka, která v té době proběhla v Evropě (Sánchez-Albornoz 1988: 282). Jistý příliv uprchlíků ze Španělska proběhl během občanské války a v letech po ní následujících, trend poklesu nově příchozích na Kubu to však nezastavilo. Definitivní zlom ve španělské imigraci představovala revoluce „vousáčů“ koncem 50. let 20. století. V roce 1960 tak na Kubu přibýlo 354 španělských imigrantů o rok později 76 a v roce 1962 jich přijelo pouze 44. V letech následujících se již migrační proud zcela obrátil a poslední větší skupina byla tvořena čtyřmi Španěly v roce 1970 (Vives et al. 1992a: 590). Je to patrné také na celkovém souhrnu španělských imigrantů na Kubě mezi lety 1960 – 1988, kdy jde o pouhých 585 migrantů (Vives et al. 1992a: 607). Trasa migrace španělských uprchlíků tak zůstala zachována, ale zcela se obrátila polarita, kdy cílovou zemí se postupně stalo Španělsko, které je zároveň v současné době jakýmsi mluvčím Kubu na evropském kontinentu. Tento vztah pak podléhá momentální politické situaci, která se odvíjí od aktuálně zvolené reprezentace španělského státu. V případě výhry pravicových uskupení dochází k ochlazení vzájemných vztahů, v případě výhry levicových stran se vztahy zlepšují. V současné době je tak Španělsko zastáncem vyváženějšího přístupu, kdy by migrační problematika měla být řešena především vzájemnou dohodou.

Evropa je ve vztahu ke Kubě ve schizofrenní situaci, kdy na jedné straně se snaží pomocí ekonomické spolupráce zlidšťovat místní režim, na

druhou stranu je však nucena reagovat na jeho flagrantní porušování lidských práv.

Přístupy se mění také podle historické provázanosti s Kubou, kdy jejím největším obhájcem v Evropě je Španělsko.

Tento postoj ke Kubě a jejím emigrantům se v nejbližší době nezmění a bude pokračovat.

4.4 Migrace Kuba – Česká republika

Vztah Kuby k České republice je dlouhodobý a komplikovaný. Vzájemná spolupráce se v druhé polovině 20. století začala rozvíjet především od okamžiku úspěšného završení revoluce Fidela Castra. Kuba se tak postupně stávala součástí zemí socialistického tábora, což umožňovalo navazování vzájemných vztahů, ať už hospodářských či politických. Jedním z projevů této spolupráce byla i pomoc kubánskému hospodářství, která se projevovala „pracovní“ migrací kubánských pracovníků do socialistického Československa. Zde poté zůstávali po několik let a s nově získanými zkušenostmi se vraceli zpátky na Kubu. Část z nich v Československu zůstala, šlo však o nepříliš vysoký počet, který tvořili především ti z kubánských občanů, kteří vstoupili do manželského svazku s občanem Československa.

Situace se radikálně pozměnila po Sametové revoluci a pádu socialistické soustavy. Dějinná změna nabídla nové formy spolupráce i vztahu k migrantům. Postupně skončila ona pracovní forma migrace a začala se měnit na migraci politickou. Československá a později Česká republika provedla zásadní obrat ve vztahu ke Kubánskému režimu a stala se jeho velkým kritikem. Česká ambasáda se stala místem, kam se začali uchýlovat Kubánští emigranti. Ti později začali vnímat Českou republiku jako zemi jim nakloněnou a začali využívat možnosti emigrace. Tato čísla nebyla v celkovém kontextu Kuby samozřejmě nijak vysoká, avšak možnost emigrace do České republiky začala představovat určitou jistotu. To se potvrdilo zejména v období po přelomu tisíciletí, kdy Spojené státy začali své spojence využívat pro poskytování azylu těm uprchlíkům, kteří byli zachyceni na moři, avšak

z politických či jiných důvodů nemohli být vráceni zpět na Kubu. V roce 2007 tak bylo v České republice přijato deset emigrantů z Kuby, ti byli po zachycení na moři předáni do tábora Guantánamo⁸⁰, avšak jejich statut politického uprchlíka neumožňoval je vrátit zpět na Kubu. Jedinou možností se tak stala jiná demokratická země, která byla ochotna je přijmout, v tomto případě Česká republika (Břešťan 2007). S tím roste jak objem uprchlíků z Kuby v ČR, tak zároveň narůstá procento konfliktů s tím souvisejících. Například v roce 2004 odmítala kubánská vláda pustit dvojici malých dětí za rodiči, kteří emigrovali do České republiky již o rok dříve. Na kubánskou administrativu musel být vykonáván soustavný nátlak, aby spojení rodiny umožnila (Svoboda 2004a).

Přestože počty kubánských žadatelů o azyl nepředstavují nijak veliké procento, v současnosti jde asi o 1% z celkového množství žadatelů o azyl, představuje Česká republika jistotu pro migrující Kubánce, jejichž problémy vycházejí z politických či náboženských rozdílů pohledu na chování státu v jejich domovině. V období po Sametové revoluci byl v České republice udělen azyl 41 uprchlíkům z Kuby, a to k roku 2004. Jejich největší počet byl zaznamenán v roce 1991, kdy úspěšně prošlo azylovým řízením na 16 občanů Kuby. Největší pokles zájmu byl naopak zaznamenán na přelomu tisíciletí a letech bezprostředně následujících. Celkový počet kubánských žadatelů o azyl byl ale vyšší a toto číslo dosahovalo celkem počtu 97 občanů Kuby. Je evidentní, že míra úspěšnosti těchto žadatelů o azyl je v samém závěru, ať již z jakýchkoliv důvodů nižší než 50% (Ministry of the Interior of the Czech Republic 2004). Ti žadatelé o azyl, kteří nakonec uspějí, se usídlují po území celé České republiky, i když samozřejmě největší koncentrace těchto imigrantů je na území Prahy. Uprchlíci usídlení na území Hlavního města Prahy představují zhruba 2/3 z celkového počtu Kubánských imigrantů (MVCR 2004). Česká republika tak představuje sice malý, avšak stabilní ostrov jistoty pro kubánskou emigraci.

Česká republika je velkým obhájcem demokratické Kuby. Využívá svých předchozích kontaktů a znalostí z období socialistického Československa. Stala se předním zastáncem jejího svobodného rozvoje a plně

---

⁸⁰ Opět problém sporného nařízení „mokrá noha – suchá noha“.

podporuje kubánské migranty. V případě potřeby je schopna a ochotna se postarat o nejpotřebnější z nich.

4.5 Migrace Kuba – zbytek světa

Kubánská migrace se týká především Spojených států, Evropy a Latinské Ameriky. Vztahy k jiným částem světa jsou v tomto směru minimální a mají většinou pouze humanitární charakter. Důvodem je povětšinou příliš velká vzdálenost a minimální místní vazby plynoucí z neexistující diaspory v těchto vzdálených zemích. Není proto k dispozici dostatek vazeb pro vytvoření kvalitně fungující migrační trasy. Dalším důležitým faktorem je hospodářská výkonnost hostitelského státu a jeho politické uspořádání. Kubánští emigranti se snaží dosáhnout především zemí s alespoň základní demokratickou strukturou, protože velmi často odcházejí právě z politických důvodů. Počet těchto zemí je ovšem mimo anglosaský kulturní okruh omezen.

To se týká i otázky imigrace, která je téměř výlučně spojena s důvody ryze humanitárními, kterými vychází režim vstříc organizaci OSN. Jde však z jeho strany spíše o propagandistická gesta, kterými se snaží vylepšit svou pozici ve světě pošramocenou právě i svým postojem k vlastním emigrantům. Jednou z takovýchto akcí byla i pomoc poskytnutá na území Kuby 1500 uprchlíků ze Západní Sahary, pod záštitou UNHCR v roce 1995. Ta se také podílela na spolupráci při pomoci 1014 uprchlíkům na Kubě v roce 1999 (Encyclopedia of the Nations 2008).

Kubánský stát je velkým vývozcem vlastních občanů, to se ale převážně týká jeho nejbližšího okolí⁸¹ a rozvinutých demokratických zemí, v ostatních oblastech je kubánská emigrace velmi sporadická.

---

⁸¹ Spojené státy dokáží absorbovat velké množství uprchlíků, i proto je emigrace do jiných regionů podstatně menší.

4.6 Vývoj migrace na Kubě samotné

Kuba představovala ve své historii především imigrační zemi. Ke změně dochází s revolucí v roce 1959. Nastává úprk vzdělaného obyvatelstva, dále lidí spjatých s předešlým režimem a postupně i umělců. Postupně také prchají představitelé nového režimu a revoluce, kteří procitají z počátečního revolučního nadšení, jako například Díaz Lanz, vrchní velitel letectva (Quirk 1999: 279-280). Po nich následuje střední třída, která zažívá rozčarování ze zhoršujících se podmínek pro podnikání a svobodný život. První vlny uprchlíků předpokládají brzký návrat, a proto často odesílají jen své nejmladší rodinné příslušníky, příkladem je operace „Pedro Pan“. Pak se již situace „stabilizuje“ a v rozličných časových intervalech následují emigrační vlny, ve kterých se snaží uprchnout nespokojení obyvatelé ostrova. Toho využívá režim a uprchlíky nutí k zanechání všech hmotných a nehmotných prostředků na ostrově. Zlepšuje si tak finanční, ale především bytovou situaci. Těchto vln je několik, mezi ty velké patří například rok 1965 – Camarioca, rok 1980 – Mariel, rok 1994 a krize „balseros“. Utváří se tak stabilní migrační trasy, které směřují především do Spojených států, kde se vytváří silná komunita kubánských utečenců, jež má později velmi silný vliv i na vnitřní kubánskou politiku. Úspěšní či neúspěšní emigranté jsou na Kubě dehonestováni, je jim zabavován majetek a různým způsobem jsou napadáni jejich příbuzní. Pro jejich označení se všeobecně používá hanlivý pojem „Gusanos“ – červi. Emigrací je postupně ovlivněna celá Kuba a její populace.⁸² Velmi důležitými se stávají příjmy částek zasílaných ze Spojených států a z dalších destinací kubánských emigrantů zpět svým rodinným příslušníkům. Postupně se diferencují migrační trasy, místa a způsoby odchodu i demografické složení emigrantů.

Počáteční nejsilnější přímý proud na Spojené státy přes Floridský průliv se postupně diferencuje. Značná část uprchlíků posléze odchází také do Evropy a Latinské Ameriky. Spojené státy přijímají protiopatření, a tak jsou uprchlíci

---

⁸² Ve většině rodin existuje někdo, kdo emigroval či se o to alespoň pokusil.

nuceni využívat náhradních tras přes Honduras a Mexiko nebo přes Kajmanské ostrovy (Díaz 2007: 11).

Mění se i způsob dopravy. Zatímco zpočátku byla využívána především letecká cesta, postupně docházelo k rozšíření využívání cest námořních, které se proměnilo v nasazení množství amatérských plavidel zcela nevyhovujících námořnímu provozu, těmto uprchlíkům na plavidlech se přezdívá „balseros“. Nejsou známa přesná čísla, ale předpokládá se, že při migračních vlnách umírá více než 25% z těch, kteří se vydají na moře (Morley 2007). Součástí tohoto způsobu přepravy byly i únosy dopravních prostředků. Postupně také narůstal objem nelegálního obchodování s lidmi a jejich přeprava na rychlých motorových člunech společně s tím, jak narůstala bezpečnostní opatření Americké pobřežní stráže, z čehož se stává v současnosti stále větší bezpečnostní problém.

Mění se i demografické složení emigrantů. Poté, co zpočátku odjížděly celé rodiny či naopak pouze malé děti, se také tato struktura stabilizovala a procházela postupným vývojem, který směřoval k větší feminizaci kubánské emigrace, za rok 2005 to bylo už téměř 27% (World Bank 2008). Jde zejména o mladé ženy mezi 21 až 40 lety, které se zároveň snaží využívat kubánské legislativy a jejího „Povolení k pobytu v zahraničí“ (Díaz 2007: 10). Jednou z tras, které zůstaly především mužskou doménou, se stala ilegální emigrace „jižní cestou“, kde je vysoký podíl zejména mladých mužů mezi 15 a 35 roky. Ti tvoří cca 68% migrujících (Díaz 2007: 11).

Vnitřní migrace na Kubě není příliš vysoká, také i proto, že není povolen pohyb obyvatelstva bez příslušného vysvětlení a povolení, hlavně ale probíhá směrem z méně rozvinutého venkova do hlavních měst provincií a z celé země především do hlavního města Havany. Je patrné, že hlavním impulsem pro pohyb obyvatelstva je snaha o zlepšení životních podmínek. Vnitřní a vnější migrace se navzájem ovlivňují, lidé kteří migrují z venkova do měst, se posléze rozhodují o další migraci do jiných zemí. Hlavní posun obyvatelstva je směrem do západních oblastí země a jejich provincií. Ty jsou pak využívány dále k emigraci, jsou také nejblíže Spojeným státům

americkým. Jde zejména o oblasti: Ciudad de La Habana, Villa Clara, Habana, Pinar del Río, Camaguey a Matanzas (Díaz 2007: 14).

Vliv migrace na současnou Kubu je významný, její vnitřní i vnější politika se od ní významnou měrou odvíjí. Jsou jí zasaženy všechny vrstvy obyvatelstva a tato situace se v nejbližší době nebude měnit, případné zvraty mohou nastat až v dlouhodobějším výhledu.

Dá se říci, že Kuba se za posledních padesát let stala státem emigrantů. To vyplývá z blízké přítomnosti Spojených států a jejich vysoké životní úrovně.⁸³ Pro Kubánce je tak dosažitelný demokratický stát s množstvím svobod. Platí za to však vysokou cenu, v podobně ztrát na životech. K těm dochází jak při přeplouvání otevřeného moře, tak při pokusech o únik nelegální cestou a únosech.

Emigrace značného množství obyvatelstva má vliv na vnitřní chod Kubu, a to jak po stránce politické, tak i hospodářské. Mizí možní oponenti režimu, ten je naopak podporován přísunem peněz ze zahraničí od rodinných příslušníků a na samotném ostrově dochází k přesunům obyvatelstva, které se snaží dostat do perspektivnějších oblastí, ať již za účelem hospodářské výhodnosti či emigrace.

4.7 Celkový pohled

Kuba představuje zemi s vysokým procentem migrujícího obyvatelstva. Tato situace není náhodná, ale je výsledkem dlouhodobého trendu. Migrace byla realitou Kubu již po staletí, avšak současná situace je důsledkem změn, které proběhly v druhé polovině dvacátého století. Tímto zlomovým momentem byl rok 1959 a úspěšná revoluce Fidela Castra. Původně především imigrantská země se výrazně proměnila. Stát pod novou vládou začal směřovat stále více směrem k socialistické světové soustavě a stále více se přimyká k Sovětskému svazu. Tato spolupráce s sebou přinesla řadu změn a nových podnětů, ne všechny však byly přínosné.

---

⁸³ A zároveň z katastrofálního hospodářského a politického stavu Kubu.

Změna režimu poskytla nový druh stability, zlepšení sociálních podmínek nejchudších vrstev obyvatelstva. Výrazně vzrostla vzdělanost populace, přístup k zdravotnictví byl nyní možný pro široké vrstvy obyvatelstva.⁸⁴ Za toto vše však ostrovní stát zaplatil vysokou daní v podobě totalitního režimu socialistického typu, který nebyl v politické oblasti ochoten k žádným kompromisům.

První vlny migrace přinesl již samotný rok 1959 a roky následující. Otřesy způsobené revolucí vyhnaly z ostrova první velké skupiny obyvatelstva, především ty, které byly spojené s minulým režimem. Začal se také měnit postoj Spojených států. Do té doby velmi plodná spolupráce obou zemí se začala drobit a jejich vztahy začaly měnit svůj zavedený směr. Kuba se stala pro Spojené státy nepřítelem, se kterým si od té doby již nikdy nevěděly rady. Zároveň se USA staly největším a hlavním příjemcem emigrantům prchajícím z tropického ráje. Masivní migrace Kubánců výrazně ovlivnila politické poměry ve Spojených státech. Byla jimi zasažena jak celá země, tak především jižní státy a z nich zejména Florida. Uprchlíci ovlivnili řadu stránek americké společnosti v této oblasti. Jak nutností výdajů na jejich zabezpečení v počáteční fázi, tak vytvářením hmotného bohatství v době následující. Daleko větší však byl vliv politický, který ovlivňoval a ovlivňuje jak vztahy vnitrostátní, tak vztahy mezinárodní. Stále zvětšující se kubánská diaspora měla zásadní vliv na volby politických představitelů především ve státě Florida. Zde podporovali především Republikánskou stranu, což bylo dáno již jejím konfliktnějším postojem k jejich původní vlasti, která byla ovládána mužem, kterého se tito emigranté snažili svrhnout.

Masivní migrace měla také velký vliv na vnitřní politiku země. V prvních fázích po revoluci provedené Fidélem Castrem odcházela především vrstva bývalých přímých spolupracovníků Batistova režimu. Ta ale zdaleka nebyla jediná, brzy je začala následovat inteligence, majitelé firem a velcí zemědělstí vlastníci, kteří se pro nový režim stali nepohodlnými. Netrvalo dlouho a přidali se k nim i představitelé svobodných povolání.

---

⁸⁴ Tyto dvě oblasti jsou považovány za jediný opravdu prospěšný výsledek revoluce.

Žádný stát si nemůže dovolit tak vysoký úbytek vzdělaného obyvatelstva. Země se potýkala s hospodářskými problémy plynoucími jak z tohoto úbytku, tak z nového postoje Spojených států, které se k nově zaváděným pravidlům stavěly velmi negativně a za jeden ze způsobů nápravy považovaly hospodářský tlak. Ten se minul účinkem a naopak posílil socialistickou tvář Kuby. Došlo tak k pokračující spirále negativního vzájemného ovlivňování, kdy zvyšující se tlak na ostrovní stát zvedal počet migrantů, jejichž vliv ve Spojených státech zpětně zvyšoval tento tlak.

Část kubánských emigrantů směřovala také do Evropy, kde zajímavé bylo hlavně Španělsko, nejen pro shodnost jazyka, ale také pro bohaté kulturní a historické kořeny. Evropa se stavěla k problému kubánské migrace odlišně a snažila se o vyváženější postoj, který vycházel z odlišných hospodářských a politických stanovisek. Ale i ona byla nucena reagovat na zhoršující se podmínky a částečně následovala americké stanovisko. To se v posledních letech opět mění a Evropská unie se snaží vrátit ke svému dřívějšímu vyváženému postoji.

Výrazně odlišný je vztah ke kubánské migraci v Latinské Americe. Zde je tento karibský stát vnímán jakožto odpůrce Spojených států. Vztahům napomáhá i společný sociokulturní základ.⁸⁵ Navíc kubánská emigrace ve směru na jih a západ nikdy zdaleka nedosahovala rozměrů jako trasy směřující na sever. Součástí tohoto transferu obyvatel byla i řízená migrace odborníků do spřátelených latinskoamerických republik, která představovala důležitou propagandistickou pomoc. Jedinou výraznou výjimkou je proto Mexiko, které se postupně stalo tranzitní zemí pro kubánskou emigraci do Spojených států. V posledních letech se snaží tento trend zvrátit, a proto prohlubuje svoji spolupráci s kubánským státem při navracení imigrantů zpět na území Kuby.

Na Kubě samotné se pak v současnosti střetává snaha o využití těch emigrantů, kteří chtějí z rozličných důvodů spolupracovat s mateřskou zemí⁸⁶, se snahou o potírání nelegálních forem emigrace. Pro Kubu se stává výhodným umožňovat navazování spojení emigrantů a jejich rodinných příslušníků, kteří

---

⁸⁵ Ač skladba obyvatelstva není ve všech těchto zemích totožná. Na Kubě je vysoký podíl bílého obyvatelstva, což v zemích Latinské Ameriky není obvyklé.

⁸⁶ Nejde pouze o finance, tito lidé jsou i vhodným prostředkem pro politickou propagandu.

zůstali na ostrově. Tito členové rodin se potom stávají pro stát důležitými příjemci finančních prostředků od jejich finančně lépe situovaných příbuzných v rozvinutějších státech světa. Dochází i k vnitřnímu pohybu obyvatelstva, které se snaží opouštět ekonomicky méně výhodné oblasti, kdy směřuje především do měst.

Celkově Kuba představuje stát výrazně zasažený emigrací, která pro něj představuje zátěž i výhodu a která výrazně ovlivňuje vztahy s jeho nejbližšími sousedy. Doposud neproběhly na politické úrovni takové změny, které by dovolovaly předpokládat změnu v dynamice tohoto chování.

5 Aktuální stav a budoucí vývoj

5.1 Momentální situace

Kuba je v současnosti zemí s velmi vysokým procentem emigrujícího obyvatelstva. Je tak často vnímána jako země emigrantů. Tato současná situace je dána dlouhodobým vývojem, ke kterému dospěla Kuba během posledních 50 let. V současné době je tak Kuba již tradičně emigrační zemí, jejíž obyvatelstvo má vytvořenu hustou migrační síť, která je provázána mezi jednotlivými komunitami emigrantů a jejich původní vlastí.

Sama Kuba se však nevnímá jako příklad země s vysokou mírou migrace a argumentuje, že v kontextu Latinské Ameriky a Karibské oblasti představuje zemi podprůměrnou. To dokládá i na procentu vlastních emigrantů, které je dle oficiálních míst nižší než v řadě států kontinentu. Okolo roku 2000 tak činila kubánská populace 11 199 000 občanů a z toho počet emigrantů představoval 973 000. Emigranti tak zastupovali jen 8,7% z celkového počtu obyvatel státu (Díaz 2007: 8). Podle údajů z roku 2004 od roku 1959 emigrovalo do celého světa na 1 350 650 osob. Tento počet byl o rok později ve Spojených státech upraven na číslo 1 448 684 osob kubánského původu (Díaz 2007: 9).

Hlavní cílovou zemí kubánské emigrace jsou samozřejmě stále Spojené státy. Od začátku platnosti Zákona o imigraci z roku 1966 do roku 1999 odešlo do Spojených států na 597 200 Kubánců, kdy mezi lety 1995 až 2004 šlo o 18 500 osob kubánské národnosti. Z těchto čísel plyne obrovská vzájemná závislost, kdy Spojené státy jsou cílovou zemí s rozsáhlou kubánskou diasporou, která umožňuje snazší začátek pro nově příchozí. Na druhou stranu Kuba v dnešní době již „potřebuje“ svou emigraci ve Spojených státech, protože finance získané zasíláním příbuzným zpět na Kubu představují v současné době cca jednu miliardu dolarů každý rok, což je v současnosti velmi důležitá položka kubánského rozpočtu. Početná kubánská emigrace tak neustále jítí vztahy mezi oběma státy (Díaz 2007: 9). Spojené státy na ni nemohou přestat reagovat již z důvodů vlastních vnitřních politických

mechanismů, které opět zpětně ovlivňují jejich mezinárodní jednání. Toto ovlivňování je stále velmi aktivní a během vládnutí Fidela Castra se výrazněji neměnilo. Proto se také nyní vkládají naděje v jeho bratra Raúla⁸⁷, který ale doposud příliš neměnil způsob politiky Kuby k této otázce, tzn. emigranté jsou neustále napadáni a kriminalizováni, při zmírnění jde o formu pasivního nátlaku. Naděje se v současnosti váží na předpokládaného nového prezidenta Spojených států Baracka Obamu. Zda však jeho nástup výrazněji změní současný přístup na obou stranách, není zatím jasné.

Kubánská emigrace se také proměňuje v čase, počátkem devadesátých let minulého století došlo k určité změně ve složení emigrantů, narůstá počet těch, kteří opouštějí zemi nejen z důvodů politických, ale čím dál častěji i ekonomických. Další část emigrantů se snaží o spojení se svými rodinami. Také se objevují kromě ilegální emigrace snahy o emigraci časově omezenou či o návraty starších emigrantů zpět na Kubu⁸⁸ nebo aspoň o jejich návštěvy rodinných příslušníků. O návrat zpět na Kubu by v současnosti stál velký počet emigrantů, 40% by se navrátilo v případě podstatných ekonomických změn a celých 80% pokud by došlo k závažným politickým zvrátům. Proto je také interest o využívání „Povolení k pobytu v zahraničí“, které neznemožňuje následný návrat, o který se zajímají především mladé ženy, které mají užší vazbu na své příbuzenstvo (Díaz 2007: 10).

Ekonomická migrace také vysiluje národní hospodářství, a to hlavně díky vysokému počtu emigrujících zkušených profesionálů, kteří tvoří až 12% z celkového počtu uprchlíků.

Stoupá i počet uprchlíků snažících se překonat mořskou úžinu mezi Kubou a Spojenými státy po vodě. Od roku 1999 po rok 2005 má tento způsob přepravy neustále stoupající tendenci, mezi lety 1995 až 2004 dosáhl více než 21 900 osob, kdy jsou započítány jen uprchlíci, kteří nebyli vráceni zpět na Kubu (Díaz 2007: 11).

---

⁸⁷ Vylodil se společně s Fidelem z lodi Granma a prošel všemi boji revoluce.

⁸⁸ Jde o důsledek poznání, že s výměnou vedení Kuby nedošlo ke zhroucení režimu a že současné politické uspořádání patrně bude ještě nějakou dobu existovat. Starší emigranti tak již nemohou čekat na jeho změnu.

I přes tuto stoupající tendenci je emigrantů méně než se původně předpokládalo. Mezi lety 1995 a 2003 odešlo přes 280 000 Kubánců, z toho asi polovina do Spojených států, původní odhad z roku 1996 však předpokládal množství mezi 490 000 a 733 000 osob. Je také nižší než odhad Loterie během posledních 10 let, který předpokládal cca 900 000 osob. I tak se odhaduje pokračující vývoj daný i velmi nízkým věkovým průměrem populace, která nenachází na ostrově dostatečné uplatnění (Díaz 2007: 12).

Nadále přetrvávají oblíbené destinace uprchlíků, kterými jsou zejména Spojené státy následované Evropou, Jižní Amerikou, Střední Amerikou, Karibskou oblastí a až poté zbytkem světa (Díaz 2007: 12). Pro kubánskou vládu bude v otázce migrace prioritou kromě Spojených států rozvíjení vztahů zejména se Střední Amerikou a Evropou. To bude důležité hlavně v souvislosti s rostoucím počtem uprchlíků, kteří se snaží nahradit přímou cestu oklikou přes Střední Ameriku. Evropa pak svým postojem představuje jakéhosi prostředníka, navíc tvoří důležitého hospodářského partnera, zejména s hlediska turistického průmyslu.

Je zcela jasné, že v současnosti je Kuba emigrační zemí, jejíž prioritou je uklidnění jejího vztahu k vlastním uprchlíkům a s tím související narovnání vztahů se Spojenými státy. Zároveň se snaží o úpravu vlastní legislativy, která by umožnila využívat jejich potenciálu⁸⁹ pro rozvoj ostrova, kdy v současnosti má zájem množství starších zajištěných exulantů o návrat do rodné vlasti. Roste důležitost spolupráce s Evropou jako partnerem a také tranzitními státy Střední Ameriky. Dalším velkým současným úkolem je boj proti obchodu s lidmi, který stále narůstá. Kuba tak má v současnosti velkou šanci využít nových možností přicházejících s novou administrativou, která vzniká či vznikne jak v USA, tak na Kubě.

5.2 Budoucí vývoj

Předvídání budoucího vývoje trendů migrace na Kubě je velmi komplikované. Celý ostrov prošel postupným vývojem od imigračního státu po

---

⁸⁹ Ať již na základě příbuzenských vztahů či jen z hlediska turistického ruchu.

stát výrazně emigrační. Po většinu druhé poloviny dvacátého století a začátkem století jednadvacátého byl celý proces migrace ovlivňován jediným člověkem, kterým byl kubánský právník a revolucionář Fidel Castro, jehož mocenská politika měla přímý vliv na chování obyvatel kubánského státu a která také výrazně zasáhla do tohoto procesu.

V současné době je však tato výrazná postava kubánských dějin z důvodu vleklé nemoci⁹⁰ a stárí na ústupu a jeho místo začíná zaujímat jeho bratr Raúl Castro. Přejímá tak zodpovědnost i za vývoj trendu migrace na Kubě, který zatím probíhá s výrazným záporným migračním saldem v neprospěch Kuby.

Je tak možný vývoj v několika scénářích, které se od sebe navzájem mohou velmi lišit.

První možností je pokračování původního vývoje, který nastal ještě během politické vlády Fidela Castra. Ta by představovala soustavné soupeření se Spojenými státy na mezinárodním poli a pokračující trend emigrace obyvatelstva ať již z politických či ekonomických důvodů. Kuba by tak zůstávala státem s výraznou migrací, která by neustále narušovala vztahy s okolními státy.

Druhou možností je částečná změna, která by vyplývala ze změny v čele státu a ta by vycházela z převzetí moci bratrem Fidela Castra, Raúlem. Je možné, že jeho postoj ve vztahu k migraci a ke Spojeným státům bude odlišný⁹¹, což by umožnilo oteplení vzájemných vztahů. V současné době se již současný americký prezident Barack Obama vyjádřil, že je ochoten pro určitá jednání mezi oběma státy⁹². Bude velmi záležet na vůdcích obou zemí, jak se budoucí vztahy budou vyvíjet. Pokud bude trend směrem ke smířlivému jednání, je možné, že dojde k otevření některých důležitých hospodářských, politických a s tím spojených migračních témat. Bylo by možné jisté uvolnění, které by dovolilo lepší kontrolu migračních tras a pomalé a postupné snižování

---

⁹⁰ Která je však pečlivě tajena a do médií jsou uvolňovány pouze snímky, na kterých Fidel Castro působí relativně zdravým dojmem.

⁹¹ Zatím však k tomu nedošlo a naopak se zdá, že v nejbližším období se jeho politika bude shodovat s tou, kterou používal jeho bratr Fidel.

⁹² Ani zde však nedošlo ke konkrétnímu vyjádření a zdá se, že tato politika bude u nového prezidenta ještě nějaký čas upravována.

dynamiky migrace. Hospodářsky a politicky stabilnější Kuba by již nevytvářela takový tlak na svou vlastní populaci, která by tak již nebyla v nadměrné míře nucena uchýlovat se k řešení formou odchodu z vlasti.

Třetí možností je zablokování rozhovorů mezi Raúlem Castrem a Barackem Obamou.⁹³ Tato situace by na rozdíl od varianty číslo dvě směřovala k zhoršení vzájemných postojů a z toho plynoucích vztahů. Došlo by k opačnému scénáři, kdy hospodářský vývoj Kuby by se pravděpodobně zkomplikoval, což by nastartovalo zvýšenou emigraci kubánských občanů. Pravděpodobně by také došlo k zostření vztahu Kuby k vlastní emigraci. Narůstala by tím možnost masového exodu, kterého by kubánský režim chtěl využít jakožto „páky“ na „neposlušnou“ americkou administrativu.⁹⁴ Celkově by se také zhoršily podmínky migrujících a narůstalo by procento uprchlíků, kteří by za pokus o odchod z ostrova zaplatili životem. Zpřísněná pravidla či prohlubující se komplikace by také podporovaly tvorbu kriminální zóny obchodu s lidmi.

Poslední možnou variantou je nahrazení obou bratrů Castrových osobou z nejvyšších míst politické hierarchie Kuby, ke kterému by došlo pravděpodobně v důsledku zdravotních a stařeckých problémů obou sourozenců. V takovém případě je však jakýkoliv vývod velmi komplikovaný, protože zde se nabízí hned několik možností dalšího vývoje. Od naprosté likvidace socialistického režimu a návrat pod ochrannou ruku Spojených států, přes směřování k čínskému modelu státu až po soupeření nově ustavených politických skupin, které by mohly přejít v občanskou válku. Obě krajní varianty jsou v krátkodobém výhledu velmi nepravděpodobné. Přesto by jakákoliv radikálnější změna měla s velkou pravděpodobností velmi negativní dopad na pohyb kubánských uprchlíků.

Přestože v současné situaci se nabízí několik možných scénářů budoucího vývoje, je jeho radikální forma málo očekávaná. S největší pravděpodobností se vývoj v nejbližších letech nebude příliš odlišovat od současné situace, ale můžeme doufat, že ve střednědobém horizontu dojde

---

⁹³ Tato varianta je však velmi málo pravděpodobná. Politicky by nebyla prospěšná ani pro jednoho z aktérů.

⁹⁴ Zde by však neúměrně narůstalo riziko vojenského zásahu Spojených států.

k částečnému překonání vzájemných animozit mezi Kubou a Spojenými státy, a ta pak přestane být jedním z velkých vývozců svých vlastních občanů do ostatních států.

Závěr

Vývoj Kuby je komplikovaný a nesnadný. Velmi bude záležet na motivech jednotlivých účastníků politického pole a jejich zájmech, které budou spoluurčovat směřování Kuby a z toho plynoucí migrační trendy.

Zda se Kubáncům podaří hospodářsky stabilizovat svoji zemi, což bude mít velký vliv na migraci v regionu, je velkou otázkou. Bude nutností diverzifikovat hospodářskou základnu a využít turistický průmysl.

Velmi nadějnými se jeví vztahy se Španělskem, které na tuto oblast začíná intenzivně zaměřovat. Jeho vliv na vztahy s Evropskou unií může být do budoucna klíčový.

Pomocná může být i role Číny. Její stoupající celosvětové ambice mohou ostrovnímu státu velmi pomoci, pokud ovšem budou vhodně využity.

Ale nejdůležitějším se jeví vztah se Spojenými státy a jejich zájmy v daném regionu. Zde se promítne i role kubánské diaspory v kladných či záporných bodech. Přitom bude záležet na kombinaci obou těchto veličin, zda Kubě pomohou či jí uškodí v jejím dalším vývoji.

Nejdůležitějším hráčem na poli vývoje kubánské migrace přesto zůstává vláda Kuby jako taková. Jen na ní bude záležet, zda nedojde k rozpadu či revoluci. Daný stav je určitý typ diktatury socialistického zaměření, ovšem se silnými latinskoamerickými a vůdcovskými prvky. Je zřetelné, že současný politický stav Kuby je stále plně v rukou bývalých revolucionářů z jachty Granma. Systém je závislý na svých vůdcích a zatím se nemění. Otázkou bude vývoj po jejich odchodu, kdy je možných několik scénářů vývoje.

Jednou z možností je pokojný přechod k demokracii. Další variantou je pomalé, avšak nekrvavé směřování k jinému druhu politiky, i když stále s dominantní osobou v čele (zde je nejasná role Raúla Castra). Nejhorším způsobem transformace moci by byl krvavý převrat s nejasnými důsledky. I tuto variantu však plánují některé emigrantské kruhy ve Spojených státech.

Ve své práci jsem se pokusil popsat důvody, situace a rozhodnutí, které vedly k současné Kubě. Snažil jsem se nalézat klíčové okamžiky a místa, která ovlivnila dnešní i budoucí vývoj.

Během své práce jsem našel řadu poznatků a souvislostí⁹⁵, jež jsem se snažil zohlednit a na ně poukázat. Často šlo o údaje různorodé, které ale jen podnítily můj zájem o danou problematiku. I přes značnou snahu se mi však nepodařilo sehnat takové množství informací, v které bych doufal. Ukázalo se, že země, o jejichž informace jsem měl zájem, odmítají spolupracovat, mají je dostupné pouze na vlastním území či požadují finanční kompenzaci.

Pokusil jsem se ukázat historické, politické i geografické reálie současné Kuby v celé její složitosti.

Nesnadnou byla především postava Fidela Castra, která byla a je v celé politické realitě současné Kuby naprosto klíčová. I z tohoto důvodu jsem se nemohl zaměřit pouze na současný geopolitický stav, ale byl jsem nucen zohlednit a ukázat celé období jeho vlády a vlivu i s historickým náčrtem, jež této postavě předcházela a který byl pro směřování Kuby určující.

Kuba se stala migrační zemí již na svém počátku, kdy začala sloužit jakožto tranzitní centrum pro španělskou koloniální správu. Tato migrace měla určitý rytmus a po osamostatnění Kuby na přelomu 19. a 20. století se Kuba postupně měnila v zemi imigrační, kdy představuje oblast s výrazně vyšším hospodářským potenciálem, a to i díky svému napojení na Spojené státy.

Tento trend je brutálně přerušena a zcela obrácena po svržení Batistova režimu, který je nahrazen zdánlivě demokratičtější systémem, který ale postupně přerůstá v novou diktaturu. Tento okamžik byl naprosto klíčovým v celkovém dalším vývoji Kuby a přeměroval ji na cestu ryze emigrační země.

Hlavním cílem se staly Spojené státy, které byly nejen geograficky blízko, ale také byly již v minulosti součástí kubánských migračních cest využívaných především protišpanělskou opozicí.

V prvních dekádách druhé poloviny 20. století prchali především bývalí exponenti Batistova režimu. Šlo o vojenské a politické špičky režimu, které se obávaly možného pronásledování ze strany nových vládců země.

Předpokládaný demokratický rozvoj se však nedostavoval, naopak země se pomalu propadala do hlubších sociálních a hospodářských problémů. Společně s tím jak rostly politické a hospodářské problémy země, začala ostrov

---

⁹⁵ I když zdaleka ne v takové míře v jakou jsem doufal.

opouštět i kdysi vlivná střední třída. Tím nabrala emigrace na obrátkách. Většina všech emigrujících opět končila na území Spojených států, především v oblasti Floridy a Miami.

Ani tato skupina však nebyla poslední a skladba emigrujících se s následujícími roky rozšířila na celé spektrum kubánské společnosti. Naprosto katastrofální hospodářská situace je začala vyhánět v nebývalé míře. Kubánský režim zneužíval migračních vln vlastní populace po celou dobu svého trvání. Začátkem osmdesátých let však začal tuto praxi používat v rozšířené míře a důsledkem byly nebývale rozsáhlé vlny všech vrstev obyvatelstva snažících se emigrovat především do Spojených států. Protože se nátlak osvědčil, byl využíván i v následujících letech, kdy prchalo značné množství nemajetného obyvatelstva. Součástí tohoto exodu se stávali i kriminálníci a mentálně postižení lidé, kterých se tak režim zbavoval. Zároveň vyvíjel efektivní nátlak na vládu Spojených států, která se tak částečně stávala jeho rukojmím.

Používané metody a opakující se příliv migrantů z Kuby se nezměnil ani po pádu sovětského impéria, kdy se očekával také konec kubánskému režimu. Ten naopak pokračoval a produkoval nové skupiny emigrantů snažících se opustit zemi. Přes naprostý hospodářský propad plynoucí z rozpadu RVHP⁹⁶ se kubánskému systému podařilo přežít a postupně přesouvat zdroje financí ze socialistické pomoci do oblasti turistického ruchu. Snaží se také o využití vlastních nerostných surovin, zejména ropy, jež byla nalezena v pobřežních vodách Kuby. Také se kubánské vedení snažilo napodobit čínský model správy země spojený s výměnou a omlazením vedoucích kádrů. V současnosti však probíhá další obměna ve vedoucích funkcích související pravděpodobně s výměnou lídrů kubánskému režimu, bratrů Castrových.⁹⁷

Nic z toho nemělo jakýkoliv pozitivní vliv na neustále probíhající emigraci kubánskému obyvatelstva ze země. Ta se zpočátku odehrávala

---

⁹⁶ Rada Vzájemné Hospodářské Pomoci – jakýsi socialistický pokus o vytvoření společného hospodářského prostoru. Trpěl však přílišnou dominancí Moskvy a plánovaného hospodářství.

⁹⁷ V současnosti však proběhly další výměny na vysokých politických postech a situace zřejmě zdaleka není stabilizována.

především po moři, pak se však prostor rozšířil i pro leteckou dopravu. Šlo o formu jak legální, tak i ilegální.

V současnosti opět převládá „námořní“ forma odchodu ze země, i když někteří občané Kuby se snaží uspět i v oficiální loterii o víza do Spojených států. Používají se často veškeré dostupné plovoucí předměty, a také proto je mezi emigranty vysoké procento utonulých.

Hypotézy

1. Ze všech dostupných demokratických zdrojů vyplývá, že kubánské vládní orgány využívají migrace pro podporu vlastního režimu. Využívají masového nátlaku na rodiny uprchlíků, pokud ti představují svými názory nebezpečí pro vnitřní politiku země. Další variantou je využívání finančních zdrojů, které zasílají emigranté zpět svým příbuzným a které jsou využívány pro zlepšení hospodářské situace v zemi. Nejsilněji se však toto ovlivňování projevuje v rovině politické opozice. Pravidelný odchod nespokojených občanů ze země představuje neustálé oslabování vnitřní opozice ve státě. Tuto situaci podporuje samotná vláda, která k emigraci nutí nerozhodnuté či umožňuje emigraci kriminálním živlům. Opozice je pak slabší než v případě zcela zavřených hranic a umožňuje tak plynulejší fungování režimu.

2. Pokračující migrace má svou dynamiku a je ovlivňována především postojem Spojených států, kam směřuje největší část uprchlíků. Ti se již několik desetiletí usazují především v oblasti Floridy, kde tak hrají velmi důležitou roli při ovlivňování politického dění. Jejich hlas je silný i během voleb. Tímto svým vystupováním ovlivňují politiku Spojených států, zejména ke Kubě, a i díky nim je stále uplatňován především silový postoj s pouze malým prostorem pro vyjednávání.

Budoucnost je zcela nepředvídatelná a směřuje do několika zcela protichůdných variant. Možností je jak demokratizace, tak i utužení režimu. V obou případech je možný jak nárůst, tak i pokles migrujících. I přes tyto komplikované výhledy je Kuba z geopolitického hlediska v současné době velmi zajímavou oblastí, a proto doufám, že moje práce jen rozšíří řady analýz

daného regionu a umožní další rozvinutí diskuse nad touto velmi důležitou částí světa, která může být zajímavá a důležitá i pro Českou republiku.

Summary

The history of Cuba has been rather complex and complicated. Much will depend on the motives of various parties involved in the Cuban politics and on their interests, which will co-determine the future development of Cuba and the ensuing migration trends.

At the time being, it is hard to tell whether the Cubans will be able to stabilize the economy of their country. It will be necessary to diversify the economy and utilize the travel industry opportunities. Naturally, the success of these efforts will play a major role in the development of migration trends in the region.

The economic outlook has been recently improved by the intense economic interest of Spain in the region. The Spanish influence in the European Union may turn out vital for the future.

China will also act as an important subsidiary element in Cuban future. Its growing global political and economic ambition may prove a significant help for Cuba, if utilized adequately.

However, it is only to be expected that the United States and their interests in the region will be the most significant foreign element of the Cuban future, albeit influenced by the existing Cuban Diaspora and its positive and negative effects on the American domestic policy. The actual combination of these elements may prove both a benefit and a detriment to Cuban future development.

Naturally, the development of Cuban migration depends, above all, on the actions of the Cuban government, as the situation can still end up in disintegration or revolution. The pervasive form of government in Cuba today is a special type of socialist dictatorship combined with various Latin American and oligarchic elements. It is obvious that the existing Cuban government is still in the hands of former revolutionaries from the Granma yacht. The system is strongly dependent on its leaders and is resistant to change. We can only make rough estimates about what will happen after their demise.

One of the possibilities is the peaceful transformation into a democracy. Another option is a slow, although bloodless change toward a different political system based around a major, dominant personality (the role of Raúl Castro is unclear at the moment). The worst possible scenario would be a bloody coup d'état with non-transparent consequences. Some of the expatriate groups in the US have been planning for this outcome.

Cuba has been the hub of regional migration ever since the first European settlement, when it became a transit center for the Spanish colonial administration. The Cuban migration had a certain rhythm to it and after gaining independence at the turn of the 19th and 20th century, Cuba soon became immigration destination, mainly thanks to its high economic potential due to its close ties with the United States.

However, this trend has been rudely interrupted and completely reversed after the downfall of the Batista regime, which was replaced by a seemingly more democratic system of government, which gradually transformed into a new dictatorship. This moment has proved essential for the later development of Cuba, as it made Cuba into a pure source of emigration.

The new Cuban emigrants targeted mainly the United States, both due to geographic proximity and the existence of historical migration routes used by the contra-Spanish political opposition.

In the 1950's and 1960's the majority of emigrants consisted of former exponents of Batista's regime, i.e. the former military and political elite, which fled in fear of political repression from the new rulers.

As the promised democratic developments failed to realize and the country slowly fell victim to every worsening social and economic conditions, the once influential middle class also began to depart. The emigration soon accelerated. Most of the emigrants ended up in the United States, primarily in Florida and Miami.

The second wave of the emigration turned out to be a mere indication of things to come, as the class composition of Cuban emigrants soon expanded to cover the entire spectrum of the Cuban society, mainly due to the catastrophic economic situation in Cuba.

Even though the Cuban regime has abused the existence of various emigration waves for its own purposes throughout its existence, it has succumbed to this tactics more than ever since 1980's. As a result, an unprecedented number of Cuban citizens, mostly poor and indigent, began to flee from Cuba, mainly into the United States. The Cuban regime used this massive exodus to get rid of its criminals and mentally handicapped citizens, while putting pressure on the government of the United States, which partially became hostage to this strategy.

The methods used by the Cuban government and the inflow of emigrants from Cuba have not slowed down even after the fall of the Soviet empire, when many observers predicted the quick end of the Cuban regime. However, the communist regime has continued unimpeded, producing ever more emigrants. Despite the complete economic slump ensuing from the break-up of the Comecon, the Cuban political system has managed to survive, as it abandoned the socialist system of economic assistance in favor of the more reliable source of income in the form of travel industry. Cuba has also strived to make use of its own mineral riches, especially by building offshore oil rigs. The Cuban government has also attempted to imitate the Chinese model by the rejuvenating its leading elites, probably as a result of the recent handover of power between Castro brothers.

However, none of those changes had any positive impact on the continuing legal and illegal emigration of the Cuban population, which has taken place both by sea and, more recently, via air.

Emigration by sea still prevails today, although some Cuban citizens also try to succeed in the official US green card lottery. The illegal emigrants often attempt to use any means possible, which is why there is a high mortality rate among those who set out by sea.

Future is very hard to foresee as there exists a wide range of contrary predictions for the future development of Cuba from complete democratization to a transformation into an ever more tight authoritarian regime. The increase and reduction in the number of emigrants is naturally possible in both of the above scenarios. Regardless of the complexities in the prediction of future,

Cuba remains a very interesting region from the geopolitical viewpoint. This is why I hope my thesis will make a solid contribution to the study of this region and will open opportunities for a more thorough discussion of this important part of the world.

Prameny a literatura

Prameny

Tištěné

Asperilla, A. 2007. „Cincuenta años de gestión de la emigración.“ *Carta de España*, č. 3, 38-39.

Buschová, K. 1995. „Nejen Rusko se vrací na Kubu.“ *Hospodářské noviny*, č. 202, 31.

Buschová, K. 1997. „Nová fáze vztahů USA – Kuba.“ *Hospodářské noviny*, č. 119, 31.

Březinová, K. 1999. „Elián coby zástupný symbol.“ *Respekt*, 20. prosinec 1999, 14.

Calzon, F. 2001. „Poslední tango v Havaně.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 60, 8.

ČLOVĚK V TÍSNI. 1998. „Kuba: Přežívající experiment tropického socialismu.“ *Respekt*, č. 47, 9-11.

ČTK. 1998. „Kuba by se měla otevřít zahraniční spolupráci, domnívá se Jan Pavel II.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 19, 8.

ČTK. 2000. „Senát USA schválil zákon o uvolnění obchodu s Kubou.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 245, 10.

ČTK. 2008. „Česko odmítá zrušení sankcí vůči kubě.“ *Hospodářské noviny*. 17. Června 2008, 6.

Díaz, A. 2007. „La migración desde Cuba.“ *Aldea Mundo*, č. 22, 7-16.

Dudek, P. 1994. „Dohoda Kuby s USA má své háčky.“ *Lidové Noviny*, č. 215, 6.

Ehl, M. 1996. „Castro a embargo.“ *Týden*, č. 10, 23.

Ehl, M. 2000. „Španělé nevědí, co s vlnou imigrantů.“ *Mladá fronta DNES*, 8. červen 2000, 14.

- Ehl, M. 2000. „Vztah Kuby k ČR diktuje ideologie.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 94, 11.
- Ehl, M. 2008. „Éra Fidela Castra končí.“ *Hospodářské noviny*, 20. Únor 2008, 1.
- Fiala, J. 2009. „Nástup kubánské revoluce.“ *Dějiny a současnost*, č. 3, 17-20.
- Forbeský, J. 2001. „Česká republika – Kuba – Spojené státy.“ *Střední Evropa*, č. 106, IV-V.
- Freisler, E. 2008. „Ostrov svobody na prahu konzumu.“ *Lidové noviny*, 8. duben 2008, 11.
- Giboda, M. 1999. „Náhody či souvislosti.“ *Respekt*, č. 5, 14.
- Giboda, M. 1999. „Studená válka v tropech: Co přineslo Střední Americe desetiletí míru.“ *Respekt*, č. 12, 14-15.
- Gregorovič, M. 1992. „Diktát oběžního Severu.“ *Respekt*, č. 10, 10.
- Hála, J. 1998. „Kuba: Předjde konvergence krveprolití?.“ *Mezinárodní politika*, č. 8, 22-23.
- Hochman, J. 1995. „CUBA SÍ – ale jinak.“ *Listy*, č. 4, 65-69.
- Holcová, P. 2008. „Směšné Castrovy reformy.“ *Týden*, 5. květen 2008, 77.
- Hospodářské noviny*. 1996. „Zpřísnění embarga ke změnám nepřispěje.“ 6. Březen 1996.
- Hospodářské noviny*. 1996. „Další Kubánci do USA.“ 13. březen 1996.
- Hradecké noviny*. 1999. „Kabinet ve středu schválil koncepci vízové politiky.“ 27. srpen 1999, 1.
- Chalupa, P. a Hubelová, H. 2008. „Kuba – lepší život je možný.“ *Haló noviny*, 26. březen 2008, 8.
- Chlupatý, R. 2004. „Guantánamo: život na předměstí Kuby.“ *Hospodářské noviny*, č. 225, 24-27.
- Chudlarský, T. 1996. „Castrovy výstřely nezasáhly jen cessny.“ *Svobodné slovo*, č. 49, 2.

- Chudlarský, T. 1996. „Krise ve španělsko-kubánských vztazích.“ *Svobodné slovo*, č. 282, 6.
- Joch, R. 2000. „Ptáče do Castrovy klece.“ *Respekt*, 29. květen 2000, 20.
- Jurásek, M. 2009. „Kuba včera a dnes.“ *Mezinárodní politika*, č. 2, 26-28.
- Klvaňa, T. 2001. „Barbarská flotila v Havaně.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 21, 9.
- Klvaňa, T. 1996. „Diplomacie ve stínu migů: Záván studené války změnil Clintonovu kubánskou politiku.“ *Respekt*, č. 10, 15.
- Kopeckij, A. 1991. „Lod' se potápí, hudba hraje tuš...:Kuba.“ *Reportér*, č. 25, 14-15.
- Kraus, I. 2000. „Cesta za americkým snem.“ *Hospodářské noviny*, 27. říjen 2000, 6.
- Kunc, J. 2001. „Kuba mezi rájem a peklem.“ *Mezinárodní politika*, č. 3, 20-22.
- Mladá fronta DNES*. 2008. „EU ruší sankce vůči Kubě.“ 21. červen 2008, 6.
- Němec, P. 1998. „Ostrov by se ráda stal branou do Karibiku.“ *Hospodářské noviny*, č. 240, 25.
- Nídr, T. 2009. „Tuzex pod dohledem Castra. Bez „amigos“ to na Kubě nejde.“ *Mladá fronta DNES*, 18. duben 2009, C8.
- Opatrný, J. 2001. „Historická dimenze kubánsko-amerických vztahů.“ *Mezinárodní politika*, č. 3, 17-19.
- Pavlovský, P. 2000. „O problému agrese, imigrace a azylu.“ *Metro*, 7. červen 2000, 6.
- Petráček, Z. 2002. „Kuba, Carter a my.“ *Respekt*, č. 21, 3.
- Pilátová, M a Sobota, J. 2004. „Láska v nejistých časech.“ *Respekt*, 31. květen 2004, 11.
- Pospíšil, O. 1995. „Castro uznal nutnost dialogu a otevření se.“ *Práce*, č. 274, 7.
- Pošusta, P. 1991. „Nepřekvapivě náhlá návštěva.“ Castro jedná v Mexiku o pomoci Kubě.“ *Mladá fronta Dnes*, roč. 2, 5.

- Pošusta, P. 1992. „Rusko obnovuje pozice na Kubě.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 261, 9.
- Pošusta, P. 1993. „Čínský prezident do Havany nic konkrétního nepřivezl.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 274, 9.
- Pošusta, P. 1994. „Beznadějná situace Kubánců vyžaduje i jiný postoj USA.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 196, 9.
- Pošusta, P. 1994. „Kuba-Amerika: proč spolu nejednat o všem?“ *Mladá fronta Dnes*, č. 205, 9.
- Pošusta, P. 1996. „Castro zmrazil naděje na zlepšení vztahů s USA.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 49, 10.
- Pošusta, P. 2001. „Bush a Fidel: velké změny nebudou.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 23, 11.
- Pošusta, P. 2003. „Proč je režim Fidela Castra tak krutý?“ *Mladá fronta Dnes*, č. 100, A/8.
- Profit*. 1996. „Potřebujeme cizince?“ 6. Srpen 1996.
- Pšross, T. 2004. „Iniciativa české zahraniční politiky ke stavu lidských práv na Kubě (I).“ *Mezinárodní politika*, č. 5, 26-29.
- Pšross, T. 2004. „Iniciativa české zahraniční politiky ke stavu lidských práv na Kubě (II).“ *Mezinárodní politika*, č. 6, 18-20.
- Rybář, J. 2004. „Jak Fidel Castro bojuje proti mamonu: Bush přitvrzuje politiku vůči Kubě.“ *Mladá fronta Dnes*, č. 111, A/14.
- Sardinas, O. J. P. 2004. „Normální vztahy s utlačovatelským režimem?“ *Mladá fronta Dnes*, č. 218, A/8.
- Severočeské noviny*. 1997. „USA vrátily na Kubu „voraře“.“ 10. červenec 1997, 15.
- Severočeské noviny*. 1999. „Spojené státy předaly Kubě dvacet osm jejích uprchlíků.“ 19. červenec 1999, 16.
- Sklenka, M. 1999. „Ostrov protikladů: Kuba.“ *Ekonom*, č. 25, 44-45.

- Skočdopole, P. 2001. „Rukojmí z Bella Visty: čtyři verze, proč Kuba vězní Ivana Pilipa a Jana Bubeníka.“ *Týden*, č. 5, 22-23.
- Slovo*. 1997. „Clinton splácí dluh Latinské Americe.“ 7. květen 1997, 8.
- Sokorin, A. a Hudák, J. 2004. „Politika Spojených států amerických vůči Castrově Kubě.“ *Mezinárodní politika*, 2004, č. 4, 15-16.
- Světlý, K. 1991. „Cizí pomoc Kubě?“ *Reportér*, č. 1948, 18-19.
- Šafaříková, K. 2001. „Jen žádné unáhlené kroky.“ *Respekt*, 2001, č. 5, 14.
- Štofánová, A. 1999. „K pořadu Cuba libre – Svobodná Kuba.“ *Haló noviny*, 1. únor 1999, 6.
- Svoboda, S. 2001. „Americký zákon vraždí Kubánce.“ *Haló noviny*, 23. červenec 2001, 10.
- Uhl, P. 2003. „Před pádem Castrovy diktatury.“ *Právo*, č. 91, 6.
- Valentini, S. 1991. „Mezi socialismem a smrtí.“ *Reportér*, č. 37, 20-21.
- Větvička, V. 2005. „Mexičané na cestách.“ *Týden*, 7. březen 2005, 62.
- Větvička, V. 2008. „Vzhůru do Kalifornie.“ *Týden*, 21. leden 2008, 48.
- Zavadil, P. 1991. „Kuba není obyčejná kostka domina.“ *Lidové noviny*, roč. 4, 5.

Elektronické zdroje

- United Nations. 2000. „Migration Trends and Migration Policy Trends.“ In: UN: Migration Policy [CD-ROM]. b. m.: b. n.

Dokumenty organizací

Společnost česko-kubánského přátelství. 2000. *Osudy socialismu. VIII, Pravda o Kubě současnosti*. Praha: OREGO.

Stanley Foundation. 1998. *Emerging from conflict: improving US relations with current and recent adversaries*. Muscatine: Stanley Foundation.

Internetové portály

Archiv MVČR/migrace.

<http://www.aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/040630/praha.html>

BBC. 1999. „Emigrace Kubánců do Spojených států.“ 4. srpen 1999. Dostupné na: <http://www.anopress.cz> (3. 7. 2008).

Biblioteca Nacional „José Martí“ (národní knihovna José Martího).

<http://binanet.lib.cult.cu>

Brothers to the Rescue. <http://www.hermanos.org>

Břešťan, R. 2007. „Útěk z Kuby: do Prahy přes Guantánamo.“ *Hospodářské noviny*, 22. březen 2007. Dostupné na: http://ihned.cz/3-20726420-guant%E1namo-000000_d-ea (16. 2. 2009).

Centro de Estudios de Migraciones Internacionales (středisko migračních studií při havanské univerzitě). <http://www.uh.cu/centros/cemi/index.html>

Constitución Política de la República de Cuba (ústava Kubánské republiky).

<http://www2.cuba.cu/gobierno/consti.html>

Cuban Information Archives. <http://cuban-exile.com/menu1/!refug.html>

Cubaweb (kubánský portál). <http://www.cubaweb.cu>

Člověk v tísni. 2008. „Kubánský režim spustil kampaň proti opozici.“ 25. červen 2008. Dostupné na:

<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?sid=116&idArt=849> (3. 7. 2008).

ČT24. 2008. „Kuba s Mexikem se dohodly na vydávání nelegálních imigrantů.“ 20. říjen 2008. Dostupné na: <http://www.ct24.cz/svet/32884> (24. 11. 2008).

Duque, D. 2007. „Cubanos en República Dominicana.“ *Monografias.com*,

Červen 2007. Dostupné na: <http://www.monografias.com/trabajos59/cubanos-dominicana/cubanos-dominicana3.shtml> (30. 9. 2008).

Encyclopedia of the Nations. 2008. „Cuba. Migration.“ 27. duben 2009.
Dostupné na: <http://www.nationsencyclopedia.com/Americas/Cuba-MIGRATION/> (8. 10. 2008).

Gazdík, R. 2007. „Vítejte Kubánci, říkají Američané na mexické hranici.“
Aktuálně.cz, 12. listopad 2007. Dostupné na:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml> (25. 11. 2008).

Gobierno de la República de Cuba (vláda Kubánské republiky).
<http://www.cubagob.cu>

Green Card (zelená karta). <http://www.green-card.cz>

Idnes. 2008. „Eurokomisař chce zrušení sankcí EU vůči Kubě.“ 10. březen 2008. Dostupné na: <http://www.anopress.cz> (3. 7. 2008).

Immigration Policy Center (IPC). <http://www.immigrationpolicy.org>

International Organization for Migration (mezinárodní organizace pro migraci).
<http://www.iom.int>

Liceo Cubano (vše o Kubě). <http://www.liceocubano.com>

Martina. 2007. „Do USA proudí stále větší počet uprchlíků z Kuby.“
Diskriminace.Info, 6. srpen 2008. Dostupné na:
<http://www.diskriminace.cz/tvuj.php> (24. 11. 2008).

Migration information source. <http://www.migrationinformation.org>

Ministerstvo vnitra České republiky. <http://www.mvcr.cz>

Ministerstvo vysokého školství. <http://www.mes.edu.cu>

Ministerio de Relaciones Exteriores de Cuba (ministerstvo zahraničí Kuby).
<http://www.cubaminrex.cu>

Misceláneos de Cuba. 2007. „Coming to America: the new Cuban migration crisis.“ 2. únor 2007. Dostupné na:
<http://www.mescelaneosdecuba.net/web/artID=12466> (28. 9. 2008).

Morley, J. 2007. „What is the „wet-foot, dry-foot“ policy?“ *washingtonpost.com*, 27. červenec 2007. Dostupné na: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/07/27> (9. 12. 2008).

Multikulturní centrum Praha. <http://www.migraceonline.cz>

NationMaster (statistiky). <http://www.nationmaster.com/index.php>

O.N.E. oficina nacional de estadísticas (kubánský statistický úřad). <http://www.one.cu>

Organisation for human rights protection (organizace na ochranu lidských práv). <http://www.amnesty.org>

PETROL noviny. 2008. „Kubánská ropa: nová páka na Spojené Státy.“ 24. říjen 2008. Dostupné na: <http://www.petrol.cz/ropa/id=10872> (9. 12. 2008).

Portál Kuba. <http://www.cuba.cu>

Richey, W. 2006. „As Castro heal, Cuba’s peoples mugglers get back to business.“ *The Christian Science Monitor*, 18. srpen 2006. Dostupné na: <http://www.csmonitor.com/2006/0818/p02s01-woam.html> (12. 1. 2009).

Salazar, A. 2008. „La emigración cubana, cifra y hechos.“ *Granma*, 5. říjen 2008. Dostupné na: <http://www.lademajagua.co.cu/infgran1227.htm> (5. 10. 2008).

Smith, P. 1997. „Imigrace mění poslání ozbrojených sil.“ *Defence News*, 1997, č. 19. Dostupné na: http://www.army.cz/mo/vojroz/1998_1/imi.htm (24. 11. 2008).

Svoboda, P. 2004a. „Kubánští manželé žádají zpět své děti, Kuba prodlužuje řízení o výjezdní doložce.“ *Britské listy*, 15. prosinec 2004. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/21095.html> (10. 12. 2008).

Svoboda, S. 2004b. „Kuba, jak ji neznáte – v číslech.“ *Britské listy*, 22. leden 2004. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/2004/1/23/art16604.html> (20. 11. 2008).

The Cuban Adjustment Act (úprava zákona).

http://www.state.gov/www/regions/wha/cuba/cuba_adjustment_act.html

The Christian Science Monitor. <http://www.csmonitor.com>

United States Department of State (ministerstvo zahraničí USA).

<http://www.state.gov>

U.S. Census Bureau – Geographical Mobility/Migration (statistický úřad USA). <http://www.census.gov/population/www/socdemo/migrate.html>

U.S. Citizenship and Immigration Services (imigrační).

<http://www.uscis.gov/portal/site/uscis>

U.S. Department of Homeland Security (vnitřní bezpečnost).

<http://www.dhs.gov/index.shtm>

U. S. Immigration Support (imigrační pomoc).

<http://www.usimmigrationsupport.org>

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. <http://www.unhcr.cz>

Wichs, K. 2008. „Demografické problémy Kuby.“ *Český rozhlas*. Dostupné na:

http://www.rozhlas.cz/komentare/portal/_zprava/467135 (21. 11. 2008)

Literatura

Baker, Christopher. 2007. *Kuba*. Brno: Computer Press.

Baršová, Andrea a Barša, Pavel. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně.

Baar, Vladimír. 2001. *Národy na prahu 21. století, emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava: Tilia.

Beckouche, Pierre a Richard, Yann. 2005. *Atlas nové Evropy*. Praha: Albatros.

Bouška, Vladimír. 1979. *Kuba začíná v Santiagu*. Praha: Panorama.

Buchanan, Patrick. 2004. *Smrt Západu*. Praha: Mladá fronta.

- Calvo Ospina, Hernando a Declercq, Katlijn. 2002. *Disidenti a mecenáši*. Praha: OREGO.
- Castles, Stephen a Miller, Mark. 1993. *The age of migration*. New York: The Guilford Press.
- Castro, Fidel. 2000. *Revoluce je dcerou vzdělanosti a idejí*. Praha: OREGO.
- Castro, Fidel. 1976. *Dějiny mi dají za pravdu*. Praha: NPL.
- Cornelius, Wayne, Tsuda, Takeyuki, Martin, Philip a Hollifield, James, eds. 2004. *Controlling Immigration*. 2. vyd. Stanford: Stanford Univerzity Press.
- Český statistický úřad. 2005. *Foreigners in the Czech Republic*. Praha: Český statistický úřad.
- Dolgoff, Sam. 2002. *Kubánská revoluce, kritický pohled*. Praha: Anarchistická knihovna.
- Ehl, Martin. 2001. *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia.
- Geyer, Georgie. 2001. *Fidel Castro: partyzánský princ*. Praha: BB/art.
- Glassner, Martin. 1996. *Political Geography*. Wiley, New York: Wiley.
- Gott, Richard. 2005. *Kuba: Nové dějiny*. Praha BB/art.
- Hnízdo, Bořek. 1995. *Mezinárodní perspektivy politický regionů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Chalupa, Petr. 2002. *Minulost a přítomnost Ekvádoru a Kuby*. Brno: CERM.
- Chvála, Břetislav, Mucha, Miroslav a Pludek, Alexej. 1993. *Pravda o Kubě*. Praha: J. Weber.
- Charvet, Marie a Laborde, Olivia. 2007. *Havana*. Brno: Computer Press.
- International Organization for Migration. 2005. *World Migration*. Geneva: International Organization for Migration.

- International Organization for Migration. 2005. *Interstate Cooperation and Migration*. Geneva: International Organization for Migration.
- Kabeleová, Hana, Kučera, Jaroslav, Polednová, Klára a Staňková, Irena. 2003. „Cizinecká politika vybraných zemí Evropské Unie.“ In: *Integrace cizinců na území České republiky*. Ed. Uherek, Zdeněk. Praha: Akademie věd České republiky.
- Kalibová, Květa, Pavlík, Zdeněk a Vodáková, Alena, eds. 1993. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Košťák, Vítězslav a kol. 1980. *Kuba*. Praha: Institut zahraničního obchodu.
- Keely, Charles, ed. 2003. *International Migration*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Landovský, Vladimír. 1960. *Kuba*. Praha: SNPL.
- Laviana, Juan, ed. 2006. *La España de la emigración*. Madrid: Unidad Editorial.
- Levy, Joel. 2007. *Soudný den*. Praha: METAFORA.
- Maleček, Evžen. 2005. *Současná Kuba v mezinárodních vztazích*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav filozofie, politických a společenských věd. Bakalářská práce.
- Manning, Patrick. 2004. *Migration in world history*. New York: Routledge.
- Martínková, Lenka. 2003. *Cuba*. Praha: Lenka Martínková.
- Ministerstvo vnitra České republiky. 2004. *Statistical report: Asylum Seekers and Refugees in the Czech Republic*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky.
- Nálevka, Vladimír. 1997. *Fidel Castro: podzim diktátora*. Praha: Epoque.

- Niessen, Jan, Huddleston, Thomas a Citron, Laura. 2007. *Migrant Integration Policy*. London: British Council and Migration Policy Group.
- Opatrný, Josef. 1995. *Cuba: algunos problemas de su historia*. Praha: Karolinum.
- Opatrný, Josef. 2002. *Kuba*. Praha: Libri.
- Polišenský, Josef. 1964. *Stručné dějiny Kuby*. Praha: SNPL.
- Polišenský, Josef, Vebr, Lubomír a Retamar, Fernández. 1974. *Historické základy kubánské a chilské revoluce*. Praha: NPL.
- Portes, Alejandro a Rumbaut, Rubén. 1996. *Immigrant America*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Quirk, Robert. 1999. *Fidel Castro*. Ostrava: OLDAG.
- Rivero, Raúl. 2004. *Důkazy spojení*. Praha: Fra.
- Rolný, Ivo a Lacina, Lubor. 2001. *Globalizace-Etika-Ekonomika*. Boskovice: Albert.
- Sanchez-Albornoz, Nicolas. 1988. *Espanoles hacia America: la emigración en masa, 1880-1930*. Madrid: Sociedad Quinto Centenario.
- Schumannová, Beate. 2004. *Kuba*. Praha: Jan Vašut.
- Sorensen, Ninna. 2007. *Living Across Worlds: Diaspora, Development and Transnational Engagement*. Geneva: IOM.
- Spencer, Sarah. 2003. *The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sucha, Marian. 2008. *Setkání s Kubou*. Praha: Mladá fronta.
- The World Bank. 2008. *Migration and remittances. Factbook 2008*. New York: The World Bank.

United Nations. 2004. *World Economic and Social Survey 2004*. New York: United Nations.

Vives, Pedro, Vega, Pepa a Oyamburu, Jesús, eds. 1992a. *Historia general de la emigración española a iberoamérica. Vol. 1*. Madrid: Closas-Orcoyen.

Vives, Pedro, Vega, Pepa a Oyamburu, Jesús, eds. 1992b. *Historia general de la emigración española a iberoamérica. Vol. 2*. Madrid: Closas-Orcoyen.

Zolberg, Aristide a Benda, Peter, eds. 2001. *Global Migrants, Global Refugees*. b. m.: Berghahn Books.

Seznam příloh

Příloha 1: Geografická mapa (mapa)

Příloha 2: Emigrace v Karibiku a Latinské Americe (tabulka)

Přílohy

Příloha 1: Geografická mapa

Zdroj: <http://www.orbion.cz/img/img/original/kuba-politicka-mapa-kuby-72193.jpg>

Příloha 2: Emigrace v Karibiku a Latinské Americe

Minimální údaje vybraných států (v tisících a procentech)

Stát	Celková populace	Emigranté	Emigranté v procentech
Granada	81	56	69
Nizozemské Antily	215	138	54,9
Surinam	425	186	43,8
Guyana	759	311	41
Jamaika	2 580	680	26,4
Barbados	267	68	25,5
Belize	240	43	17,9
Trinidad a Tobago	1 289	203	15,7
Salvador	6 276	911	14,5
Nikaragua	4 957	477	9,6
Mexiko	98 881	9 277	9,4
Bahamy	303	28	9,2
Dominikánská Republika	8 396	782	9,3
Kuba	11 199	973	8,7
Uruguay	3 337	278	8,3
Paraguay	5 496	368	6,7
Haiti	8 357	534	6,4
Ekvádor	12 999	585	4,8

Zdroj: Migración Internacional, Derechos Humanos y Desarrollo en América Latina y el Caribe. Síntesis y Conclusiones. CEPAL. Naciones Unidas.